

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»**

На правах рукопису

Ісаєнко Олександр Васильович

УДК 378.112:347.211:371.14

**УПРАВЛІННЯ ПРАВОВИМ ЗАХИСТОМ
РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

13.00.06 – теорія і методика управління освітою

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Науковий керівник

доктор педагогічних наук, професор

Калініна Людмила Миколаївна

Київ – 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ.....	14
1.1. Правовий захист результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти: нормативно-правове забезпечення і стан дослідженості в педагогічній науці.....	14
1.2. Концептуальні основи управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти	40
Висновки до першого розділу.....	57
РОЗДІЛ 2. ОБГРУНТУВАННЯ ЗМІСТУ І СУТНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРАВОВИМ ЗАХИСТОМ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ...	59
2.1. Ретроспектива становлення інтелектуальної власності як результату інтелектуально-творчої діяльності в різних наукових школах.....	59
2.2. Суттєві ознаки управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти.....	71
2.3. Організаційно-правові й педагогічні умови формування правової культури науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти щодо ефективного захисту їхніх прав на результати	

інтелектуальної діяльності як об'єктів прав інтелектуальної власності.....	90
2.4. Обґрунтування моделі системи управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти.....	110
Висновки до другого розділу.....	132
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРАВОВИМ ЗАХИСТОМ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	136
3.1. Експериментальна перевірка системи управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників та аналіз ефективності її впровадження в післядипломній педагогічній освіті.....	136
3.2. Перспективи управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти згідно з тенденціями подальшого розвитку ринково-суспільних відносин.....	161
Висновки до третього розділу.....	176
ВИСНОВКИ.....	179
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	183
ДОДАТКИ.....	223

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВНЗ	– вищі навчальні заклади
ВОІВ	– Всесвітня організація з інтелектуальної власності
ДКХП	– довідник кваліфікаційних характеристик працівників
ЄС	– Європейський Союз
ЕП	– електронна програма
ІТ	– інформаційні технології
ІТД	– інтелектуально-творча діяльність
ІВ	– інтелектуальна власність
ІД	– інтелектуальна діяльність
ІК	– інтелектуальний капітал
ІП	– інтелектуальний продукт
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КП	– класифікатор професій
МАІВ	– Міжнародний альянс інтелектуальної власності
МВС	– Міністерство внутрішніх справ України
МОНУ	– Міністерство освіти і науки України
НАН	– Національна академія наук України
НПД	– науково-педагогічна діяльність
НПП	– науково-педагогічні працівники
НАПН	– Національна академія педагогічних наук України
НСО	– національна система освіти
ОІВ	– об'єкти інтелектуальної власності
ОПВ	– об'єкти права власності
ППО	– післядипломна педагогічна освіта
УМО	– Університет менеджменту освіти
УД	– управлінська діяльність
УР	– управлінське рішення
ЦКУ	– Цивільний Кодекс України

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена масштабною розбудовою правового захисту державності й суверенності України з урахуванням обраної нею стратегії побудови цивілізованих суспільно-ринкових відносин, а також орієнтації соціально-економічного та інноваційного розвитку, що має спиратися на активізацію використання власного інтелектуального потенціалу.

Важливим напрямом формування суспільного інтелектуального потенціалу є розвиток мотиваційних процесів у науковому та освітньому середовищі професійної діяльності науково-педагогічних працівників, зокрема післядипломної педагогічної освіти, які здатні генерувати нові ідеї й утілювати їх у реальні технології, продукти і послуги. Така взаємодія освіти й науки є комплексним процесом, у якому заклади післядипломної педагогічної освіти мають відігравати провідну роль, де навчальний процес і впровадження наукових досліджень узаємопов'язані, узаємозалежні й забезпечують єдність формування складників інтелектуального капіталу як інтелектуальної власності цих закладів зокрема, так і системи вищої освіти в цілому. Суб'єктами процесу суспільної інтелектуально-творчої діяльності виступають як самі заклади післядипломної педагогічної освіти, так і їх персонал, який здійснює наукову і науково-педагогічну діяльність згідно з положеннями Законів України «Про освіту» (1991), «Про вищу освіту» (2014), Національної доктрини розвитку освіти України в XXI столітті (2002), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., іншими документами, що регламентують реформаційні процеси у вітчизняній вищій освіті.

Питанням правового захисту результатів інтелектуальної діяльності присвячено чимало наукових робіт як зарубіжних, так і українських учених. Зокрема законодавче врегулювання, адміністративно-правовий захист окремих об'єктів інтелектуальної власності, міжнародний досвід висвітлені в роботах В. Авер'янова [1], О. Гащицького [66], В. Долгої [98], О. Жданенко [111],

О. Святоцького [115], В. Пятницького [116], В. Тофіло [298], П. Цибульова [301], Є. Хадаківського [305] та інших. Юридичним аспектам правового захисту результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників присвячений науковий доробок Б. Антимонова [13], К. Афанасьєвої [24], М. Гордона [78], І. Дахно [88], В. Дозорцева [97], В. Дроб'язка [100; 102], Г. Корчєвного [174], О. Підопригори [263], Б. Прахова [272], І. Сіренко [288], Р. Шишки [316; 317] та інших. Предметом дослідження виступають окремі питання захисту авторських прав науково-педагогічних працівників у працях Д. Бахраха [31], В. Белова [34], С. Бурлакова [50], Д. Голіцина [75] та інших. Формування правових знань науково-педагогічних працівників, у тому числі у сфері інтелектуальної власності в системі післядипломної педагогічної освіти, розробляють О. Боднар [42–44], В. Пятницький [116], Л. Калініна [57; 83; 151–154], Н. Лісова [197–199], В. Олійник [235], В. Ситянін [290] та інші.

Проте правовий захист результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти, а також питання їхньої готовності до такого захисту як у змістовому, так і технологічному аспектах, залишається ще недостатньо дослідженим. Це зумовлює необхідність розв'язання суперечностей, що мають місце в теорії і методиці управління освітою, зокрема: між необхідністю стійкого і системного розвитку післядипломної педагогічної освіти в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору та суспільно-ринковими відносинами і недосконалістю процедур правового захисту результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників; між сучасною парадигмою розвитку професіоналізму цих працівників та недостатнім рівнем організаційно-правового забезпечення захисту їхніх прав на результати інтелектуальної діяльності; між зростанням багатоаспектності і багатоформатності професійної діяльності науково-педагогічних працівників та недостатнім рівнем організаційно-правових і педагогічних умов формування їхньої готовності до правового захисту результатів

інтелектуальної діяльності; між інтелектуалізацією науково-педагогічної діяльності працівників післядипломної педагогічної освіти та недостатньою сформованістю їхньої правової культури.

Отже, актуальність окресленої проблеми, її недостатня методологічна розробленість, необхідність розв'язання виявлених суперечностей, нагальна потреба поглиблення теоретичних і практичних досліджень із метою вдосконалення механізму правового захисту результатів інтелектуальної діяльності означеної категорії працівників, а також забезпечення соціальних гарантій зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах комплексної теми наукового дослідження кафедри економіки та управління персоналом ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» «Підвищення якості трудового потенціалу в контексті реалізації компетентнісного підходу засобами професійної освіти». Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України (протокол № 2 від 20.02.2013 р.) і узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 23.04.2013 р.).

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці системи управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти для вдосконалення механізму управління цим захистом.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати нормативно-правове забезпечення і стан дослідженості в педагогічній науці правового захисту результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної

педагогічної освіти.

2. Здійснити ретроспективний аналіз становлення інтелектуальної власності як результату інтелектуально-творчої діяльності в різних наукових школах, суттєві ознаки управління правовим захистом результатів цієї діяльності.

3. Науково обґрунтувати і змодельовати систему управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників, визначити організаційно-правові й педагогічні умови її реалізації в закладах післядипломної педагогічної освіти, а також менеджмент формування правової культури їх працівників.

4. Розробити і впровадити в закладах післядипломної педагогічної освіти навчально-методичний комплекс «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав інтелектуальної власності» та авторський програмний засіб «Legal Office».

Об'єкт дослідження – правовий захист результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників.

Предмет дослідження – система управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти.

Як наукову **гіпотезу** було висунуто припущення, що змодельована на основі системного і компетентнісного підходів та впроваджена в діяльність вищих навчальних закладів система управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти сприятиме суттєвому підвищенню рівня правової культури і вдосконаленню механізму управління цим захистом завдяки забезпеченню відповідних організаційно-правових і педагогічних умов.

Для досягнення мети, виконання поставлених завдань і перевірки висунутої гіпотези використано комплекс **методів дослідження**:

теоретичні: вивчення наукової літератури, дисертаційних робіт,

документації для визначення нормативно-правового забезпечення і стану дослідженості в педагогічній науці правового захисту результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти, концептуальних основ її розроблення; діалектичний метод для з'ясування сутності авторських прав науково-педагогічних працівників у їх розвитку і взаємозв'язку; історичний метод для висвітлення генезису законодавства і правової доктрини про інтелектуальну діяльність у післядипломній педагогічній освіті; формально-логічний метод для виявлення суперечностей у понятійному апараті досліджуваної проблеми, формулювання висновків і рекомендацій; аналіз і синтез для інтерпретації порядку забезпечення суб'єктивних авторських прав науково-педагогічних працівників, виявлення особливостей захисту і охорони цих прав; конкретизація і порівняння для з'ясування сутності основних категорій дослідження; систематизація й узагальнення для встановлення впливу наявності авторських прав науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти на якість їхньої інтелектуальної діяльності, отримання достовірної інформації про сформованість у них правової культури; моделювання для наукового обґрунтування і розроблення моделі системи управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності цих працівників;

емпіричні: спостереження, аналіз продуктів інтелектуальної діяльності, опитування, анкетування, тестування, моніторинг для накопичення фактологічного матеріалу з проблеми дослідження; педагогічний експеримент для перевірки теоретичних положень, підтвердження висунутої гіпотези, внесення принципово важливих змін у вдосконалення механізму управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти;

методи математичної статистики: метод Дельфі (діалогічне узгодження інформації), визначення простого середнього арифметичного значення (отримання середніх даних) та індексної оцінки (визначення ступеня

відповідності) для кількісного та якісного аналізу одержаних результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

уперше науково обґрунтовано, змодельовано й експериментально перевірено систему управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти, що включає концептуально-методологічний, науково-методичний, інструментально-технологічний і оцінювально-результативний модулі; розкрито організаційно-правові й педагогічні умови реалізації розробленої системи; схарактеризовано структуру правової культури як сукупність мотиваційно-ціннісного, імперативно-когнітивного і діяльнісно-поведінкового компонентів; визначено критерії й показники (особистісний сенс у здобутті правових знань, обізнаність, зацікавленість, свідоме ставлення до верховенства права як цінності, наявність правових установок; повнота правових знань і міцність їх засвоєння; уміння здобувати, аналізувати, узагальнювати правову інформацію, порівнювати факти і явища, системність засвоєння; здатність реалізувати законодавчі й нормативно-правові акти у практичній діяльності, ефективність інтелектуальної діяльності, комунікативність правових відносин) перспективного, високого, достатнього і базового рівнів правової культури науково-педагогічних працівників;

удосконалено уявлення про суттєві ознаки управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників; конкретизовано лексико-семантичне значення «управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників» як стратегічної складової загального освітнього менеджменту, ефективна реалізація якої має забезпечити довгострокову конкурентоспроможність післядипломної педагогічної освіти та її подальший розвиток на інноваційній основі з урахуванням об'єктів права інтелектуальної власності; навчально-методичне і програмне забезпечення формування правової культури науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти;

набули подальшого розвитку концептуальні основи і методологічні засади управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробленні та реалізації навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав інтелектуальної власності», а також авторського програмного засобу «Legal Office». Матеріали, принципи положення і висновки дослідження створюють передумови для вдосконалення механізму управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників. Пропонована система управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників рекомендується до впровадження в закладах післядипломної педагогічної освіти. Матеріали дослідження можуть бути використані науково-методичними центрами, керівниками закладів післядипломної педагогічної освіти, іншими фахівцями в галузі управління вищою освітою.

Результати дослідження **впроваджено** в діяльність ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України (довідка № 01-02/502 від 06.11.2015 р.), Інституту післядипломної педагогічної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (довідка № 07-458 від 05.10.2015 р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 4268/01-55/02 від 06.11.2015 р.), Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського (довідка № 273 від 05.11.2015 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 326/03-а від 23.10.2015 р.), Черкаського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради (довідка № 275/0116 від 11.11.2015 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження представлено на науково-практичних конференціях і семінарах

різного рівня: *міжнародних* – «Молодий науковець XXI століття» (Кривий Ріг, 2014), «Aktuelle Fragen des ukrainischen Wirtschaftsrechts» (Франкфурт-на-Майні, 2015), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Кам'янець-Подільський, 2015); *всеукраїнських* – «Самоосвітня компетентність учасників освітнього процесу: актуальні питання теорії та практики» (Полтава, 2015), «Трансформаційні процеси в умовах суспільного розвитку: тенденції, концепції та новаторство в освіті» (Київ, 2014); *регіональних* – «Інноваційна діяльність педагога в сучасному освітньому просторі» (Умань, 2015).

Публікації. Результати дослідження опубліковано в 12 публікаціях, зокрема в 5 статтях у фахових журналах і збірниках наукових праць, 1 статті в наукометричному виданні, тезах 4 доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій, 2 науково-методичних посібниках.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів і висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (413 найменувань, із них 76 – зарубіжних видань), 2 додатків. Повний обсяг дослідження становить 227 сторінок, зокрема 182 сторінки основного тексту. Робота містить 14 рисунків і 3 таблиці.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У розділі проаналізовано нормативно-правове забезпечення і стан дослідженості в педагогічній науці правового захисту результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти, визначено та обґрунтовано концептуальні основи розв'язання окресленої проблеми.

1.1. Правовий захист результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти: нормативно-правове забезпечення і стан дослідженості в педагогічній науці

Соціальні перетворення, що відбуваються нині в Україні, визначають нові завдання перед системою освіти і потребують упровадження в педагогічний процес вищих навчальних закладів нових технологій навчання, творчого використання результатів науково-педагогічних досліджень, подальшого професійного вдосконалення професійної діяльності науково-педагогічних працівників. На законодавчому рівні визначено пріоритетні напрями й основні шляхи реформування вищої освіти відповідно до потреб суспільства і держави, що відображено в Законах України «Про освіту» (1991), «Про вищу освіту» (2014), Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті (2002), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., Педагогічній Конституції Європи, що прийнята на II Форумі ректорів педагогічних університетів європейського простору (2013), Постанові Верховної Ради України від 11.12. 2014 р. за № 26-VIII «Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України», Постанові КМУ «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій та Порядку розробки

і подальшого супроводження Національної системи кваліфікацій» та інших документах.

Основною метою діяльності вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ) є створення умов для розвитку особистості, забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих конкурентоздатних фахівцях. Стратегічним напрямом реформування освітньої галузі є формування сучасного кадрового потенціалу, педагога нової генерації, який здатний до реалізації освітньої політики держави. Результативність і ефективність нововведень залежить безпосередньо від системи їх запровадження та управління ними.

Нині особистісно орієнтована парадигма освіти визначає нові змістово-ціннісні орієнтири освітнього процесу. Увага суспільства звернена на важливість і актуальність максимального розкриття потенціалу кожної людини, підготовку її до саморозвитку, самовизначення і самореалізації. Головним принципом розвитку національної освіти є спрямованість на радикальне творче покращення сьогодення й задоволення нових, перш за все, творчих і духовних потреб кожної особистості.

Теоретико-методологічні засади розвитку сучасної педагогічної освіти, виховання полікультурності зумовлюють принципово нові вимоги до професійної діяльності працівників освітньої галузі, зокрема науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти, діяльність яких пов'язана з фаховою поліфункціональністю, багатопредметністю, розгалуженістю інтелектуально-творчої й емоційно-комунікативної сфери, високим рівнем діалогічності й референтності професійних відносин, духовно-моральною насиченістю змісту освіти. Соціальна зумовленість формування професійно-компетентнісного типу особистості, її фахового рівня як важливої передумови оновлення у сфері педагогічної освіти, виділення професійно і соціально значущих особистісних характеристик потребує переосмислення результатів її професійної діяльності, зокрема інтелектуальної, а також надійного правового захисту результатів такої діяльності.

Головним чинником розвитку вітчизняної освіти в XXI столітті стає накопичення не матеріальних благ, а знань, досвіду, умінь, інтелектуального потенціалу. Це все разом і утворює людський капітал. Нині частка людського капіталу в розвинених країнах становить дві третини національного багатства (США – майже 78 %, у країнах Західної Європи, в Україні – близько 25 %).

Наразі в Україні роль і значення інтелектуальної власності (далі – ІВ) інтенсивно зростає. Суспільство приходить до розуміння відомого висновку: така власність є найбільш цінним капіталом людства, виступає при цьому об'єктом суспільно-цивільного обігу. У міру істотного підвищення значення інтелектуальної діяльності (далі – ІД), особливо її результатів, для соціально-економічного розвитку будь-якого суспільства попит на неї також зростає.

Саме тому ІВ часто стає об'єктом неправомірних дій, недозволеного використання, а відтак потребує надійного правового захисту, зокрема результати ІД науково-педагогічних працівників, які за певних умов можуть стати такими об'єктами.

Посилення правового захисту результатів ІД необхідне, на нашу думку, ще й тому, що така діяльність, як засвідчує досвід країн із розвинутою економікою, здебільшого визначає і стратегію, і тактику соціально-економічного розвитку країни. Варто зазначити, що захист результатів ІД для багатьох країн світу є одним із пріоритетних напрямів державної політики. На думку Т. Ромат [266], головними причинами необхідності захисту результатів ІД на державному рівні є сприяння інноваційному розвитку держави, що є передумовою економічного зростання, примноження творчого потенціалу суспільства.

Становлення законодавства України, що регламентує правовий захист результатів ІД, співпадає з прийняттям Закону України «Про власність» (1991 р.), який містить розділ «Право інтелектуальної власності», де започатковано формування системи законодавства України у сфері ІВ і вперше визначено результати ІД як *об'єкти права власності*. Починаючи з 2002 року, питання захисту результатів ІД для нашої країни виходить на перший план, коли,

за даними сайту Міжнародного альянсу інтелектуальної власності, Україна другий рік поспіль посідає першість у світі з піратства.

Нині основою законодавства в цій сфері є Конституція України, яка гарантує кожному громадянину свободу літературної, художньої, наукової й технічної творчості, захист прав ІВ, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у результаті різних видів ІД. Конституцією України проголошено право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності і передбачена неприпустимість використання чи поширення їх іншими особами без згоди правовласника, за виключеннями, що встановлені законом. Як бачимо, основоположними конституційними принципами формування відносин в інтелектуальній сфері є свобода такої діяльності, визнання і захист її результатів, а також надання прав на ці результати їхнім творцям. На реалізацію зазначених принципів і повинне бути спрямоване цивільне законодавство України.

Наша незалежна держава послідовно створює власні механізми захисту авторських прав, прав промислової власності, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Необхідним елементом соціально-економічного прогресу держави є наявність сучасної, визнаної на міжнародному рівні системи захисту прав результатів ІД. Україна як держава зі значним науково-технічним та інтелектуальним потенціалом створює саме таку систему.

Наголосимо, що нині в Україні зроблено вже досить багато для захисту прав ІВ. Наприклад, чинне законодавство в цій сфері максимально наближене до міжнародних норм і правил. На думку І. Каплун [153], проблема полягає саме в тому, що в нашій країні не завжди та не кожен дотримуються цього законодавства, хоча деякі позитивні зрушення вже спостерігаються.

Наразі правовідносини у сфері ІВ в Україні регулюються окремими положеннями Конституції України, нормами Цивільного, Кримінального,

Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також *спеціальними законами* у сфері ІВ та *підзаконними актами*, що затверджені постановами КМУ або наказами відповідних центральних органів державної виконавчої влади, у яких урегульовано механізми реалізації законодавчих норм.

Проте й нині низка положень вітчизняних нормативно-правових актів багато в чому ще не узгоджені, носять фрагментарний, розрізнений характер, залишаються комплексно не врегульованими тощо. Водночас, численні норми цих актів мають переважно декларативний характер і містять окремі суперечливі положення, що ускладнює їх практичну реалізацію. За цих умов, на думку В. Геєць [68], від України вимагається:

- динамічний економічний розвиток на основі інновацій;
- глибока і комплексна модернізація економіки і суспільства в цілому, що має охопити наукову, технологічну й організаційну сфери;
- здійснення, відповідно до нової соціально-економічної доктрини, побудови суспільства знань, у якому домінуватимуть високотехнологічні галузі та інтелектуальні послуги, а формування прибутків відбуватиметься, перш за все, за рахунок освіти, науки та інновацій.

У 2014 р. розпочато роботу з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС і державами-членами – з другої. Ці роботи здійснюються відповідно до плану заходів з імплементації Угоди на 2014–2017 рр., що затверджений розпорядженням КМУ від 17 вересня 2014 р. за № 847-р. Так, підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у сфері ІВ стало знаковою подією на шляху європейської інтеграції України [279]. Ратифікувавши цю Угоду, наша держава отримала дієвий інструмент для здійснення глибинних політичних, соціальних і економічних реформ, у тому числі у сфері інтелектуальної власності. Саме імплементація розділу «Інтелектуальна власність» Угоди визначатиме пріоритети діяльності Державної служби інтелектуальної власності України (ДСІВ) найближчим часом.

Найбільш вагомим компонентом взаємодії в рамках запровадження європейських стандартів, норм права ЄС і положень Угоди про асоціацію у сфері ІВ є Проект технічної допомоги ЄС TWINNING, який розпочав роботу в квітні 2014 року. За активної участі представників Іспанського відомства з патентів і торговельних марок, Відомства Данії з патентів і торговельних марок, Американської торговельної палати в рамках Проекту проходять тренінги і навчальні програми для співробітників ДСІВ, експертів ДП УІПВ, представників МВС України, митних органів України, суддів господарських, адміністративних і місцевих загальних судів, відбувається аналіз законодавчих актів України у сфері інтелектуальної власності щодо їх відповідності законодавству ЄС [91].

Плідним є двостороннє співробітництво між ДСІВ і Посольством США в Україні. У рамках зустрічей і семінарів, що організовані CLDP (Програма розвитку комерційного права Міністерства торгівлі США), надано консультативну допомогу щодо вирішення першочергових питань захисту результатів ІД, зокрема щодо «піратства» у мережі Інтернет, реформування та вдосконалення системи колективного управління авторськими і суміжними правами. За результатами співпраці розроблено законопроекти «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» і «Про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав» [3].

Адаптація національного законодавства у сфері ІВ до законодавства ЄС завжди була важливим напрямом сфери ІД, одним з аспектів якої є забезпечення дієвих механізмів захисту прав на результати цієї діяльності. У контексті авторського дослідження виявлено, що за результатами роботи в рамках проекту TWINNING «Удосконалення правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності в Україні» і Програми розвитку комерційного права Міністерства торгівлі США був підготований проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» [91].

Цей законопроект передбачає внесення змін до низки законів і процесуальних кодексів із метою врахування технологічної специфіки Інтернету та встановлення додаткового механізму ефективної протидії порушенням авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет. Законопроект ураховує вимоги Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у частині відповідальності провайдерів, Директиви ЄС «Про інформаційне суспільство» і «Про електронну комерцію».

Водночас, на виконання доручення Президента України від 9 квітня 2013 р. за № 1-1/792 було розроблено проект Закону України «Про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав». Оскільки формування концепції проекту Закону відбулося до прийняття і набуття чинності Директивою ЄС 2014/26/EU про колективне управління авторськими і суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на твори з метою он-лайн використання на внутрішньому ринку (Directive 2014/26/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online use in the internal market), було неможливо досягти повної відповідності проекту Закону нормам цієї Директиви [91].

З'ясовано, що вдосконалення організаційно-економічного регулювання інтелектуальної сфери має, на нашу думку, забезпечити:

- підвищення статусу ІД через прийняття спеціальних програм, підвищення рівня оплати праці у сфері освіти і науки, збільшення державного фінансування цих сфер;
- розширення мережі інноваційної інфраструктури;
- розвиток інформаційно-інноваційного середовища;
- накопичення інтелектуального капіталу тощо.

Нині промислова економіка поступається місцем інтелектуальній та інформаційній економіці, інноваційному розвитку, за якого науково-технічна інформація стає товаром і предметом договірних відносин, а творче

мислення має таку саму цінність, як і професійна підготовка. За цих умов правовий менеджмент будь-якої організації, що спрямований на забезпечення конкурентоспроможності, має шукати інноваційні пропозиції, а стратегія її розвитку будується з урахуванням надійної правової охорони результатів ІД як одного з чинників майбутнього успіху.

Використання результатів ІД з точки зору економіки є її комерціалізацією, тобто результати ІД розглядають і як товар, і як капітал, формування якого потребує системного управлінського впливу. Інтелектуальний капітал (далі – ІК) – це знання всіх працівників організації, що забезпечують конкурентні її переваги (ідеї, розробки, проекти, технології, методи, відносини з користувачами послуг, бази даних). Окрім знань та інформації, до ІК відноситься інфраструктура, що забезпечує їх використання, передачу і збереження.

ІК як вартість організації, у тому числі і закладів ППО, за винятком матеріальних активів, не може існувати поза нею і є знаннями НПП, що оцінюються та перетворені у прибуток цих закладів. Частина ІК, яку ідентифіковано, зафіксовано і задокументовано так, що з нею можна ознайомитися, є інтелектуальними активами. Більшу частину ІК становлять знання і досвід науково-педагогічних працівників, але вони не зафіксовані і, відповідно, організація ними не володіє (інтелектуальні активи також створені науково-педагогічними працівниками, але організація ними володіє) [10].

Водночас, ІК – це термін, що використовується для позначення нематеріальних активів, акумулює наукові й повсякденні знання науково-педагогічних працівників, ІВ і накопичений досвід, спілкування й організаційну структуру, інформаційні мережі й імідж організації, без яких вона не може існувати, підсилюючи свої конкурентні переваги. Головна його функція – істотно прискорювати приріст маси прибутку за рахунок формування і реалізації необхідних знань, речей і відносин, які, у свою чергу, забезпечують його високоефективну діяльність. Чим більше формуючих

чинників містить поняття, тим більш розгалуженою і багаторівневою буде ієрархічна система управління ним як об'єктом менеджменту.

У контексті розгляду ІК можна відокремити низку споріднених в обігу понять, зокрема: 1) *людський капітал*, що втілений у науково-педагогічних працівниках ППО у вигляді їхнього досвіду, знань, навичок, творчих можливостей, а також загальної культури, прихильності до філософії організації, її внутрішніх цінностей (цей капітал є не відчужуваним від персоналу); 2) *структурний капітал* (організаційний), що включає патенти, ліцензії, організаційну структуру, бази даних, електронні мережі, тобто все те, що забезпечує можливість реалізації інтелектуального потенціалу; 3) *клієнтський капітал* (споживчий), що включає систему відпрацьованих, надійних, довгострокових, довірчих і взаємовигідних відносин зі споживачами.

За оцінками Світового банку, ІК в сучасній економіці формує близько 60 % загального обсягу багатства кожної країни. У таких країнах, як Японія і Німеччина, частка ІК становить до 80 % національного багатства. У сучасному суспільстві інтелектуальний капітал усе частіше виступає основою успішної діяльності організаційних структур, визначає їх конкурентоспроможність та виступає ключовим чинником розвитку. У такому суспільстві має місце перехід до нової структури вартості (змінюється структура вартості більшості матеріальних і нематеріальних активів), актуалізується існування авторства на результати ІД, а також визнання обов'язковості авторської винагороди.

Виявлено, що ключову роль у створенні корпоративного багатства і розвитку конкурентної боротьби нині відіграє саме ІВ, що формує багаторівневу систему проблем, зокрема управлінських, які пов'язані зі здобуттям і захистом прав на результати ІД, що потребують системного врегулювання.

Теоретичне обґрунтування, оцінювання стану й аналітичні процедури авторського дослідження ґрунтуються на аналізі чинного законодавства щодо

функціонування педагогічних систем, практики застосування правового захисту результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників ППО і загальних здобутках теорії держави і права, цивілістичної та адміністративно-правової наук, а також на працях учених-юристів В. Авер'янова [1], О. Бандури [28], Д. Бахраха [31], В. Долгої [98], В. Дроб'язка [100; 101; 102; 115; 135], О. Жданенко [111], О. Святоцького [115; 135], В. Пятницького [116], О. Підпригори [263], В. Полохали [134] та інших.

Вивчення наукового доробку І. Герчикової [69], Д. Голіцина [75], С. Гончаренка [77], Ю. Капіци [152], І. Леонідова [193] та інших, а також оцінок зарубіжних експертів (М. Альбер [210], Д. Гелбрейт [87], П. Друкер [103], Д. Липчик [195], М. Мескон [210], Ф. Хедоурі [210] та інші) переконує, що в найближчі роки проблеми управління виникатимуть переважно у сфері роботи з кадрами.

Нині склалася ситуація, що характеризується таким:

- із правового захисту результатів ІД фактично вилучений варіативний складник, наявність якого має забезпечити адаптаційні характеристики всієї системи захисту з урахуванням умов продукування освітніх продуктів і послуг, що є об'єктами прав такої власності;

- залишається не конкретизованою специфіка управління об'єктами права ІВ, зокрема життєвий цикл об'єктів права інтелектуальної власності й етапи процесу управління результатами ІД;

- має місце недосконалість інструментів оцінювання, обліку та оподаткування результатів ІД (мотиви та методи визначення вартості інтелектуальних активів, бухгалтерський облік прав на об'єкти інтелектуальної власності, специфіка цих операцій з ІВ);

- потребують обговорення, визначення і диференціації поняття «охорона інтелектуальної власності», «захист інтелектуальної власності» і «правопорушення у сфері інтелектуальної власності» в умовах глобалізації, а також дефініції різних видів порушення прав інтелектуальної власності

(плагіат авторських творів, контрафакція та піратство, шпигунство і конкурентна розвідка), розв'язання проблем розвитку відносин ІВ у цифровому просторі тощо.

За таких умов потребує, на нашу думку, переосмислення управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників (далі – НПП) ППО, адже традиційна професійна освіта, що передує науково-педагогічній діяльності цієї категорії працівників, ще не зорієнтована на формування готовності до такого захисту і його сприйняття. Аналіз чинного законодавства, праць вітчизняних і зарубіжних учених, що присвячені сучасним проблемам правового захисту результатів інтелектуальної діяльності НПП, дає змогу конкретизувати зміст поняття «правовий захист результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників» і уточнити змістову складову поняття «система правового захисту результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників», а також окремих споріднених понять.

Нами введено в обіг поняття *«правовий захист результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників»* як інтегровані дії науково-педагогічних працівників системи ППО з менеджментом ВНЗ, органами державної влади і недержавними суб'єктами, які надають правові послуги в сфері захисту об'єктів права інтелектуальної власності щодо здійснення заходів правового, організаційного та економічного характеру, які спрямовані на ефективний захист об'єктів права інтелектуальної власності в разі їх порушення, оспорення чи не визнання в процесі науково-педагогічної діяльності. Така діяльність як і будь-яка інша потребує, на нашу думку, скоординованого системного управлінського впливу (планування, організації, урегулювання тощо).

Аналіз сучасних праць і певного управлінського досвіду в системі ППО є підґрунтям для визначення нами першочергових питань, які потребують теоретичного і практичного вирішення в контексті проблеми авторського дослідження, зокрема:

– вивчення чинників, що створюють нестабільні умови продукування якісних ІІ (продуктів, послуг), а також здійснення ефективної ІД науково-педагогічними працівниками ППО;

– формування у НПП високого рівня правової культури як вагомого підґрунтя прийняття адекватних рішень у сфері ІВ, а також у ситуації відсутності керованості (невизначеності) захистом прав на результати ІД;

– необхідність розроблення інструментарію для оцінювання рівня конкурентоспроможності ППО з урахуванням результатів (продуктів, послуг) ІД науково-педагогічних працівників;

– підсилення внутрішньої мотивації процесів самоорганізації і саморегулювання у процесі захисту прав науково-педагогічних працівників ППО на результати ІД;

– визначення особливостей управління захистом прав НПП на результати ІД і критеріїв оцінювання рівня такого захисту.

У ході дослідження встановлено, що незважаючи на широке коло напрацювань учених, які розвивають різні аспекти управління соціально-педагогічними системами, дотепер ще не існує цілісного, об'єктивного дослідження теорії і методики управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО з метою їх сталого професійного розвитку. Утім виявлено, що управління у сфері захисту прав науково-педагогічних працівників ППО на результати ІД має багаторівневий характер, є полісуб'єктним, відрізняється своїми компонентами, включає в себе як державних, так і недержавних учасників. Так, залежно від місця і ролі органи врегулювання відносин у сфері ІВ поділяються на:

1) загальнополітичні (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України), які формують політику і вирішують стратегічні питання з управління в зазначеній сфері;

2) органи, на які покладений безпосередній обов'язок щодо реалізації політики держави щодо захисту прав результатів інтелектуальної діяльності;

- 3) інші органи державного управління, що здійснюють управління окремими соціально-захисними напрямками державної політики у цій сфері;
- 4) суб'єкти недержавного управління [10].

З метою забезпечення прав НПП на результати ІД держава сприяє розвитку науки, установленню технічних наукових зв'язків України зі світовим співтовариством. Основні напрями, форми і методи державної підтримки в цій сфері науки і науково-технічної діяльності визначені в Законі «Про наукову і науково-технічну діяльність», регламентовані міжнародними угодами, конвенціями і договорами, що ратифіковані Верховною Радою України. У галузі ІВ Україна нині підтвердила угоду дотримання положень близько десяти міжнародних законодавчих і нормативно-правових актів.

Зазначимо, що на розв'язанні проблем теоретичного і практичного характеру у сфері правового захисту результатів ІД, а також наданні правових послуг на *державному рівні* спеціалізуються різні установи, зокрема: Державна служба інтелектуальної власності, Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Академії правових наук України, Центр інтелектуальної власності та передачі технологій Національної академії наук України, Міжнародний центр правових проблем інтелектуальної власності при Інституті держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України та інші установи.

Державна служба інтелектуальної власності (ДСІВ) є урядовим органом державного управління, що уповноважений реєструвати і забезпечувати підтримання на території України прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, а також здійснювати реєстрацію об'єктів авторського права (далі – ОАП), зокрема на авторські твори (результати ІД, якими для НПП закладів ППО є, зокрема: результати наукових досліджень, монографії, моделі, технології, методики).

Пріоритетними напрямками роботи ДСІВ України на 2015-2017 роки визначено, зокрема: підвищення рівня захисту об'єктів авторського права і суміжних прав в умовах розвитку інформаційного суспільства; розвиток

міжнародного, регіонального і двостороннього співробітництва у сфері ІВ, гармонійне інтегрування України в міжнародний і європейський інтелектуальний простір; удосконалення механізмів набуття прав і мінімізацію ризиків, що пов'язані з використанням результатів ІД; підвищення якості експертизи об'єктів права ІВ ведення державних реєстрів і видачі охоронних документів; підвищення рівня правового захисту результатів ІД з урахуванням норм міжнародного законодавства [279].

ДСІВ України проводить єдину державну політику у сфері правового захисту результатів ІД, здійснює роботу з удосконалення нормативно-правової бази, підтримує міжнародне співробітництво у сфері ІВ, забезпечує умови щодо введення цих об'єктів до господарського обігу, координує підвищення кваліфікації фахівців з ІВ, узаємодіє з громадськими організаціями, які опікуються ІВ. У фокусі її уваги залишаються питання ефективної взаємодії з заявниками і правовласниками, модернізація нормативно-правової бази і приведення її у відповідність до європейських стандартів, прийняття законів у галузі авторського права і суміжних прав для покращення іміджу та позиції України.

Зважаючи на нові умови і виклики часу, державна політика у сфері правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО має виходити, на нашу думку, на якісно новий рівень і формуватися на принципах законності, прозорості й відкритості. Активне і широке залучення громадськості, створення постійно діючої платформи для публічного обговорення нагальних питань цієї сфери є одним із основних пріоритетів її стабільного і динамічного розвитку.

Громадськими організаціями України у сфері ІВ є:

– Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності (ВАІВ), яка має міжвідомчий характер та об'єднує Національні, галузеві академії наук України, громадські організації, творчі спілки, фонди, органи державної влади України, суб'єкти господарської діяльності, міжнародні організації;

- Навчально-науково-виробничий комплекс «Академія інтелектуального бізнесу»;
- Науково-виробниче об'єднання «Всеукраїнська асоціація інформаційних служб «ВАІС»;
- Всеукраїнська асоціація патентних повірених України;
- Інтернет-асоціація України та інші.

Нині Державна система правового захисту та охорони результатів ІД в Україні представлена в мережі Інтернет такими ресурсами: www.sips.gov.ua; www.uiprv.org; www.iii.ua; www.uacr.org; www.fabrikaidei.kiev.ua. Так, у контексті розвитку пріоритетів розвитку сфери ІВ 11 грудня 2014 року на офіційному веб-порталі ДСІВ (www.sips.gov.ua) оприлюднено варіант проекту Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні (далі – Проект) з метою залучення зацікавленої громадськості до обговорення і спільного доопрацювання цього проекту.

Стратегічною метою розроблення Проекту є забезпечення найбільш сприятливих умов для розвитку і консолідації правової, інституційної та соціальної бази зі створення, охорони, захисту, управління і найбільш повного використання інтелектуального потенціалу нації як стратегічного ресурсу в системі формування національного багатства України, прискорення інноваційного розвитку та інтеграції України в міжнародний економічний простір.

Проте, незважаючи на значні зусилля держави, механізм реалізації політики щодо правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО нині потребує вдосконалення. Система ІД має низку системних недоліків, зокрема: громіздкість і значна витратність щодо отримання прав на ОАП; низький рівень захищеності прав власності як резидентам, так і нерезидентам; слабка динаміка інноваційного розвитку сфери ІД. Нині на національному рівні фактично відсутній ринок ІП. Водночас за легкістю реєстрації авторських прав українська система ІВ є жорсткою, а за ступенем захисту вже існуючих прав – слабкою.

У контексті проблеми нашого дослідження фактично втратила комплексність і цілісність такий важливий складник правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, як захист прав на ОІВ: відбулося її розпорошення між різними органами виконавчої влади, не сформовано єдиного центрального органу, який би поєднав об'єкти правового захисту під єдиним управлінським впливом. Водночас має місце потреба забезпечення дієвості координаційних відносин у межах системного управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників, взаємодії з іншими державними органами та інститутами громадянського суспільства, спрямовування і координації здійснення іншими центральними органами виконавчої влади заходів із питань, що належать до їх компетенції в цій сфері. Така ситуація, на нашу думку, абсолютно неприпустима для держави, для якої життєвою необхідністю є втілення інноваційної моделі соціально-економічного зростання.

З'ясовано, що вдосконалення організаційно-правового врегулювання інтелектуальної сфери має передбачити такі напрями: підвищення статусу інтелектуальної діяльності через прийняття спеціальних програм, збільшення державного фінансування цих сфер; розширення мережі інноваційної інфраструктури; розвиток інформаційно-інноваційного середовища діяльності науково-педагогічних працівників ППО.

Урегулювання відносин у сфері ІД вимагає, на нашу думку, чіткої координації й керованості використання законодавчого і нормативно-правового забезпечення об'єктів права ІВ. Ефективність системної кооперації різних суб'єктів такого захисту теоретично доведена вже давно. Проте визначення ефективного механізму управління, зокрема правового регулювання, потребує ретельного дослідження і конкретизації інструментів його здійснення, оскільки у процесі ІД виникають проблеми, що гальмують ефективний інноваційний розвиток ППО. Саме тому врегулювання правових відносин у середовищі ІД науково-педагогічних працівників ППО вимагає чіткої координації й законодавчого забезпечення, а його механізм потребує

ретельного вивчення. Актуальність цього аспекту авторського дослідження зумовлена тим, що результати ІД є основою інноваційного розвитку, який визначає економічну могутність країни, конкурентоспроможність її товарів і послуг на міжнародному ринку.

Нині більшість закладів ППО активно співпрацюють із науковими установами Національної й галузевих академій наук, постійно розширюють формат такої співпраці (науково-методичні комплекси, науково-навчальні й консалтингові центри; технопарки, кластери, спільна робота на рівні факультетів, кафедр і дослідницьких лабораторій), що сприяє нарощуванню їх інтелектуального потенціалу.

Значний вклад у формування інтелектуального потенціалу системи ППО вносить Науково-методичний комплекс «Консорціум закладів післядипломної освіти», засновником якого є Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти» (далі – Консорціум), що здійснює підтримку діяльності закладів ППО в організаційному, нормативно-правовому, науково-методичному, науково-навчальному та інформаційно-технологічному напрямках.

Розширення професійного і соціокультурного середовища ІД науково-педагогічних працівників ППО, потреба використання їхнього інтелектуального капіталу, орієнтація на здобуття і підвищення рівня професійних знань, умінь і навичок, а також вимог до самоосвіти в усіх складових професійної діяльності зумовлюють активізацію процесів, що спрямовані на підвищення рівня правової культури, зокрема в напрямі здійснення захисту прав на ОІВ як результати їхньої інтелектуально-творчої діяльності. Проте результати дослідження свідчать, що зміст законодавчих і нормативно-правових актів, які визначають ефективність управління у сфері правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, не в повній мірі задовольняє їхні потреби (знання змісту цих актів, установлення комунікаційних зв'язків із правозахисниками, оперативність

і достовірність надання правових послуг, швидкий доступ до консультативних послуг).

Чинник правового захисту результатів ІД набуває особливого значення в силу швидкого розвитку сучасних ІТ-технологій, що зумовлюють появу нових способів незаконного використання прав на ОІВ, зокрема технологій управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО в контексті їх надійності (ефективності). З'ясовано, що ефективність правового захисту результатів ІД залежить від: досконалості нормативно-правової бази; сформованості інфраструктури правового захисту результатів ІД; ефективності професійної підготовки і сформованості правової культури; інформаційного забезпечення ІД, а також системних дій, що спрямовані на дієвий правовий захист результатів ІД.

Нині кардинально змінюються види та обсяги ІП, які з часом отримують статус результатів ІД і потребують системного правового захисту як об'єкти цивільно-кримінального чи адміністративно-правового регулювання. Установлено, що найбільш поширеними є *загальний* (цивільно-правовий) і *адміністративно-правовий* способи захисту прав результатів ІД. Цивільно-правовий спосіб захисту результатів ІД у форматі судового розгляду пов'язаний із великими витратами часу. Саме тому більшість суб'єктів такого захисту прагнуть уникнути ризику судових рішень. Однак, усі національні системи захисту результатів ІД мають бути підкріплені, на нашу думку, *правоохоронною інфраструктурою* для забезпечення розгляду як цивільно-правових, так і кримінально-правових порушень і відповідним кадровим забезпеченням (укомплектовані фахівцями з відповідною підготовкою і досвідом).

Порушеннями відповідно до чинного законодавства, що визнаються карним злочином, є такі: присвоєння авторства на чужі об'єкти права власності (далі – ОПВ); розголошення без згоди автора змісту винаходу, корисної моделі чи зразка до офіційної публікації про них; незаконний збір відомостей, що становлять комерційну таємницю (промислове шпигунство).

За порушення вимог чинного законодавства у сфері ІВ Кримінальним кодексом України передбачено кримінальну відповідальність за злочини в цій сфері.

Адміністративно-правовий спосіб захисту результатів ІД полягає в розгляді та подоланні суперечки органом державного управління. Засобом такого захисту є скарга, яку в установленому адміністративним законодавством порядку подають у відповідний орган державного управління. Типовими видами адміністративних стягнень можуть бути: попередження, штраф, виправні роботи, адміністративний арешт. Проте наявність таких способів захисту прав НПП на ОІВ як результат наукової та НПД ще не гарантує надійності такого захисту і високого рівня його керованості, що внаслідок чого продукування ІП як чинника суспільного розвитку.

Права на ІП як результат ІД не мають екстериторіальності (права, які визнаються в межах однієї держави, для інших держав не існують, якщо відсутні спеціальні міжнародні угоди). Зауважимо, що до ІП у межах ІД науково-педагогічних працівників ППО нами віднесено як освітні продукти і послуги, що є результатом наукової та науково-педагогічної діяльності, так і рівень їхніх знань, умінь і навичок, які дають змогу продукувати якісний результат.

Нині технологічний прогрес перетворюється у третій, поряд із працею та капіталом, чинник економічного зростання (К. Менгер [208], Б. Селигмен [284]). Завдяки появі нових моделей економічного зростання з ендегенним (генерованим із середини системи) технологічним прогресом, у 90-х роках ХХ ст. питання захисту прав результатів ІД викликало ще більшу зацікавленість. Характерною особливістю нових моделей є те, що, розвиваючи ранні ідеї К. Ерроу та Х. Узаві [284] про економічну роль навчання у процесі здійснення професійної діяльності, їх автори запроваджують у виробничу функцію в тій чи тій формі додаткову змінну –

інтелектуальний капітал, тобто обсяг наукових знань і практичного досвіду, що накопичений у процесі ІД.

Водночас нині важливого значення набуває інтернаціональний характер нових наукових знань, а відповідно, й їх міжнародний обмін. Ці знання виступають ІІ, мають нематеріальну (змістову) цінність, яка у процесі використання не витрачається. Суттєвою відмінністю цих знань є те, що вони також є продуктом прагнення людства до пізнання нового як і прагнення до власного збереження та творчої ІД у сфері духовності, моралі, культури, мистецтва, де на перший план виводяться духовні потреби, знання, творчість.

У ході наукового пошуку встановлено, що актуальною проблемою сучасного періоду суспільного розвитку залишається оптимальне поєднання на законодавчому, адміністративному і змістовому рівнях двох сфер діяльності – освіти і науки. Таке поєднання має привести до більш ефективного функціонування цих сфер, узаємодоповнення і концентрації інтелектуальних і фінансових ресурсів, підвищення конкурентоспроможності, престижності освіти й науки, а також забезпечити якісні результати наукових досліджень галузевих економік, фінансів, економіки праці, економічної історії, економічної статистики і кібернетики, юридичних наук. Ці дисципліни забезпечують науку про основи правового захисту результатів ІД, методами досліджень і показниками, що характеризують параметри ІД як педагогічного процесу і сприяють формуванню високого рівня правової культури як передумови ефективного управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО (як педагогічний і економічно-правовий процеси).

Проте рівень правових знань науково-педагогічних працівників щодо змістових і процесуальних основ правового захисту результатів ІД, а також системного підходу до підвищення рівня правової культури в контексті модернізаційних змін в означених процесах залишається не високим. За таких умов перед науково-педагогічними працівниками ППО, а також

керівниками цих закладів постає проблема здійснення системного управління захистом їхніх прав на результати ІД з урахуванням рівня правової культури, наявності інтелектуально-творчого потенціалу, уміння працювати у складних умовах спільної ІД, толерантності під час розв'язання творчо-конфліктних ситуацій, а також зовнішніх впливів на означені процеси (соціально-економічні збурення в суспільстві, розширення концептуального поля розвитку педагогіки вищої школи, нові підходи до здійснення професійної діяльності, підвищення якості освітніх послуг). Водночас, закріплення в законодавстві загальних засад наукової творчості викликає потребу в уточненні й конкретизації основних її положень, а також визначенні правового статусу науково-педагогічних працівників як суб'єктів інтелектуально-творчої діяльності (далі – ІТД). Високий рівень такої діяльності можна розглядати як один із чинників, що сприятиме забезпеченню найефективнішого результату управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників.

Уважаємо за доцільне висловити власну думку щодо змістового формування поняття «інтелектуально-творча діяльність науково-педагогічних працівників» як такого, що виступає: *характеристикою* науково-педагогічної діяльності; *феноменом*, що зумовлює позитивну стійкість цієї діяльності в полівмотивованому просторі; *складним особистісним утворенням*, що об'єднує різні компоненти діяльності (психофізіологічний, фізичний, психологічний, мотиваційний, соціальний, комунікативний, операційний, технологічний).

Принципами ІТД, на нашу думку, мають бути зокрема такі: поєднання особистих інтересів і суспільних потреб; дотримання відповідності й адекватності; орієнтація на професійні перспективи й особистісні резерви, що відповідають специфіці професійної діяльності; включення в активну діяльність (поєднання пізнавальної, соціальної й творчої активності).

У контексті з'ясування полівмотивованості ІТД нами зроблено акцент на поняття «самовизначення», зокрема підходи до трактування його змісту.

Таке самовизначення НПП, а також сформованість потреби в надійному правовому захисті результатів ІД забезпечить керованість цим процесом і спрямування на найефективніший результат.

У психологічному словнику [179] зазначено, що самовизначення – це діяльне відношення особистості і результат вибору особистістю своєї позиції, цілей і засобів самоздійснення в конкретних обставинах. У «Енциклопедії освіти» [104] це поняття розглядається як вибір життєвого шляху і наголошується на його зв'язку з самовихованням. Проте більшість дослідників цього феномену провідну роль відводять саме професійному самовизначенню – складному процесу, особливості реалізації якого залежать від віку, статі й рівня інформованості його суб'єктів, і визначають, насамперед, рівень соціальних претензій НПП (які залежать від соціального статусу, матеріального забезпечення сім'ї, престижності обраної професії).

Визнаючи різноплановість підходів до трактування цього поняття, П. Щедровицький [318] наголошує, що сенс самовизначення полягає у здатності людини будувати саму себе, зокрема власну траєкторію професійного зростання. Поняття «самовизначення» використовують у соціальному, життєвому, професійному, особистісному і моральному значеннях, виокремлюють при цьому «зовнішні умови» і «рушійні сили». Так, С. Рубінштейн [281] наголошує, що професійна поведінка людини залежить від соціальної ситуації, натомість соціальну детермінацію вважає провідною зовнішньою умовою життєвого самовизначення особистості, а рушійною силою цього процесу – формування самостійності, упевненості в думках, ідеях, поведінці. Проте інша група дослідників трактує це поняття як: *погляд* людини на світ професій, на конкретну професію, якою вона цікавиться, на її можливості в сучасному суспільстві; *наміри* людини щодо можливостей самореалізації у визначеній професійній діяльності в конкретних соціальних умовах; *процес* формування ставлення особистості до професійно-виробничого середовища або спосіб реалізації сформованого ставлення [314].

Як бачимо, поняття «самовизначення» пов'язане з поняттями «самодетермінація», «самоактуалізація» і «самореалізація», що посідають чільне місце в теорії і методиці управління освітою. Водночас *самодетермінацію* науковці здебільшого пов'язують із здатністю людини відчувати і реалізовувати у своїй професійній поведінці свободу вибору, що ґрунтується на соціально-правовому захисті, незважаючи на об'єктивні чинники середовища або внутрішні особистісні процеси. На їхню думку, *самоактуалізацію* доречно розглядати як прагнення людини до реалізації своїх здібностей і талантів, інтелектуально-творчих потенцій, основу розвитку і вдосконалення особистості [318; 332].

Не випадково в «Енциклопедії освіти» [104] наголошено, що самоактуалізація особистості зумовлює адекватне сприйняття реальності, незалежність від соціуму, що виявляється у свободі дій і вчинків. Це дає змогу розглядати її як певну автономію науково-педагогічних працівників, що зокрема зумовлює автономію їхньої професійної діяльності, а також як одну з передумов ефективного управління захистом прав інтелектуальної власності в частині формування готовності до сприйняття адекватних управлінських впливів.

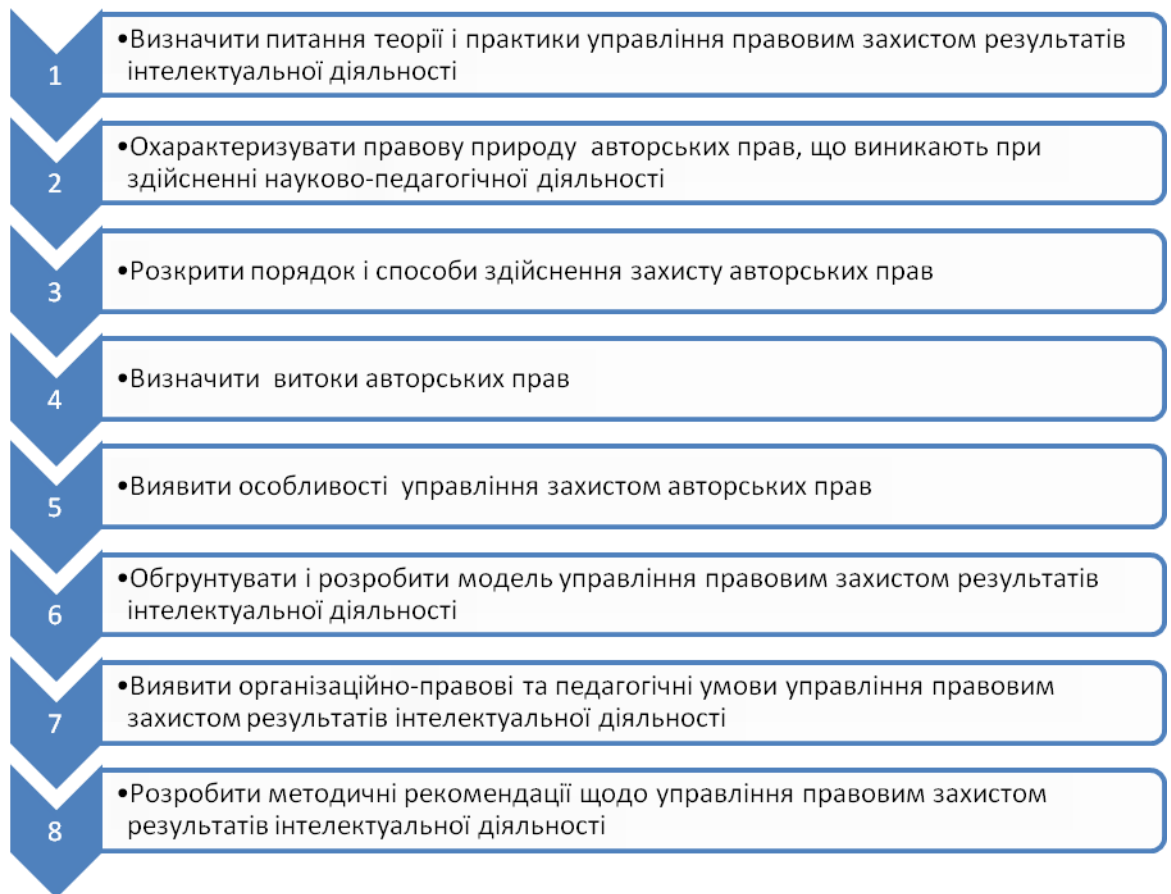
Самовизначення науково-педагогічних працівників ППО в межах ІТД – це:

- усвідомлення себе в межах певної професійної ситуації, що потребує правового захисту результатів ІД й осмислення власної ролі в його досягненні;
- намір здійснити захист авторського права (продуманий, аргументований, усвідомлений), що оснований на сформованій професійній здатності за умов гарантії соціального і правового захисту;
- особливий стан мобілізації індивідуальних психофізіологічних систем здійснення ІТД, яка ґрунтується на особливостях здобутого досвіду, зокрема в галузі правового захисту результатів ІД.

Узагальнення педагогічного досвіду переконує, що самовизначення щодо правового захисту результатів ІД – це не разовий акт, а довготривалий процес самопізнання, формування професійних інтересів, визначення основних і резервних напрямів професійного розвитку, з'ясування професійної перспективи з урахуванням сталого механізму соціального захисту, яким у контексті нашого дослідження ми вважаємо правовий захист результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

Існуючий стан наукового розроблення проблеми правового захисту інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників, а також невизначеність ключових питань їхнього правового статусу як суб'єктів авторського права внаслідок неможливості управління цим процесом у напрямі підвищення його ефективності.

За такої оцінки сучасного стану дослідженості правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО як проблеми теорії і методики управління освітою в умовах розвиненого інформаційного середовища нами було узагальнено найважливіші завдання та етапи щодо розв'язання означеної проблеми в контексті ІТД (рис. 1):

Рис. 1.1. Завдання та етапи управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО

Управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО як реалізація цілеспрямованого процесу у сфері вищівського менеджменту (далі – ВМ) детермінує виявлення особливостей професійної діяльності цієї категорії працівників і створення умов, які надають їм соціально-правову впевненість, а також зумовлюють активність в ІТД. Йдеться про з’ясування особливостей реалізації таких управлінських функцій (планування, організація, регуляція, координація, оцінювання) у межах системного правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО (розроблення і впровадження системи).

Акцентування уваги на проблемах управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, що стосуються як формування, так і функціонування централізованого управління в цій сфері, дає змогу обґрунтувати важливість включення цих працівників

як головних отримувачів адресної правової допомоги. Проблемним питанням залишається, на нашу думку, відсутність єдиного центра захисту НПП як координаційної структурної складової в системі управління цим захистом.

Проте й нині у сфері НПД є проблемні питання і протиріччя, що перешкоджають ефективному захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО та узагальненню нами у процесі виявлення стану дослідженості проблеми в умовах розвиненого інформаційного середовища, а саме:

- відсутність єдиного центра правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників як координаційної структурної складової в системі управління цим захистом на державному рівні, а також дієвого механізму його здійснення;

- декларативний характер правових гарантій НПД, а також недосконале планування наукової творчості в закладах ППО;

- не розробленість чітких критеріїв оцінювання результатів ІД;

- недостатня врегульованість матеріального і морального стимулювання наукової та НПД;

- відсутність дієвих механізму захисту авторських прав НПП тощо.

Нами з'ясовано, що багато аспектів дослідження правового статусу НПП як суб'єктів управління правовим захистом їхніх результатів ІД і дотепер не отримало однозначного підходу на законодавчому рівні. Нині залишаються дискусійними питання, що стосуються: правової природи авторських особистих немайнових і майнових прав НПП, а також засад їх виникнення; процесу самостійного здійснення такого захисту самими суб'єктами шляхом укладення відповідного авторського договору.

Отже, результати аналізу стану дослідженості правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО як проблеми теорії і методики управління освітою в умовах розвиненого інформаційного середовища свідчать, що цим питанням і раніше приділялася увага, проте управлінський аспект й нині залишається дослідженим не в повному обсязі.

Обґрунтовано і доведено, що правовий захист громадян України в будь-якій галузі їхньої продуктивної діяльності є одним із важливих напрямів діяльності держави, яка несе обов'язки щодо створення умов для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії й трудової діяльності, реалізує програми навчання, підготовку кадрів відповідно до суспільних потреб. Проте, незважаючи на вживані заходи, управління правовим захистом НПП на результати ІД, ще не повною мірою відповідає інтересам демократично-правового розвитку громадянського суспільства, а також не здійснюється на засадах людиноцентризму. Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення управлінських процесів у сфері правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО з урахуванням вимог сучасного етапу суспільно-економічного розвитку, засад розвитку теорії і методики управління освітою.

Концептуальні основи цієї проблеми будуть детально розглянуті нами в наступному параграфі.

1.2. Концептуальні основи управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти

Характеризуючи концептуальні основи досліджуваної проблеми, зазначимо, що нині правовий захист результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО є одним із пріоритетних напрямів розвитку державності і правового захисту громадян, що зумовлено об'єктивними чинниками суспільного розвитку. Конституція України гарантує громадянам правовий захист результатів інтелектуальної діяльності, який має здійснюватися саме державою, оскільки держава зацікавлена в належній правовій охороні інтелектуального капіталу, що є найважливішою передумовою забезпечення

подальшого сталого соціально-економічного і культурного розвитку країни. Крім цього, як зазначається в п. 1.1., існують міжнародні зобов'язання України у сфері інтелектуальної власності.

Ці чинники зумовлюють спрямування суспільно-економічного розвитку на побудову дієвого механізму гарантування прав на результати ІД та активізацію участі державних органів у визначеному процесі. Історично склалося так, що складовими цього механізму є переважно норми цивільного права і заснована на них діяльність суб'єктів цивільно-правових відносин. Проте сучасний стан правового захисту результатів ІД свідчить, що саморегуляція відносин у зазначеній сфері не задовольняє потреби суспільства. У цьому контексті, а також урахуваючи проблеми здійснення адміністративної реформи, надзвичайно актуальним є дослідження управлінських процесів, зокрема, адміністративно-правового регулювання у сфері правового захисту результатів ІД [106; 107].

Конституцією України [168] закріплено право кожного науково-педагогічного працівника володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуально-творчої діяльності. Правовий захист результатів ІД цих працівників має здійснюватися саме державою. Держава має бути зацікавлена в належному правовому захисті інтелектуального капіталу, оскільки останній є найважливішою передумовою забезпечення подальшого сталого соціально-економічного і культурного розвитку країни. У зв'язку з цим Україна взяла курс на побудову дієвого механізму гарантування та правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

Нині врегулювання відносин у сфері інтелектуальної власності, зокрема в післядипломній педагогічній освіті, характеризується відсутністю розвиненої динамічної системи правового захисту результатів ІД, що не задовольняє потреби сучасного етапу розвитку суспільства. Це зумовлює активізацію й системну участь державних органів у процесах удосконалення правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО,

ефективна реалізація яких унеможливлена відсутністю цілеспрямованого управлінського впливу як на державному, так і локальному рівнях.

Наголосимо, що суттєвою проблемою в Україні є недосконалість правових механізмів та інструментарію правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО. Український ринок переповнений товарами і послугами, що реалізуються з порушенням прав на ОІВ. Правова недосконалість державної діяльності в цій сфері перешкоджає, на нашу думку, ефективній реалізації процесів, що спрямовані на управління правовим захистом результатів ІД (знання, товари, послуги), у якій зацікавлені всі суб'єкти ІТД.

Сформованість і використання організаційно-правової бази управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО передбачає оптимізацію відповідної інфраструктури і державних органів у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Важливе значення в цьому аспекті має узгодження координаційних зв'язків між цими органами, розмежування повноважень із метою уникнення їх дублювання і зниження рівня оперативності розв'язання правових неузгоджень.

Розвиток законодавства щодо правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників є однією з вимог ГАТТ/СОТ та Угоди про партнерство і співробітництво з ЄС. Створення системи ефективного захисту прав інтелектуальної власності сприятиме як підвищенню ефективності ІТД працівників різних галузей продуктивної діяльності, так і залученню до економіки України іноземних інвестицій. Водночас створення такої системи стимулюватиме збільшення обсягу національного інтелектуального капіталу, підвищення дієвості регулятивних і продуктивних процесів суспільно-економічного розвитку, що ґрунтуються на ефективності та якості результатів інтелектуальної діяльності як об'єктів інтелектуальної власності.

У цьому контексті надзвичайно актуальним є, на нашу думку, виявлення організаційно-правових і педагогічних умов управління у сфері правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО,

ураховуючи проблеми здійснення адміністративної реформи, особливості продукування ІІ, а також засади розвитку вишівського менеджменту. Це в контексті проблеми нашого дослідження актуалізує необхідність виявлення організаційно-правових і педагогічних умов управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО. Йдеться про вдосконалення і системне підвищення ефективності управлінських дій щодо правового захисту, яке спрямоване на об'єкти інтелектуальної власності як результати інтелектуально-творчої діяльності і розроблення концептуальних основ, зокрема підходів до управління таким захистом.

Захист прав можна вважати надійним тільки за умови наявності дієвого інструментарію його здійснення з метою внеможливлення порушень і відновлення авторських прав та інтересів. Тому одним із принципів управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО є *гарантованість*, що досягається завдяки правовому регулюванню і документально зафіксовано державою на законодавчому й нормативно-правовому рівні.

Інтелектуальна власність є складним феноменом суспільних відносин і набуває все більшого значення в сучасному світі, що виявляється на всіх рівнях суспільних відносин: на державному й особистісному рівнях, а також у відносинах між суб'єктами суспільно-економічної діяльності. Дійсно, соціальне становище науково-педагогічних працівників великою мірою зумовлюється їхнім інтелектуальним потенціалом і здатністю генерувати нові знання. Управління правовим захистом результатів ІД у цьому аспекті має бути узгодженим з усіма вимогами суспільно-економічного розвитку, а також особливостями здійснення професійної діяльності відповідно до галузевого розвитку.

Однією з найбільш важливих характерних рис людини як частини соціуму є її здатність до осмисленої (цілеспрямованої) діяльності. Інтелектуально-творча діяльність як сукупність цілеспрямованих дій людини, характеризується результатом якісно нового продукту (послуги, предмету,

дії), що відрізняється неповторністю, оригінальністю, суспільно-історичною унікальністю і значущістю. Власне поняття «інтелектуально-творча діяльність» зумовлене введенням у науковий обіг таких понять, як «інтелектуальна діяльність», «творча діяльність», «результат інтелектуальної діяльності», «інтелектуальна власність».

Країни з розвиненою ринковою економікою давно усвідомили значення захисту прав на результати інтелектуальної діяльності людини (груп, виробничих об'єднань, творчих колективів), що акумульоване в понятті «інтелектуальна власність». В Україні цей інститут фактично переживає період становлення, оскільки радянська доктрина розвитку цивільного права ґрунтована на визнанні й регулюванні авторських прав тільки на твори літератури і мистецтва, відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції як такі, що мають головним чином відносний, а не абсолютний характер. Відповідно в радянському законодавстві раніше не вживався термін «інтелектуальна власність». Уперше він був використаний в останні роки існування СРСР, зокрема в Законі СРСР від 6 березня 1990 р. «Про власність в СРСР» [169].

Недосконалість змістового наповнення поняття «інтелектуальна власність» полягає в тому, що цей вид власності розуміється як такий, що формується інтелектуальними зусиллями автора, але оформляється юридично за допомогою документів, які гарантують майнові права. При цьому останні стають реальністю лише завдяки можливості залучення їх у господарський обіг за допомогою системи спостереження, вимірювань і реєстрації. Лише в результаті зазначеної сукупності дій об'єкт ІТД перетворюється на особливий вид власності, а її результати стають об'єктом правового регулювання (лише тому, що такими їх визнає закон) [195].

Наголосимо, що хоча кожна інтелектуальна діяльність за своїм характером і змістом є творчою, проте не кожний її результат стає об'єктом права інтелектуальної власності, а лише такий, якому закон надає правову

охорону. Чим вищий інтелектуальний потенціал індивідуума, тим цінніші результати його творчої діяльності – інтелектуальна власність.

«Інтелектуальна власність» у широкому розумінні означає закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній областях. Поняття «інтелектуальна власність» пов'язане з обігом синонімічного поняття «об'єкт охорони інтелектуальної власності» або «об'єкт інтелектуальної власності», який має свій життєвий цикл (рис. 1.2.):

Рис. 1.2. Етапи життєвого циклу об'єкта інтелектуальної власності

Об'єкт інтелектуальної власності має такі характеристики:

- є невідомим раніше і комерційно значущим;
- має виключне право на захист і сприяє задоволенню потреб споживача, зміцненню конкурентоспроможності на ринку певної галузі;
- є таким, що потенційно може ліцензуватися, а витрати на його правовий захист будуть меншими, ніж прибуток від його використання;
- підвищує цінність сумарних активів тощо.

При цьому зауважимо, що досить часто разом із поняттям «захист права» уживається інше – «охорона права». Поняття «охорона прав» традиційно визначають як сукупність правового забезпечення тих чи тих відносин, діяльності; це правове регулювання відносин, які складаються у процесі будь-якої діяльності, починаючи від виникнення цих відносин і до їх припинення. Захист будь-яких суб'єктивних прав – це правове забезпечення недоторканності цих прав, а в разі їх порушення – застосування заходів примусового характеру, що спрямовані на їх відновлення [235].

Як бачимо, потребує свого вирішення встановлення співвідношення термінів «охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності» і «захист прав на об'єкти інтелектуальної власності». Проведений аналіз показує, що більшість учених убачає між цими категоріями певні відмінності.

Категорії охорони і захисту прав, законних інтересів чітко виокремлює О. Іоффе [55], який підкреслює, що цивільно-правова охорона прав та інтересів особи – категорія більш об'ємна, ніж одна тільки сфера боротьби з цивільними правопорушеннями. Таких поглядів дотримуються й інші представники адміністративно-правової науки.

Часто поняття «захист прав» і «охорона прав» ототожнюються або протиставляються безпідставно. Поняття «охорона» (від англ. – *protection*) є більш широким поняттям, ніж поняття «захист» (від англ. – *enforcement*). Поняття «охорона» у загальному розумінні акумулює в собі сукупність заходів, що спрямовані на забезпечення реалізації прав, а також на захист прав у випадку їх порушення або оспорювання. Процес охорони прав на ОІВ реалізується через конкретні засоби державного впливу, які існують переважно в правовій формі і можуть проявлятися через установлення правових норм [186].

Уведення в обіг поняття «захист» пов'язане лише з наявністю правопорушення або оспорювання прав, коли має місце передбачена законодавством діяльність відповідних державних органів (правоохоронних і контролюючих) та їх посадових осіб щодо поновлення порушеного права

на ОІВ. Запобігання таких порушень пов'язують зі створенням необхідних умов для притягнення до юридичної відповідальності осіб, які винні у вчиненні протиправних дій, унаслідок яких було завдано шкоди правам та інтересам суб'єктів інтелектуальної власності [193].

Не випадково Д. Бахрах [31] протиставляє ці поняття, обираючи критерієм їх диференціацію на момент порушення прав. При цьому під «охороною» він розуміє сукупність різних узаємопов'язаних між собою заходів, які здійснюються як державними, так і громадськими організаціями і спрямовані на попередження порушень, усунення причин, що їх викликали, і таким чином сприяють нормальному процесу реалізації громадянами їхніх прав і свобод. Водночас під «захистом» він розуміє примусовий (відносно зобов'язаної особи) спосіб здійснення суб'єктивного права, що застосовується в установленому законом порядку компетентними органами або самою правомочною особою з метою поновлення порушеного права.

Натомість В. Грибанов наголошує, що поняття «захист права» визначає надання особі права, але не забезпечує гарантії його порушення й є лише «...декларативним правом» [80, с. 111]. Слушною є думка Н. Матузова [205], згідно з якою «охорона» і «захист» суб'єктивного права – не одне й те саме: охороняються вони постійно, а захищаються тільки тоді, коли порушуються. Захист є моментом охорони, однією з її форм, але ці поняття не тотожні.

Наполягає на необхідності диференціації цих термінів і О. Мельник [207], який зазначає, що дані категорії є різними. На думку вченого, поняття «охорона прав» традиційно визначають як сукупність правового забезпечення тих чи тих відносин, діяльності. Це є правовим регулюванням відносин, які складаються у процесі будь-якої діяльності, починаючи від виникнення цих відносин і до їх припинення. Захист будь-яких суб'єктивних прав – це правове забезпечення недоторканності цих прав, а в разі їх порушення – застосування заходів примусового характеру, що спрямовані на їх відновлення.

У передбачених законом випадках адміністративно-правовий захист результатів ІД може пов'язуватися також із відповідальністю осіб. З огляду на це, ми погоджуємося з М. Галянтичем [29], що адміністративно-правовий захист здійснюється переважно в процедурній формі, має тимчасовий характер, становить адміністративно-юрисдикційний зміст і з часом трансформується в адміністративно-правову охорону.

Ми погоджуємося з викладеними точками зору, проте вважаємо за доцільне висловити авторський погляд, згідно з яким зміст понять «охорона» і «захист» співвідноситься як ціле і його частина. Процес охорони прав на результати ІД реалізується через державний вплив у правовій формі і проявляється шляхом установлення правових норм. По суті йдеться про те, що:

– *захист прав* виступає частиною *охорони прав*, є його складовим елементом, але має разом із цим автономний характер;

– *охорона прав* на результати ІД і *захист прав* на них можуть отримувати різне нормативно-правове забезпечення, що дає змогу відокремити цивільно-правову, адміністративно-правову, кримінально-правову охорону і захист прав на результати ІД;

– за кожний із названих видів *охорони* і *захисту* прав на результати ІД відповідає своя група інституцій (державних, у деяких випадках недержавних), які мають здійснювати охорону або захист тих чи тих прав.

Визначаючи поняття «право інтелектуальної власності», слід урахувувати, що воно може вживатися в суб'єктивному і об'єктивному розумінні, а також для позначення елементу правосуб'єктності (правоздатності) особи. *Право інтелектуальної власності в об'єктивному сенсі* є сукупністю правових норм, які регулюють відносини, що складаються у процесі створення, легітимації, використання й охорони результату інтелектуальної діяльності. У суб'єктивному сенсі це поняття визначається як право особи на результат інтелектуальної діяльності або на інший об'єкт інтелектуальної власності, що визначений законодавством.

Під правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників ППО слід розуміти поновлення порушеного їхнього права на ОІВ, припинення таких порушень, а також створення необхідних умов для притягнення до юридичної відповідальності осіб, які винні у скоєнні протиправних дій щодо порушення прав інтелектуальної власності. Такі особи перебувають під постійним імперативним впливом суб'єктів управління, тобто виступають як суб'єктами управління, так і правового захисту.

У практиці управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності НПП не сформовано єдиного методологічного підходу до дослідження сутності, властивостей, системи, класифікації результатів ІД. Перш за все, це пояснюється особливостями здійснення як самої науково-педагогічної діяльності, так і здійснення управлінського впливу та його сприйняття, що і визначає концептуальні підходи до правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

У цьому контексті поняття *«науково-педагогічна діяльність»* розглядається нами як процес і результат цілеспрямованого формування кваліфікаційного і професійного рівня науково-педагогічних працівників за умови визначення цілей і завдань правового захисту результатів їхньої ІД. Уважаємо за доцільне зазначити, що система цілей і завдань діяльності ППО як соціально-педагогічної системи коригується конкретними потребами освітньої галузі, наявністю засобів, умов функціонування, рівнем підготовки НПП, а також ефективністю управління правовим захистом результатів ІД.

Необхідність гнучкого коригування цілей функціонування ППО зумовлюється впливом кон'юнктури ринку науково-педагогічної діяльності, інтеграцією в європейський освітній простір. Професійний розвиток НПП як очікуваний результат і умова ефективної науково-педагогічної діяльності. у тому числі, забезпечується правовим захистом результатів їхньої ІД, унаслідок чого змінюється вектор професійної діяльності від наповнення

знаннями до особистісного зростання, що є однією з концептуальних основ управління цим захистом.

За таких умов нами було проаналізовано функції ППО з таких позицій: *інституціонально-професійного* (соціально-економічного, координаційного, інформаційного, соціального і правового захисту) та *особистісного* (програмно-цільового, процесуально-технологічного і соціально-психологічного) підходів з урахуванням принципів їх функціонування: органічної єдності базової й післядипломної педагогічної освіти; гуманізму; демократизму; іманентності розвитку; вільного розвитку індивідуальності науково-педагогічних працівників; свободи вибору. Саме ці функції, підходи і принципи визначають наукову і педагогічну складові професійної діяльності науково-педагогічних працівників ППО, а її результати потребують надійного правового захисту в межах чинного законодавства.

Історико-педагогічний і хронологічно-проблемний підходи до дослідження ППО в Україні вможливають виявлення закономірностей інтелектуальної діяльності НПП, їхнього професійного становлення і поступального розвитку, а також зумовленість управління правовим захистом результатів ІД у залежності від суспільно-правових, соціально-економічних, а також професійно-культурних змін. Урахування цих змін зумовлено інтеграцією педагогічних, психологічних та інших знань, а також підвищенням ефективності та якості результатів діяльності НПП.

Підґрунтям якісних результатів інтелектуальної діяльності та водночас стратегічним ресурсом професійного розвитку НПП є науково-педагогічна інформація, яка характеризує дослідницький інтерес щодо новизни цих результатів на формування професійної свідомості й самоусвідомлення суб'єктів цієї діяльності. Тому важливою складовою змісту інтелектуальної діяльності НПП стає правова культура, зокрема достатній рівень знань основ правового захисту інтелектуальної власності, який потребує системного управлінського впливу. Модель правової поведінки і управлінських впливів, що складається на цій основі, є перетворенням інформації відповідно до мети

й умов у певну організаційну структуру (модель, програму дій), а одиниці функціонального складу науково-педагогічної діяльності утворюють функціональні характеристики педагогічного управління.

Проте, на нашу думку, важливо зробити акцент на соціально-педагогічному управлінні (управлінні в соціально-педагогічній системі) з елементами правового врегулювання відносин у сфері правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

Дійсно, у загальному розумінні управлінський вплив на будь-які об'єкти інтелектуальної діяльності здійснюється з використанням адміністративно-правових методів. Слід зазначити, що таким об'єктом управління у сфері правового захисту результатів ІД виступають суспільні відносини щодо:

- створення правових норм, які спрямовані на правовий захист результатів інтелектуальної діяльності, а також визначенні адміністративно-правового статусу учасників суспільних відносин;
- видачі охоронних документів на ОІВ і ліцензій;
- реєстрації суб'єктів і договорів, що пов'язані з передачею прав на ОІВ;
- припинення порушень прав на ОІВ тощо.

Особливістю цих суспільних відносин як однієї з концептуальних основ управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, поміж іншим, є і той факт, що вони є неоднорідними за суб'єктним складом, змістом, характером, сферами прояву. З урахуванням цього найбільш придатною є, на нашу думку, *методологія двохаспектного підходу* до дослідження означеної проблеми: організаційно-структурного і функціонального (оскільки правовий захист результатів інтелектуальної діяльності є системою і, водночас, процесом).

У нашому дослідженні враховано, що управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО є соціально-педагогічною системою (далі – педагогічна система), а здійснення його є педагогічним процесом, узгодженим з наявністю організаційно-правових

елементів. Такий підхід дає змогу розглядати управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників не тільки як на формально визначену систему (організаційну структуру), але й як на результат суб'єктивної діяльності людей.

Зазначений концептуальний підхід використаний нами в управлінні правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, згідно з яким об'єктом управління цим захистом є *структурована соціальна спільність* (люди, їхня соціально організована діяльність), діяльність якої визначають загальні цілі. Така спільність має внутрішню структуру та водночас включається до структури більш високого організаційного рівня.

Управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників являє собою комплекс дій, реалізація яких спрямована на регулювання прав і відносин власності через визначені чинним законодавством форми і механізми, а також інших управлінські дій, що пов'язані зі здійсненням прав суб'єктів авторського права і суміжних прав. Структура професійної діяльності науково-педагогічних працівників ППО припускає технологічно-функціональний склад дій у логіці функціонування *педагогічного управління*. Таке управління, на думку В. Ортинського [240], передбачає інформаційний синтез, що виконує роль діагностики, проектування дій і аналіз умов, виконавські дії та аналіз рефлексії проведених дій.

Основною управлінською дією (елементом) у визначенні права інтелектуальної власності є прийняття рішення (розпорядження) щодо об'єкта власності, що спрямоване на зміну приналежності майна. Коли суб'єкт тільки володіє і користується об'єктом, то він має право *оперативного управління*. За умови, що він вправі й розпоряджатися ним, йдеться про повне майнове володіння. Володіння, розпорядження і користування *об'єктом власності* передбачають відповідальність за ефективне його використання, а також відшкодування збитків, яких зазнав об'єкт.

Система управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО є педагогічною системою, що складається в загальноновизнаному розумінні з суб'єкта і об'єкта. У структурному відношенні її цілісність визначає професійна діяльність НПП, результати якої мають певні організаційні форми подання. Управлінський вплив на об'єкти управління, як і на будь-які інші об'єкти управлінської діяльності, здійснюється з використанням адміністративно-правових методів, що неодмінно набувають тієї або тієї форми управління.

Зазначимо, що *форма захисту* – це комплекс організаційних заходів, які спрямовані на захист прав і законних інтересів авторів, виконавців, виробників, організацій, винахідників та інших суб'єктів прав на ОІВ (у загальному розумінні юрисдикційна та неюрисдикційна форми захисту). Юрисдикційна форма захисту включає цивільно-правовий, кримінально-правовий і адміністративно-правовий спосіб захисту та здійснюється окремими способами: цивільно-правовим, кримінально-правовим і адміністративно-правовим.

У зв'язку з цим, юридична наука виділяє два основні *способи захисту прав*, тобто юрисдикційний, де захист здійснюється судами та іншими уповноваженими на це державними органами, та неюрисдикційний, де особа, право якої порушено, здійснює захист самостійно в межах закону. Водночас у спеціальному законодавстві України з питань інтелектуальної власності визначено чимало *способів захисту* прав на ОІВ, зокрема безпосередньо визначеною спеціальною нормою закону або таким, який впливає з характеру вчиненого правопорушення (право вибору). Захист прав суб'єктів захисту прав на ОІВ здійснюється в площині чинного законодавства з застосуванням відповідних форм, засобів і способів захисту [195].

Власники прав на ОІВ, у тому числі і науково-педагогічні працівники ППО, мають можливість звернутися щодо їх захисту до державних органів виконавчої влади, суду або відповідних контролюючих чи правоохоронних органів за своїм вибором, але в межах компетенції цих органів та обрати

спосіб такого захисту. Реалізація такого права є однією з організаційно-правових умов управління правовим захистом результатів їхньої ІД.

Кримінальним кодексом України встановлено кримінальну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності (штраф, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, виправні роботи, конфіскації майна, обмеження або позбавлення волі на певний строк). Важливим кроком у напрямі вдосконалення механізмів правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО в судовому порядку є утворення спеціалізованих колегій суддів, судової палати Вищого господарського суду України з розгляду справ, що пов'язані з захистом прав на ОІВ, а також запровадження відповідної спеціалізації суддів [169].

Адміністративна відповідальність за порушення прав на результати ІД передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення і застосовується, зокрема, при: 1) порушенні прав на результати ІД і здійсненні дій, що становлять акти недобросовісної конкуренції; 2) незаконному розповсюдженні примірників творів, комп'ютерних програм, баз даних; 3) порушенні законодавства, що регулює виробництво товарів, обладнання і послуг [169].

Проблема адміністративної відповідальності за порушення прав НПП на результати ІД нині потребує більш глибокого, усебічного, комплексного і порівняльного аналізу цього виду юридичної відповідальності, а також виявлення особливостей науково-педагогічної діяльності в межах ППО як передумови визначення концептуальних основ управління захистом їхніх прав.

Система ППО є одним із ключових чинників забезпечення і підтримання високого рівня професійної діяльності працівників освітньої галузі, стабільного розвитку її демократичних ініціатив. Саме через систему ППО забезпечується розвиток інноваційного кадрового потенціалу педагогічної галузі, формується адекватна сучасним технологіям кадрова інфраструктура і кадровий капітал, формується її інтелектуальний потенціал [235].

Ефективність функціонування системи ППО потребує постійного вдосконалення професійної діяльності НПП, зокрема шляхом забезпечення захисту їхніх прав на результати ІД. Завдання полягає в тому, щоб забезпечити управління інтеграцією ефективних і продуктивних засобів досягнення правового захисту НПП та високої якості й продуктивності освітніх товарів і послуг, а також структурувати управлінську діяльність так, щоб забезпечити умови для генерування власного інтелектуального продукту та підтримати динаміку вдосконалення управлінської праці.

НПП як формуючий складник кадрового потенціалу закладів ППО – це фахівці, які безпосередньо беруть участь у підвищенні рівня професійних знань через результат власної науково-педагогічної діяльності в напрямі його практичного використання (продуктів, процесів, методів, систем, проектів). Як було зазначено в п. 1.1., саме ці результати професійної діяльності НПП за певних умов стають ОІВ.

Водночас соціальні, економічні й політичні умови професійної діяльності кожного НПП потребують змін у змісті, рівнях і термінах підвищення фахового рівня. Ці зміни, які відбуваються безпосередньо у сфері накопичення інтелектуального капіталу і в діяльності ППО. Останні мають випереджувальний характер і зумовлюють оперативне реагування на якісні та кількісні характеристики НПП, набуття сутнісних ознак. Саме сутнісні ознаки і характеристики науково-педагогічних працівників цих закладів визначають ефективність і якість освітніх послуг у сфері інтелектуальної власності.

Отже, зважаючи на те, що цілеспрямований вплив на зазначені зміни та відносини як об'єкти управління здійснюється розгалуженою системою суб'єктів, кожному з цих суб'єктів притаманні певні риси. По-перше, вони покликані здійснювати управління, тобто владний, упорядкувальний вплив на об'єкти управління; по-друге, володіють певною компетенцією і владними повноваженнями, які дають змогу втілювати свою волю у формі управлінських рішень, керівних команд, приписів, що є обов'язковими для

виконання; по-третє, правовою основою діяльності суб'єктів управління в більшості випадків є норми адміністративного права; по-четверте, у процесі своєї управлінської діяльності суб'єкти управління використовують специфічні форми і методи державного управління. Усе це віднесено нами до концептуальних основ управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

Обґрунтування змісту і сутності управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти буде здійснено нами в наступному розділі.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Результати дослідження стану управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО в умовах розвинутого інформаційного середовища як проблеми теорії і методики управління освітою, а також концептуальних підходів до управління цим захистом дають підстави для таких висновків і узагальнень.

У дисертації доведено, що ефективність правового захисту результатів інтелектуальної діяльності значною мірою залежить від конкурентоспроможності країни на світових ринках наукоємної та високотехнологічної продукції. Як показує світовий досвід, нині уряди багатьох держав, у тому числі й Україна, приділяють значну увагу ефективній реалізації результатів інтелектуальної діяльності, удосконалюють їх правовий захист.

Установлено, що нині управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО набуває особливо великого значення, що зумовлює його розвиток у таких основних напрямках:

- створення на державному рівні організаційно-правової бази захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників, що передбачає оптимізацію відповідної інфраструктури державних органів у сфері ІВ. Важливе значення в цьому аспекті має узгодження координаційних зв'язків між цими органами, розмежування повноважень між органами з метою уникнення їх дублювання;
- налагодження функціонування державних органів правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників, інфраструктура яких має відповідати існуючим відповідним відносинам та давати суб'єктам захисту ІВ можливості для такого захисту;
- виявлення організаційно-правових і педагогічних умов управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО;

– формування високого рівня правової культури науково-педагогічних працівників ППО та створення умов позитивного сприйняття управлінських впливів щодо правового захисту результатів їхньої інтелектуальної діяльності.

Підтверджено, що водночас діяльність органів правового захисту результатів інтелектуальної діяльності має зокрема передбачати зручність і доступність надання державних послуг для науково-педагогічних працівників ППО, а також має бути створена розгалужена мережа надання оперативних консультаційних послуг щодо їхніх запитів.

Правовий захист результатів ІД має розвиватися у співвідношенні з охороною інтелектуальної власності та в її рамках, оскільки охорона, яка регламентується відповідним Законами України, сприяє зростанню кількості інтелектуальних продуктів і послуг, збільшенню інвестицій, розвитку науково-дослідної діяльності, підвищенню культурного рівня науково-педагогічних працівників.

Основні результати дослідження за першим розділом подано в таких публікаціях автора: [139; 140; 143; 144; 145].

РОЗДІЛ 2

ОБГРУНТУВАННЯ ЗМІСТУ І СУТНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРАВОВИМ ЗАХИСТОМ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У розділі здійснено ретроспективний аналіз становлення інтелектуальної власності як результату інтелектуально-творчої діяльності в різних наукових школах, узагальнено суттєві ознаки й особливості управління цим захистом, визначено організаційно-правові та педагогічні умови формування правової культури науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти, а також обґрунтовано модель системи управління правовим захистом результатів їхньої інтелектуальної діяльності.

2.1. Ретроспектива становлення інтелектуальної власності як результату інтелектуально-творчої діяльності в різних наукових школах

Забезпечення стабільного розвитку України як демократичної, соціальної, правової держави неможливе без створення дієвої системи правового захисту науково-педагогічних працівників, високого рівня організації та ефективного управління ППО на засадах правового менеджменту. Інтелектуальна власність, що охороняється зараз у більшості країн світу, у сучасних умовах є одним із наймогутніших стимулів прогресу в усіх галузях розвитку суспільства. Психологи вивчають її як результат розумової праці, інтелектуально-творчої діяльності, новаторського пошуку. Науковці, які досліджують творчу діяльність (фахівці з евристики), розглядають механізм діяльності людини, розкривають закономірності створення новацій. Соціологи встановлюють взаємозв'язок між розвитком творчої діяльності, соціальним і науковим прогресом. Економісти розглядають ІВ як засіб підвищення ефективності виробництва. Правознавці

вивчають її як об'єкт права у зв'язку з суспільною цінністю та пов'язані з нею правовідносини.

Формування змісту поняття «інтелектуальна власність» як результату інтелектуально-творчої діяльності простежується в різних наукових школах. Так, неоінституціональна економіка, що розвивається на засадах неокласичного підходу, закладає підвалини теорії ІВ у кількох *наукових напрямках* методами маржинального аналізу і теорії ігор, ґрунтуючись на принципах методологічного індивідуалізму. Найбільш поширеним серед цих напрямів є *теорія прав власності* (Г. Беккер, Р. Коуз, Дж. Сітглер, М. Фрідмен та ін.) [33, с. 268].

Теорія прав власності – один із найбільш яскравих прикладів реалізації «економічного імперіалізму» – явища, яке притаманне еволюції неокласичного аналізу протягом останніх десятиліть. Ця тенденція зародилася в надрах теоретичної школи, яку англійський економіст Дж. Бартон позначив акронімом «Чівірла», скориставшись початковими буквами з назв трьох наукових центрів – Чиказького університету (М. Фрідмен, Дж. Сітглер, Г. Беккер, Р. Коуз), Вірджинського політехнічного інституту (Дж. Б'юкенен, Г. Туллок) та Лос-Анджелеського університету (А. Алчян, Г. Демсец) [155].

З погляду представників цього напрямку:

- власність відноситься тільки до сфери права, титулу, інтересу;
- власність уособлює відносини між людьми з приводу використання рідкісних благ, а відносини власності санкціоновано суспільством (через закони, адміністративні розпорядження, традиції, звичаї);
- права власності мають поведінкове значення;
- об'єкти власності тяжіють від матеріальних до безтілесних об'єктів (невідчужуваних особистих свобод);
- має місце несанкціонована поведінка тощо [155].

Джерела розвитку *теорії прав власності* беруть початок з англосаксонської правової традиції, яка припускає можливість поділу прав

власності на будь-який об'єкт між кількома особами, що створює основу оптимізації й найефективнішого впливу на розподіл ресурсів, а також ціноутворення, балансування обсягу й умов обміну.

У *неоінституціональній течії транзакційних витрат* О. Вільямсон [59] розвиває поняття «детермінація прав власності» і «асиметричність інформації». Із соціально-правового погляду Дж. Коммонса [304] цінним є висновок, що претензії володарів власності не можуть бути врегульовані прийнятним для всіх шляхом, а лише через низку юридичних процедур. У своїй концепції колективних дій він виділяє *двоїстість невідчутної власності* (титул власності) та саме благо.

Представники *теорії суспільного вибору* (Е. Доунса, Д. Б'юкенен, Г. Таллон, М. Олсон, Е. де Сото) [304] з позиції методології неокласиків акцентують увагу на функціонуванні «політичних ринків», політичному механізмі прийняття макроекономічних рішень, співвідношенні понять «багатство-влада» для отримання політичної ренти як основи розвитку еволюційної економіки і становленні ІВ.

Праці прихильників *еволюційної економіки* (С. Вінтера, Р. Нельсона, О. Уильямсона та ін.) базуються переважно на реалізації синергетичного підходу і природничо-наукових методів. Учені зосереджують увагу на формуванні «інформаційного суспільства», появі інформаційної індустрії, суспільних відносин, що ґрунтуються на обміні інформацією, становленні поняття «інтелектуальна власність» як економіко-правової категорії.

Узагальнення досвіду процесів привласнення нематеріальних благ на основі їх емпіричного опису в наукових працях свідчить про розуміння підходів до формування змісту ІВ і доцільність дослідження ретроспективи походження самого поняття «інтелектуальна власність», необхідність розгляду його генезису. З часом поглиблення досліджень теоріями раціональних очікувань, політичного порядку, асиміляція з теорією інституціонального повороту і збагачення соціологічними методами й інтегрованими підходами щодо аналізу господарських систем допомогли

новій інституціональній економіці (Д. Норт) розглядати поведінку економічних суб'єктів в умовах асиметричності інформації, залежності між вибором структури управління й отриманням знань як запоруки майбутньої інтелектуальної діяльності [382].

Як було зазначено в п. 1.2. *інтелектуальна власність* у звичайному розумінні – це права на результати розумової, творчої діяльності в науковій, художній, виробничій та інших областях діяльності. Водночас ІВ є об'єктом цивільно-правових відносин стосовно права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї ІД, які є правом нематеріальним, що зберігаються за його творцями і можуть використовуватися іншими особами лише за умови погодження з ними, за винятком випадків, що передбачені законом. Виходячи з зазначених базових цінностей, ІВ – це права юридичної особи на результати ІД, а також прирівняні до таких засоби індивідуалізації юридичних осіб, продукції, послуг.

Технологічна парадигма становлення ІВ сформована на основі еволюційного і функціонального методів (Б. Верспаген, К. Переса, Л. Соете), відповідно до якої поняття «технологія» розглядається як засіб і форма знань, а технологічні зміни – у контексті їх впливу на суспільні й трансформаційні процеси [196]. У прогнозах перспективного розвитку ОІВ на основі технологічного підходу простежується, на нашу думку, перебільшення значущості техніки і водночас ігнорування інституту власності як системоутворювального чинника формування системи правового захисту.

З урахуванням вищевикладеного, саме квінтесенція неокласичного, марксистського, неоінституціонального підходів на зламі ХХ–ХХІ ст. закладає основи розвитку *сучасної теорії інтелектуальної власності* та відповідно актуалізує потребу розв'язання проблем, що пов'язані з управлінням захистом прав інтелектуальної власності в економічних умовах, в основі якого лежить базове поняття «власність» та інші споріднені з ним поняття («відчуження власності», «відносини власності», «титул власності»).

Юридичний аспект поняття про власність як про вольове ставлення людини до речей і прямої влади, а також суб'єкта до об'єкта має місце і набуло сталості ще в часи Римської імперії. Досліджуючи власність як юридичну категорію П. Прудон визначає цю категорію як «власність є крадіжка» [272, с. 14], намагається пояснити походження і зміст власності. Незважаючи на те, що його думка не сприйнята в суспільстві як беззаперечна, наголошено, що «якщо один член суспільства володіє якоюсь річчю, то інший не може мати її у своїй власності» [там само, с. 59].

Водночас К. Сен-Сімон у своїй праці «Погляд на власність і законодавство» указує на те, що «найбільш важливе питання, що підлягає розгляду, – це питання про те, як повинна бути організована власність для найбільшого блага всього суспільства відносно волі й відносно багатства» [285, с. 355].

К. Менгер стверджує, що *відносини власності* зводяться до відносин виключення доступу інших осіб до певного багатства. У його концепції основу власності становить захист володіння. Він трактує поняття «власність» як «наслідок браку благ і доходить висновку про визнання вічності власності» [208, с. 135].

На кінець XIX ст. припадає виникнення *інституціоналізму*, який приділяє питанню власності особливу увагу. Так, його засновник Т. Веблен [58] вводить у науковий обіг поняття «власність» як таку, що приносить дохід власникові, але виробництва не стосується. Водночас він наголошує на еволюції власності, унаслідок чого *власність на матеріальні блага* передуює виникненню *власності на абстрактні активи* і затверджує панування титулів власності.

Дж. Коммонс трактує категорію власності як «сукупність певних прав і обов'язків» [283, с. 81]. Відчуження власності, на його думку, має бути покладене в основу будь-якої угоди, а сама власність набуває при цьому двоїстий характер (є одночасно і фізичним благом, і титулом власності). Можливість передачі права власності без супутньої передачі самих предметів підтверджує, на думку Дж. Коммонса, існування двох аспектів власності.

Провідну роль у формуванні змісту поняття «власність» відіграють ідеї Л. Мізеса. Він так визначає юридичне поняття власності як «повний контроль над послугами, які надає якимось майном» [212, с. 35]. Права власника він тлумачить як такі, що визнані суспільством за особою або групою осіб, і вважає найважливішим із прав власності – право одержання доходу від використання.

Оскільки двома найважливішими підсистемами, до лінгвістичного обігу в яких уведене поняття «власність», є юридична й економічна, то інтегрований підхід дає підстави визначати поняття «власність» як економічно-правову категорію, що означає сукупність виробничих відносин між людьми щодо присвоєння ними об'єктів власності, які дають право володіння, користування і розпорядження цими об'єктами і результатами їх функціонування [30].

Власність, на думку М. Веблена, «завжди визначала суспільно-виробничі відносини, відносини між людьми з приводу коштів і продуктів виробництва, але не між людьми і належними їм засобами виробництва» [58, с. 36]. Водночас В. Шкредов вважає, що «власність як форма прояву об'єктивних відносин ... є фактично єдністю суспільних і виробничих відносин людей до речей. ... Недооцінювати, а тим більше ігнорувати ту сторону власності, що виникає внаслідок панування людини над речами, – означає робити не меншу помилку, ніж аналізувати виробничі відносини у відриві від продуктивних чинників» [317, с. 23].

Результати дослідження свідчать про те, що за часів античності не було законів про права авторів і винахідників, але у Стародавньому Єгипті та Греції вже використовується поняття «літературна власність». Так, у Афінійській республіці застосовується право на захист цілісного твору і заборона вносити до нього зміни, а Римське право засвідчує наявність розгорнутої договірної системи (наявність згоди автора на поширення твору, угода між видавництвом і автором про видання книг).

У Середньовіччі появі законів, що пов'язані з ІВ, передують тривалий період видачі «привілеїв» (монополія прав) щодо виготовлення і використання власних розробок (товарів). Водночас у різних країнах Європи надається серія «привілеїв» майстрам, які виготовляють скло, секрет виробництва якого ретельно охороняється.

Ключовим моментом у розвитку авторського права стає запровадження друкувального верстата винахідником Гуттенбергом у XV ст. У цих умовах актуалізується проблема захисту від конкуренції з боку виготовлювачів і продавців незаконних копій. З цього часу виключне право надає розробникам перевагу в конкурентній боротьбі, а суспільство одержує новий продукт виробництва, що сприяє зміцненню його економічного становища. Такі права закріплюються документом – «патентною грамотою», – яка відрізняється від «привілею» тим, що видається відповідно до закону, а не з волі однієї особи. Цей акт стає одним із найважливіших досягнень англійської буржуазної революції. Однак він не дає винахідникам права вимагати надання монополії, навіть якщо винахід відповідає всім передбаченим законом умовам. З часом система привілеїв зазнає все більшої критики – поширюються протести, а питання, що пов'язані з патентами, починають вирішуватися в судовому порядку.

Поступово в Європі створюються закони, що охороняють права творчості (XV-XVII ст.). Охорона прав винахідників застосовується вперше у Венеціанській республіці (1474 р.) з прийняттям закону про монопольне право автора на використання винаходу впродовж 10 років. У 1623 р. прийнято «Статут про монополії», яким проголошено виключне право кожного монопольно користуватися протягом 14 років вигодами і перевагами з нього.

В Англії парламентом ухвалено Статут королеви Анни (1710 р.), що вважається першим законом про авторське право в юридичній літературі. Цим нормативним актом автору надано виключне право на опублікування твору протягом 14 років із моменту його створення з можливістю продовження такого права за життя автора ще на 14 років.

Значний внесок у формування права ІВ належить французам. Так, Людовик XVI видає в 1777 р. шість ордонансів, які визнають за авторами права на публікацію і продаж своїх творів. Пізніше декретами від 1791 і 1793 рр. було встановлено право на використання твору і виключне право автора на відтворення своєї праці.

Проте в Англії та Франції авторські права розглядаються, по суті, як права власності, що мають економічну цінність, тобто як матеріальні права. Водночас видаються перші федеральні закони Північноамериканських Сполучених Штатів на охорону різних форм творчості (книги, карти, постанови).

У Київській Русі «привілей» як монопольне право надається переважно монастирям. У випадку порушення цих прав здійснювалися примусові заходи захисту через накладення штрафів, арешти, конфіскації незаконних копій і вимоги відшкодувати збитків. Привілей на винаходи в Російській імперії у першій половині ХІХ ст. видаються у формі царських указів, які розсилаються по губерніях для виконання на місцях. Лише з кінця ХІХ ст. поширюється форма документа «Патент на привілей», а з жовтня 1814 р. офіційно публікуються описи винаходів.

Фундамент українського законодавства в галузі ІВ був закладений у Росії на початку ХІХ ст. Так, у «Статуті Цензурному» (1828 р.), відповідно до якого за автором визнається виключне право на відтворення своїх творів шляхом друку. Законом від 8 січня 1830 р. право автора на створений ним твір визнається як *право власності*, яким можна торгувати. Твір розглядається як «майно благо набуте», а його автору довічно надається виключне право видання і продажу. Під час чергового перевидання Зведення законів Російської імперії створюються законодавчі положення щодо авторського права.

Після Великої Жовтневої соціалістичної революції (1917 р.) видається перший нормативний акт щодо авторського права – постанова ЦВК і РНК СРСР «Об основах авторского права», а в 1961 р. прийнято «Основи цивільного законодавства СРСР і радянських республік», один із розділів

якого присвячено авторському праву. Відповідно до вказаного документа кожною республікою, у тому числі й Україною, прийнято свій Цивільний кодекс. Проте авторські права у СРСР на той час не відповідають міжнародним правовим нормам, що внаслідок чого ратифікацію багатьох міжнародних конвенцій.

Цінною для розуміння природи власності є викладена у працях А. Алчіана і Г. Демсеца теорія *неоінституціоналізму*, відповідно до якої *право власності* є «пучком правочинів» на прийняття рішень щодо ресурсу. Згідно з цією теорією право власності не є абсолютом, а кожне рішення має спиратися на певний набір прав власності або «пучок правочинів».

Найбільш повно описує такий «пучок» учений А. Оноре. Він виділяє в сукупності *відносин власності* такі елементи: право на володіння, використання, управління, доход, відчуження, споживання, знищення, захист, успадкування, відповідальність, а також процедури й інститути, що забезпечують відновлення порушених правочинів власності [308].

Право ІВ, на думку науковців, – це виключне право правовласника дозволяти або забороняти іншим особам користуватися результатами власної ІД [308]. З урахуванням вищевикладеного *право інтелектуальної власності* є, на нашу думку, сукупністю *майнових прав* (володіти, користуватися, розпоряджатися) та *немайнових* (авторство, недоторканість) (рис. 2.1):

Рис. 2.1. Складові права інтелектуальної власності

Майновими правами ІВ є: право на використання об'єкта ІВ; виключне право дозволяти використання об'єкта або перешкоджати неправомірному його використанню (забороняти) та інші майнові права ІВ, що встановлені законом. Особистими немайновими правами ІВ є такі : визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником) об'єкта ІВ; перешкоджати будь-якому посяганню на право ІВ, що здатне принизити честь чи репутацію творця, а також інші особисті немайнові права ІВ, що встановлені законом.

Дослідження ретроспективи становлення ІВ як результату інтелектуальної діяльності в різних наукових школах опосередковано пов'язано, на нашу думку, із визначенням і захистом прав науково-педагогічних працівників ППО на ОІВ як суб'єктів здобуття майнових і немайнових прав ІВ.

З урахуванням предмета авторського дослідження йдеться про управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО як суб'єктів означеного процесу, дослідження якого детермінує необхідність обґрунтування поняття «інтелектуальна власність» як педагогічної категорії та її обіг у середовищі національної системи освіти.

На всіх етапах розвитку суспільства проблеми раціонального використання інтелектуального потенціалу НППІ завжди було ключовим, невичерпним джерелом підвищення ефективності, якості функціонування освітніх і науково-педагогічних установ (організацій), зокрема ППО. Розвиток освіти в будь-якій країні значною мірою визначає не тільки рівень розвитку інтелектуального потенціалу суспільства, а й створює умови для науково-технічного і соціально-економічного прогресу.

Концептуальні уявлення про ППО виникають, усвідомлюються і ґрунтуються на здобутках педагогічної науки і практики. Аналіз архівних документів і матеріалів, літературних та інших джерел свідчить, що проблема ППО в Україні вперше постала наприкінці XVIII століття, оскільки розвиток ППО тісно пов'язаний із розвитком освіти в цілому, педагогічної освіти зокрема і практикою роботи навчальних закладів.

З проголошенням Декларації про державний суверенітет України (1990 р.) набуває більшої частки професійний складник освіти, а зміст педагогічної освіти характеризується національною спрямованістю і деідеологізацією. Проте основні організаційні форми ППО складаються на початку ХХ ст. у результаті реалізації ідеї нерозривного зв'язку підвищення кваліфікації педагогів з їхньою повсякденною практичною діяльністю.

Історико-логічний і ретроспективний аналіз досліджуваної проблеми показує, що таке підвищення кваліфікації розглядається як цілісний складник світової й вітчизняної освіти. З розвитком психолого-педагогічної теорії педагогічна освіта все більше впливає на розроблення наукових проблем, а суперечності в ній зумовлюються загальними і специфічними закономірностями структурування, функціонування й розвитку освітньої системи. Водночас, розвиток ППО набуває ознак логічної завершеності під впливом наукових розробок теорії андрагогіки і педагогіки вищої школи, теорії і методики управління освітою, а також результатів професійної діяльності НПП.

Це також актуалізує проблему управління правовим захистом ІВ та зумовлює дослідження ретроспективи становлення ІВ як результату інтелектуальної діяльності та водночас підтверджує доцільність ретроспективного дослідження змісту поняття «інтелектуальна власність» як економічно-правової та професійно-педагогічної категорії.

Загальновідомим є те, що науково-педагогічному працівнику необхідна творчість у професійній діяльності. Як творча особистість, він перевіряє й аналізує власний досвід, вивчає і використовує все краще з передового педагогічного досвіду, шукає і знаходить нові, доскональні, раціональні педагогічні технології. Психологічними передумовами такої творчості є сукупність індивідуально-психологічних якостей особистості, які сприяють успішній ІД (організаторсько-педагогічні, комунікативні, гносеологічні, дослідницькі здібності тощо). За таких умов діяльність НПП полягає

у здатності застосовувати теоретичні положення філософії, психології, педагогіки, методики в конкретних педагогічних ситуаціях.

Професійна діяльність науково-педагогічних працівників ППО поєднана з НДД, що збагачує внутрішній світ, розвиває творчий потенціал, підвищує науковий рівень знань, спонукає до глибоких узагальнень і систематизації матеріалу, до більш досконалого формулювання ідей, висновків і нових гіпотез. Таку діяльність має супроводжувати натхнення і професійна інтуїція, що можливо тільки за умови його впевненості в надійному правовому захисті результатів інтелектуальної діяльності НПП згідно з чинним законодавством.

Дослідження ретроспективи становлення ІВ як результату інтелектуальної діяльності дає змогу:

- обґрунтувати методологічні положення щодо ефективного управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності НПП шляхом реалізації системно-комплексного і об'єктивно-суб'єктивного підходів при оптимальному взаємозв'язку науки і педагогічної практики;

- довести важливість синхронності й диференційованості впровадження на всіх рівнях сучасних засобів і технологій управління;

- визначити важливість єдності методичних, організаційних і наукових засад управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності НПП з урахуванням структури їхньої професійної діяльності (професійної, інформаційної, комунікативної, правової) і функцій (управлінської, продукування результатів, трансформаційної, прогностичної, культурологічної);

- виявити доцільність мотивації та стимулювання інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників ППО.

Отже, ретроспективний аналіз історико-логічного і змістового становлення ІВ як результату інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників ППО дозволяє окреслити напрями авторського дослідження, зробити акценти на головних методологічних положеннях його

проведення, а також сформулювати кінцеву мету і спрогнозувати наукові результати.

Акцентування уваги на професійно-педагогічному аспекті змістового формування поняття «інтелектуальна власність» створює підґрунтя для дослідження управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників ППО з урахуванням: чинного законодавства як інструмента врегулювання правових відносин; умов реформування освітньої системи та органів управління нею; упровадження досягнень психологічної й педагогічної науки в управлінську практику.

2.2. Суттєві ознаки управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти

Світова практика процесів соціально-економічного зростання багатьох країн доводить, що визначальним чинником цих процесів є формування й нарощування інтелектуального потенціалу суспільства. Для активізації ІД, інтеграції її у світові, європейські та внутрішні ринки необхідна державна підтримка всіх процесів її формування. Головну роль каталізатора і генератора цілеспрямованої суспільної трансформації в економіку знань відіграє інтелектуальна еліта країни, частиною якої є науково-педагогічні працівники ППО.

Упродовж останніх років в Україні сформовано структуру органів, які прямо чи опосередковано забезпечують діяльність у сфері правового захисту результатів інтелектуальної діяльності. Проте чинна законодавча система не в повному обсязі відповідає вимогам надійного правового захисту результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників

ППО в ринкових умовах, зокрема ще не сформовано структуру такого захисту.

Водночас існує потреба в удосконаленні цієї системи, насамперед, це стосується її функцій і структури. Вирішення цього складного і водночас надзвичайно важливого завдання значною мірою залежить від визначення всіх складових цієї системи, забезпечення їх узасодії, створення правових і організаційних засад функціонування – йдеться про реалізацію системного підходу як у структурному аспекті врегулювання правових відносин, так і в управлінні правовим захистом науково-педагогічних працівників ППО.

Упродовж останніх десятиліть у світі спостерігається тенденція до продовження навчання після здобуття освіти у ВНЗ. За таких умов суттєво змінюються і вимоги суспільства до якості функціонування ППО. Відповідні заклади мають забезпечувати такий рівень підвищення професіоналізму працівників освітньої сфери, якого самотужки вони не спроможні досягти, що потребує постійного зростання фахової компетентності НПП, які становлять більшу частину персоналу ППО.

Забезпечення інтеграції високотехнологічних засобів підвищення ефективності професійної діяльності науково-педагогічних працівників ППО за умови сталого правового захисту, а також оптимізація структурування діяльності (зміст, рівні і терміни) забезпечить, на нашу думку, генерування динаміки їхнього системного правового розвитку.

Посилення уваги до питань управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО знайшло своє відображення в суттєвому збільшенні кількості публікацій із цієї проблематики. Так, серед вітчизняних науковців, які досліджують проблеми правового захисту ІВ як результату інтелектуальної діяльності та об'єкта кримінально-правової охорони, можна назвати таких, як С.Бондаренко [46], Н. Гавкалова [63], Н. Маркова [63], Г. Гавриленко [64] В. Дроб'язко [4; 100; 102], О. Підпригора [263], О. Святоцького [4; 115], В. Пятницького [116] та інші, а також

зарубіжних учених, зокрема Э. Брукинг [49], З. Говард [74], Н. Матузов [205], В. Дозорцева [97] та інші.

На нашу думку, важливо приділити особливу увагу розкриттю правової природи ІВ як результату ІД, адже саме цим визначається стратегія і тактика системного формування суспільного інтелектуального капіталу, забезпечення сталого соціально-економічного прогресу і національного розвитку.

Вивчення питання управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників і розробленням підходів до розв'язання ключових проблем у цій сфері привертає увагу багатьох учених (М. Вачевський [55], В. Гордон [78], В. Зінов [119; 120], П. Крайнев [177; 178], Ю. Кузнецов [187], А. Морозов [217], В. Мухін [220], П. Цибульов [305–308] та інші).

Науково-теоретичне підґрунтя авторського дослідження становлять також праці вчених у галузі теорії держави і права, конституційного права, адміністративного права, державного управління, права соціального забезпечення (В. Авер'янов [1], Д. Бахрах [31] та інші).

Історико-правовий аналіз розвитку управління у сфері правового захисту актуалізує проблему нормативно-правового забезпечення діяльності органів управління освітою. Водночас особливої уваги потребує, на нашу думку, урахування наслідків історичних спроб держави щодо структуризації та інституціоналізації освітньої системи.

На межі ХХ–ХХІ ст. в Україні посилюється увага до питань *правового захисту результатів інтелектуальної діяльності*, що зумовлено кардинальними перетвореннями, переходом економіки від «соціалістичного планування» до етапу «ринкового господарювання», а також потребою врегулювання відносин у цій сфері. Це зумовлює необхідність проведення змін у відносинах власності, зокрема інтелектуальної, що раніше вважалася прерогативою держави, а також формування нового правового підґрунтя для цієї власності.

Регулювання правових відносин є одним із аспектів управління захистом прав на ОІВ в соціально-економічних відносинах людей і ставленні до результатів інтелектуальної діяльності в суспільстві. Зауважимо, що історія *правового врегулювання відносин*, які пов'язані з результатами інтелектуальної діяльності, нараховує десятки тисячоліть, а правові норми, що охороняють ці відносини, є найдавнішими серед інших юридичних правил поведінки, оскільки *джерела правового врегулювання ІВ* беруть свій початок із глибокої давнини. Закономірно, що одночасно зі свідомою діяльністю людини виникає бажання зберегти і закріпити за собою переваги і вигоди, які вона отримує від результатів такої діяльності (вплив на природу, створення нових приладів, обрання технології).

Сутність *відносин власності* неможливо розглядати без порівняння їх із *відносинами присвоєння* як суспільним способом володіння річчю. Об'єктом власності є право на результати ІД, що забезпечує його власнику виняткову можливість розпоряджатися цим результатом на свій розсуд, а також передавати його іншим особам. Водночас, існує деяке духовне право творця на результати ІД – право автора. Початковою формою такого права є володіння, що не є повною власністю автора, а об'єкти власності у *відносинах володіння* фігурують як умови їх реалізації [320].

Відносини присвоєння є конкретизованою рисою як певної форми власності, так і її виду. Такі власності мають *різні способи і форми присвоєння*. Спосіб присвоєння зазнає постійного впливу внаслідок зміни умов виробництва, а форми присвоєння є більш консервативними. Сам спосіб може збігатися з конкретним видом власності – проявляється дія об'єктивних законів власності і законів присвоєння, а саме: закону власності на продукт праці відповідає «закон присвоєння: праця – споконвічний спосіб присвоєння» [154, с. 19].

Основи національної системи регулювання цих відносин, від якої залежить фундамент інноваційної моделі розвитку України, її модернізації, підвищення конкурентоспроможності у світовій соціально-економічній

системі (п. 1.1), закладено в 90-х рр. минулого століття. Аналіз особливостей управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО та суттєвих ознак цього процесу свідчить, що після проголошення незалежності України розпочинається новий етап її реформування як базової засади розбудови демократичного суспільства. Зокрема було розбудовано організаційну структуру органів, які прямо чи опосередковано забезпечують управління діяльністю у сфері правової охорони та захисту прав ІВ, а також формування спеціального законодавства, що регулює правовідносини у цій сфері.

Розвиток творчої складової у професійній діяльності НПП не має, на нашу думку, перспектив, якщо автору не гарантована винагорода за його творчу працю. Тому *охорона авторського права* і суміжних прав передбачає не тільки виплату справедливої винагороди авторам, але й належний захист прав видавців і виконавців, а також управління цим захистом. Захист *авторських прав* вигідний не тільки авторам, але й державі, оскільки, усуваючи недобросовісну конкуренцію, сприяє поповненню державної скарбниці за рахунок податків.

До середини ХІХ ст. авторське право поширюється тільки на конкретні твори мистецтва. Створення університетів, публічних бібліотек, розвиток книжкової торгівлі сприяє тому, що об'єкти авторського права поступово стають об'єктами вигідного вкладання ІК, а результати ІД набувають ознак товару. Загалом об'єктами ІВ визнаються: результати літературно-художньої творчості (твори науки, літератури, мистецтва), результати науково-технічної творчості (винаходи, корисні моделі, промислові зразки), засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту (комерційні найменування, торговельні марки, географічні визначення), а також нетрадиційні об'єкти такої власності.

З 1 січня 1995 року набуває чинності Угода про торгові аспекти прав на ІВ (TRIPS), якою ІВ включено до предмету світової торгівлі. Водночас TRIPS висуває певні вимоги до законодавства у сфері ІВ – уводить

мінімальні стандарти в цій сфері. Нині всі результати ІД є об'єктами цивільного права, але лише той творчий результат, який відповідає вимогам чинного законодавства, є об'єктом права.

Сучасні дослідження ІВ висвітлюють її з протилежних позицій, що проявляється в економічному, юридичному, соціологічному та інших аспектах. Наведена різноманітність віддзеркалює відсутність монолітної основи в теорії як на стадії становлення результатів інтелектуальної діяльності, так і однозначності в управлінні їх правовим захистом.

Нині ІВ виступає об'єктом найрізноманітніших угод – від класичної купівлі-продажу, традиційних авторських і ліцензійних договорів до вкладення в установчий капітал і комерційної концесії. Водночас ІВ можна визначити не лише як здібності людства до роздумів і раціонального пізнання, але й як таке ставлення до навколишнього світу, основний зміст якого становить прагнення до змін і перетворень цього світу в інтересах людей на основі його пізнання.

Виявлення суттєвих ознак управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО пов'язане з уведенням в обіг поняття «інтелектуальна власність», яке вперше вживає в 1845 р. суддя Округного суду штату Массачусетс Ч. Вудбарі. У Європі вперше цей термін використовує А. Ніон у своєму трактаті «Droits civils des auteurs, artistes et inventeurs» («Цивільні права авторів, артистів та винахідників»), що був опублікований у 1846 р.

Загалом появу поняття «інтелектуальна власність» пов'язують із французьким законодавством кінця XVIII ст., зокрема з теорією *природного права*, яка отримує свій розвиток у роботах французьких філософів-просвітників (М. Вольтера, Д. Дідро, К. Гельвеція, П. Гольбаха, Ж.-Ж. Руссо та інших). Згідно з цією теорією право творця будь-якого об'єкта є невід'ємним його природним правом, що пов'язане з самою сутністю творчої діяльності й існує незалежно від визнання цього права державною владою.

З часом у Франції (1791 р.) приймається патентний закон, який засвідчує, що будь-яка нова ідея належить тому, хто її створив, а промисловий винахід є власністю його творця. Упродовж Французької революції остаточно формується погляд на творчість як на невід'ємне право людини і на необхідність його юридичного захисту. Водночас мова йде про забезпечення компромісу між ІВ автора та інтересами суспільства щодо її використання [4].

Починаючи з 26.04.1970 р. Україна стає членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі – ВОІВ). Даний статус зобов'язує Україну виконувати норми Всесвітньої декларації з ІВ, що схвалена ВОІВ 26.06.2000 р., у якій термін «права інтелектуальної власності» означає по суті права, що закріплені у ст. 27 Загальної декларації прав людини (далі – Декларація), яка прийнята Організацією Об'єднаних Націй у 1948 р. У цій Декларації наголошується, що кожна людина має право на вільну участь у культурному житті суспільства, насолоджуватися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами, на захист своїх матеріальних і моральних інтересів, що виступають результатом наукових, літературних і художніх творів, автором яких вона є [5].

У Всесвітній декларації інтелектуальної власності від 26.06.2000 р. наголошується, що в XXI ст. світ стане свідком прискореної інтеграції економіки різних країн і розвитку суспільства, що засноване на знаннях. За таких умов ІВ виконуватиме значно більшу роль у життєдіяльності людини, ніж будь-коли раніше за всю її історію, а права ІВ є ключовим і невід'ємним інструментом суспільного розвитку шляхом управління цим процесом.

Будь-який товар чи послуга, на думку І. Верби [3], що користуються хоча б мінімальним попитом на ринках, обов'язково має як свою управлінську складову ІВ, розуміючи не результат інтелектуальної діяльності особистості як такий, а право на цей результат. Тобто ІВ є нематеріальним

об'єктом, з чого випливає низка важливих особливостей управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

З урахуванням багатоманітності напрямів ІД у Стокгольмській конвенції з інтелектуальної власності (1967 р.) до сфер цієї діяльності, а відповідно й до її результатів, на які поширюється поняття «інтелектуальна власність», було віднесено: наукові відкриття і наукові твори; промислові зразки і корисні моделі; літературні і художні твори; виконавська діяльність артистів, звукозапис, радіо- і телевізійні передачі; товарні знаки, знаки обслуговування, корпоративні найменування і комерційні означення; захист від недобросовісної конкуренції [6].

Розгляд змістового формування поняття «інтелектуальна діяльність» сприяв глибшому з'ясуванню сутності поняття «інтелектуальна власність» і «управління захистом прав інтелектуальної власності». Нині не лише зростає значення ефективного управління правовим захистом результатів ІД, але й змінюється сутність самого поняття «інтелектуальна власність» унаслідок розвитку сучасної глобальної мережі комунікацій, яке супроводжується зростанням рівня електронної торгівлі, що зумовлює вносити корективи в сутність управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

У Цивільному Кодексі України (далі – ЦКУ) має місце визначення поняття «інтелектуальна власність», але відсутні поняття «правовий захист інтелектуальної власності» і «управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності». Останні два поняття з урахуванням предмета авторського дослідження ми ототожнюємо в змістовому контексті і вважаємо однозначними в обігу. Вітчизняні наукові, спеціальні й літературні джерела (переважно економічного спрямування) містять окремі думки вчених щодо формування змісту поняття «управління інтелектуальною власністю».

Управління ІВ розглядається як діяльність, що «спрямована на отримання кінцевого результату (прибутку або іншої вигоди) унаслідок створення і використання об'єкта права інтелектуальної власності в усіх

галузях економіки» [310, с. 120]. На думку О. Черевка, управління ІВ – «це сукупність соціальних, психологічних і організаційних заходів цілеспрямованого впливу на творчу діяльність новаторів виробництва і на виявлення резервів досягнення високих кінцевих результатів» [там само].

Водночас М. Вачевський вважає, що управління інтелектуальною власністю організації – «це вилучення з неї максимальних доходів, який включає виконання низки спеціальних процедур і буде ефективним, якщо витрати на оформлення та підтримання прав на результати творчої діяльності перекриваються прямими або непрямыми доходами» [55, с. 18].

З урахуванням вищевикладених підходів до змісту поняття «управління інтелектуальною власністю», на наш погляд, доцільно трактувати поняття *«управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників» як стратегічний складник загального освітнього менеджменту, ефективна реалізація якого має забезпечити довгострокову конкурентоспроможність післядипломної педагогічної освіти та її подальший розвиток на інноваційній основі з урахуванням об'єктів права інтелектуальної власності.*

Зауважимо, що в основі понять «інтелектуальна діяльність» та «інтелектуальна власність» лежить поняття «інтелект», зміст якого детермінує звернення до витоків таких понять, як «духовність», «розум», а також «цивілізація», «культура». Адже історія суспільства – це розвиток людської цивілізації, що проходить певні етапи і закономірні стадії соціального поступу.

Відомо, що поняття «цивілізація» сформовано історично, а філософи в різні часи вкладають у нього новий зміст. Уперше даний термін було вжито в епоху Просвітництва у Франції (Ф. Мірабо, трактат «Друг людей», 1756 р.) у значенні близькому за змістом до понять «духовність» і «розум». На деякий час поняття «цивілізація» стає синонімом «культури» як рівня розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, що виражається у створюваних нею духовних цінностях.

Німецькі філософи XVIII-XIX ст. диференційовано підходять до конкретизації понять «культура» і «цивілізація», оскільки вважають, що в процесі розвитку суспільства їх взаємодія є суперечливою. Так, на думку І. Канта [365], цивілізація була лише зовнішнім «технічним типом культури». Філософ дає більш виправдану картину пізнання, зокрема, що пізнання не є дублюванням реальності та перенесенням речей у людський інтелект, а є діяльністю зі створення інтелектуальних засобів людської взаємодії зі світом. У концепції І. Канта людина постає творчою й діяльною, а від її активності залежать розгалужені зв'язки з дійсністю і, відповідно, розширюються знання.

Не випадково І. Кант вважає, що найпершими джерелами знання постають чуття, через які реальність нам надається та які постачають матеріал для знання і пізнання, а також свідомість, за допомогою якої відбувається мислення. Свідомість продукує, а це, за І. Кантом, означає, що вона продукує форми ІД та вміє ними оперувати [365]. Водночас, Ф. Ніцше [231] стверджує, що розвиток цивілізації неухильно приводить до деградації та духовної загибелі суспільства, а О. Шпенглер [318] навіть пропонує визначення цивілізації як стадії занепаду і вмирання культури, утрати людством творчих сил.

Зауважимо, що соціологи, політологи та історики XX ст. найчастіше під цивілізацією мають на увазі сукупність унікальних економічних, соціальних, політичних, духовних, моральних, психологічних, ціннісних та інших структур, які відрізняють одні історичні спільноти людей від інших. На їхню думку, поняття «цивілізація» означає, у першу чергу, рівень соціального прогресу суспільства на певному історичному етапі його розвитку [260].

Сучасні філософи розглядають цивілізацію як універсальне поняття, що визначає зміст усіх суспільних процесів і лежить в основі класифікації історичних етапів розвитку суспільства. Під цивілізацією розуміють не лише результати матеріальної і духовної діяльності людей. Цивілізація поєднує

в собі перетворену людиною природу і засоби цього перетворення, людину, яка здатна жити і діяти в окультуреному середовищі, а також сукупність суспільних відносин як форм соціальної організації культури, що забезпечують її існування й розвиток. В основі сучасної теорії цивілізації лежить діяльнісний підхід, який вирішальну роль у цивілізаційному процесі відводить інтелекту людини, яка здатна генерувати ідеї, створювати й опановувати нове, тобто здійснювати ІД, рівень якої багато в чому визначає розвиток інтелектуальної економіки.

У інформаційному постіндустріальному суспільстві, де формується тенденція так званої «інтелектуальної економіки», людина і людський капітал займають домінуюче положення в розвитку сучасної економіки, виступають невід'ємною її частиною як на національному, так і на глобальному рівні (див. п. 1.1. дисертації). Формування інтелектуальної економіки в умовах постіндустріального суспільства характеризується кардинальними змінами у визначенні напрямів економічного прогресу. Однією з головних рис «нової економіки», «економіки знань» є перехід від панування матеріальних чинників і розвитку сфери послуг до виникнення багатофункціональних інформаційних технологій і проникнення інформаційних благ практично в усі галузі економіки. Основним принципом інтелектуальної економіки на основі знань, сфера існування якої перетинається зі сферою ІД науково-педагогічних працівників ППО, є те, що *знання* та *інформація* розглядаються як комерційні активи, що можуть розповсюджуватися з метою одержання прибутку і стають об'єктами права ІВ.

До ознак інтелектуальної економіки нами віднесено такі: оптимізація заміщення праці знаннями, а трудової діяльності – новим типом активності, що заснований на творчості; перетворення суспільного виробництва на інноваційне; плюралістичні тенденції власності; сприйняття знання та інформації як стратегічних ресурсів, що не мають ознак вичерпності (єдиний лімітуючий чинник – специфічні якості людини, що пов'язані

зі здатністю до інтелектуальної активності); подолання обмеженості благ і поява нових дефіцитів – часу, знання й необхідної інформації.

Тенденції розвитку науки, культури, техніки і виробництва, особливо починаючи з другої половини ХХ ст., свідчать про те, що людство у своєму розвитку підійшло до тієї межі, коли подальший прогрес буде зумовлюватися переважно розумовою діяльністю людини; саме результати ІД визначатимуть стратегію і тактику соціально-економічного розвитку країни.

Відповідно, як будь-який інший вид діяльності управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО включає мету здійснення, засоби, результати і сам процес, а результати НПД на практиці, виступаючи витвором процесу мислення, будуть носити нематеріальний характер. Важливе місце в НПД належить творчості НПП, а це об'єктивно породжує не лише в нематеріальних, а й у матеріальних об'єктах нову якість, що набувають не тільки ознак і властивостей корисності для суспільства, але й власної оригінальності, неповторності, естетичності. Як бачимо, результати НПД через свою корисність сприяють економічному розвитку суспільства, духовному і культурному розвитку його членів.

Спектр напрямів НПД як виду ІД надзвичайно широкий і багатогранний. У економічному аспекті особливого значення як різновид ІД набуває наукова і НПД в післядипломній педагогічній освіті, що спрямована на вироблення і систематизацію нових знань, які виступають результатом пізнання та ОІВ.

З'ясовано, що такий стан зумовлений тим, що:

- з розвитком людства наукові знання все більше наближаються до адекватного відображення дійсності і, таким чином, створюють більше можливостей для її реального перетворення;

- науковим знанням притаманна об'єктивність, тобто незалежність від особистого людського сприйняття;

- систематизація нових знань, логічно організована з використанням спеціальної термінології та математичної символіки, існує в найсприятливішій формі для їх передачі, сприйняття і трансформації в нові товари, послуги.

Усе більша частина ефекту від НППД стає результатом застосування спеціальних знань, навчання персоналу й оптимізації взаємодії з партнерами. Нині має місце об'єктивна потреба в розумінні ролі та місця результатів ІД як соціально-економічного об'єкта, а також аналізу суттєвих особливостей управління створенням, використанням і правовим захистом різних видів ІВ. Економічний розвиток сучасного суспільства неможливо уявити без чіткого визначення ОІВ, сфера поширення яких – не тільки і не стільки особисте використання, скільки суспільна сфера.

Так, у інтелектуальній економіці об'єкти ІВ є інструментом завоювання і захисту ринку, джерелом нових технологій, елементом створення конкурентоспроможної, високотехнологічної та наукомісткої продукції, що користується попитом як на внутрішньому, так і на світовому ринках, при цьому є самостійним об'єктом угоди [220].

За таких умов підвищення конкурентоспроможності ППО зумовлює впровадження ефективних методів управління як продукуванням результатів ІД, так і захистом прав ІВ. У загальному розумінні до *об'єктів права інтелектуальної власності* в Україні належать: об'єкти авторського права; об'єкти суміжних прав; об'єкти науково-технічної інформації та промислової власності; засоби індивідуалізації (рис. 2.2.):.

Рис. 2.2. Об'єкти права інтелектуальної власності [260]

Суб'єктом права ІВ визнається особа, яка є носієм особистих немайнових та (або) майнових прав ІВ. У вітчизняному законодавстві визначення суб'єкта цього права закріплено в Цивільному Кодексі України, відповідно до якого зазначеним суб'єктом є: творець (творці) об'єкта права ІВ (автор, виконавець, винахідник) та *особи*, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права ІВ. Таке визначення не є дефінітивною нормою, а формулюється через зазначення окремих груп *суб'єктів права інтелектуальної власності* та у зв'язку з закріпленими за ними правами ІВ.

Класифікація суб'єктів права ІВ здійснюється відповідно до набуття права інтелектуальної власності – визначення факту (юридичного) і терміну, з якого особа набуває статусу суб'єкта права інтелектуальної власності.

До першої групи належать суб'єкти права ІВ, які набули свого статусу в результаті створення або державної реєстрації прав на об'єкт права ІВ. Творець (автор, він же науково-педагогічний працівник) – це фізична особа (вік і психічний стан не має значення), творчою працею якої створюється об'єкт права ІВ, незалежно від громадянства, постійного місця проживання, роду занять та інших її особистих чинників [261].

Виходячи зі специфіки набуття (виникнення) права ІВ, що передбачено законодавством України в цій сфері, визнання особи творцем (автором) об'єкта не залежить від її дієздатності. У протилежність цьому, юридичні особи не є «творцями», оскільки не можуть створювати об'єкти права ІВ. Результатом ІД може бути створення колективного об'єкта права ІВ (колективна інтелектуальна діяльність науково-педагогічних працівників ППО поширене явище). Такий вид співучасті авторів в одержанні результату (результатів) ІД прийнято називати *співавторством*, що потребує координації як у процесі створення об'єктів ІВ, так і в управлінні правовим захистом результатів ІД, зокрема науково-педагогічних працівників.

Цивільно-правова теорія визнає два види співавторства: *нероздільне співавторство* (здебільшого властиве науково-технічній творчості), коли неможливо виділити працю кожного співавтора, та *роздільне співавторство*,

коли внесок кожного чітко визначений і відомо, хто зі співавторів створив ту чи ту частину. Для визнання співавторства як одного з етапів управління правовим захистом результатів ІД, і права авторства за особами, які брали участь у створенні творчого результату, необхідно наявність *результату* спільної діяльності співавторів, який не може існувати без його складових частин (має бути укладена угода про спільну ІД).

Водночас мають бути інші умови для визнання співавторства, а саме:

- засвідчене співавторство має бути добровільним;
- кожен із співавторів за умови роздільного співавторства зберігає авторське право на свою частину та є співавтором результату ІД у цілому;
- при нероздільному співавторстві об'єкт спільної праці може використовуватися лише за спільною угодою всіх співавторів;
- право опублікування та інше використання об'єкта спільної праці належить усім співавторам, якщо інше не передбачено угодою між ними;
- винагорода за використання колективного об'єкта ІВ належить усім співавторам у рівних частках, якщо інше не передбачено угодою між ними;
- склад співавторів може бути переглянутий за спільним клопотанням.

Від *співавторства* слід відрізнити, на нашу думку, *співробітництво*, за яким кілька авторів беруть участь у створенні колективного результату творчої діяльності за завданням будь-якого замовника. Такий колективний об'єкт належить юридичній особі, за завданням якої він створений.

До другої групи суб'єктів права інтелектуальної власності слід віднесено фізичних і юридичних осіб (а також державу в особі її органів), які набули права ІВ за законом або договором (добровільною угодою сторін з оформленням відповідного юридичного документа переважно на стадії комерціалізації ІВ).

На різних історичних етапах у суспільстві відбуваються зміни в розумінні змісту його матеріального і духовного начал, їх пріоритетів і співвідношення між собою. Так, якщо для античного світорозуміння велике

значення має фатум (невідворотність та чітко визначена послідовність тих подій, що мають відбутися), то на межі переходу до нової ери (800–200 рр. до н.е.) спостерігається повернення до усвідомлення буття загалом, межі людського світу та його цінностей [8].

Зазначимо, що в минулому взагалі йдеться не стільки про результати ІД і права на її результати, скільки про надання особливих привілеїв тим, чий інтереси стосувалися нових товарів і ринків, нових галузей промисловості та технологій (див. п. 2.1. дисертації).

Лише після завершення ІД вступають у дію норми цивільного права, що забезпечують суспільне визнання відповідного об'єкта, установлюють його правовий режим, а також захист прав і законних інтересів його творця, якими є зокрема науково-педагогічні працівники ППО. Саме тому нині широке коло питань, що пов'язані з управлінням правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО знаходиться в центрі наукових обговорень за участю політиків, науковців, керівників державних органів, громадськості та залежить від особливостей НПД у межах відповідних закладів.

Особливістю НПД науково-педагогічних працівників ППО, зокрема продукування інтелектуальних освітніх продуктів і послуг, є сама специфіка їхньої професійної діяльності, що розглядається нами як така, що пов'язана з управлінням їх правовим захистом на результати ІД, а також процесом продукування ІІ. Сучасні науково-педагогічні працівники ППО мають відповідну вищу освіту, науковий ступінь, високі інтелектуальні здібності, є професіоналами у своїй галузі знань, уміють використовувати свої знання, уміння й навички для досягнення намічених результатів і генерування нових ідей, а також мають досвід викладання для «дорослої» аудиторії [311]. Їм притаманне прагнення постійно підвищувати рівень знань і навичок, професійна допитливість та ініціатива, що є, на нашу думку, важливими чинниками ефективного здійснення ІД.

Інтелектуальний потенціал науково-педагогічних працівників ППО накопичується аналогічно матеріальному через освіту, знання, навички і досвід, із часом збільшується і потребує врегулювання з метою оптимізації його використання. За таких умов, на нашу думку, інтегрованою характеристикою науково-педагогічних працівників ППО є рівень сформованості професійної складової культури, що відтворюється у філософії й ідеології професійної діяльності (інтелектуальної, викладацької, навчальної, наукової, методичної, організаційної), ціннісних орієнтаціях, очікуваннях, нормах поведінки з урахуванням вимог чинного законодавства у сфері ІВ [311].

Досягнення зарубіжних учених у галузі управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників (особливо практичного спрямування) є набагато більшими в порівнянні з вітчизняними. Це пов'язано з тим, що на сферу ІВ вони звернули увагу значно раніше і на сьогоднішній день в інших країнах активно працює ринок ІВ, що змушує керівників організації активно вивчати питання управління нею. Проте накопичується досвід і вітчизняних дослідників, які розглядають проблеми управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників в кількох напрямках, а саме: корпоративний підхід до управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників, визначення ОІВ та їх оцінювання, а також управління ліцензійними угодами.

Результати проведеного дослідження свідчать, що управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО має відбуватися з урахуванням наявності нормативно-правового структурного компоненту (далі – НПСК). Таке бачення не заперечує наявності інших організаційно-структурних компонентів в управлінні цим захистом, а також акцентує увагу на наявності НПСК з урахуванням предмета авторського дослідження.

За цих умов, а також виходячи з суттєвих ознак професійної діяльності науково-педагогічних працівників ППО, важливим в управлінні правовим захистом результатів їхньої ІД є, на нашу думку, урахування таких положень:

- усвідомлення ролі та значення ІВ у структурі ІД науково-педагогічних працівників;
- визначення об'єктів права ІВ науково-педагогічних працівників, які забезпечать конкурентоспроможність ППО;
- виявлення власних об'єктів права ІВ, а також пов'язаних із нею юридичних прав їх використання;
- наявність інформації про конкурентну ІВ, а також уміння оцінювати потенційні можливості ІВ і пов'язані з нею стратегії діяльності ППО на регулярній основі;
- уміння ідентифікувати потрібну ІВ, зокрема визначення її об'єктів права, які забезпечать конкурентоспроможність ППО;
- наявність інструментарію оцінювання ефективності існуючої ІВ у системі ППО;
- виявлення організаційно-педагогічних і правових умов захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, які забезпечують ефективне управління цим захистом;
- управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників має передбачати наявність інструментарію регулювання дій суб'єктів цих процедур щодо відносин із порушниками прав.

Управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО розглядається відповідно до фаз життєвого циклу результатів ІД [324] або об'єктів ІВ [187; 310], при цьому зазвичай виділяються окремі етапи управлінського циклу. Ми погоджуємося з таким підходом, оскільки його реалізація дає змогу узгодити між собою управління об'єктами права ІВ з управлінням процесом створення ОІВ.

Етапами управління ОІВ є: створення (зародження) об'єктів права (вибір стратегії, планувати капіталовкладення, визначення ресурсів); придбання прав ІВ; використання прав (розпорядження) ІВ (на цьому етапі увага приділяється процесу комерціалізації об'єктів права). Визначені етапи не є принциповою авторською позицією. Проте вона відображає авторський погляд на формування системи управлінського впливу в сфері ІВ, який

доцільно враховувати у процесі управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

Досвід розвинутих світових держав дає підстави для розуміння того, що добре налагоджена система суспільних відносин у сфері ІВ є невід'ємною складовою досягнення високого рівня економічного і соціального життя суспільства. Ефективне управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО сприяє розвитку винахідницьких і творчих талантів, наукових досягнень, підтримує та зберігає національний потенціал у сфері ІД, дозволяє залучати інвестиції, стабілізувати економічний стан країни, за якого як вітчизняні, так і зарубіжні інвестори можуть бути впевнені в захисті їхніх прав.

Отже, проведений аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень показує наявність різних підходів до управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, а також до суттєвих ознак означеного процесу, вироблення і застосування яких на практиці вимагає певного узагальнення і систематизації існуючих концепцій, визначення провідних принципів змістової складової управлінського циклу. Доведено, що управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО має здійснюватися на правовій основі з урахуванням вимог чинного законодавства.

Зміни в соціально-економічній сфері зумовлюють необхідність трансформації управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, ефективність якого має відповідати ступеню розвитку суспільних відносин, а також стану впровадження новітніх педагогічних технологій. Зміцнення структурних зв'язків між наукою та її застосуванням у сфері правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників має важливе значення для сталого розвитку ППО. Доведено, що охорона ІВ сприяє використанню й подальшому розвитку наукових досягнень, підтримує і зберігає національний потенціал у сфері інтелектуальної діяльності.

Упровадження механізмів такого захисту – завдання, яке не можна вирішити за короткий період часу, оскільки воно передбачає не лише зміну законодавчої системи і становлення правових механізмів, але й часткову перебудову суспільної свідомості.

З'ясовано, що актуальною залишається проблема оптимального поєднання на законодавчому, адміністративному і змістовому рівнях двох сфер діяльності – правової та інтелектуальної в контексті розвитку сучасних освітніх систем. Таке поєднання має привести до більш ефективного функціонування цих сфер, узаємодоповнення й концентрації інтелектуальних і фінансових ресурсів, підвищення конкурентоспроможності, престижності освіти і науки.

2.3. Організаційно-правові й педагогічні умови формування правової культури науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти щодо ефективного захисту їхніх прав на результати інтелектуальної діяльності як об'єктів прав інтелектуальної власності

Україна, обравши для себе шлях розвитку і становлення дійсно суверенної й незалежної держави, далі формує державні інституції, місцеве самоврядування, інститут національного права. У Конституції України, що прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р., визначено Україну як суверенну, незалежну, демократичну, соціальну, правову державу. Основоположними принципами такої держави об'єктивно мають бути верховенство права, першочергова соціальна цінність прав і свобод людини і громадянина.

Становлення України як демократичної, правової держави, формування засад громадянського суспільства зумовлюють необхідність підвищення рівня правової культури населення. У період трансформації економіки України важливого значення набуває потреба розв'язання управлінських проблем

у вищій освіті, зокрема управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО. У цьому контексті актуальним є формування правової культури науково-педагогічних працівників ППО як складник управління цим захистом, що зумовлено як соціально-правовим замовленням суспільства, так і необхідністю захисту прав на ОІВ у сфері науки й освіти.

У Конституції України визначено пріоритетність правового забезпечення процесів, що супроводжують державну розбудову, й наголошено на тому, що захист прав і свобод кожної людини, їх гарантії визначають основний зміст і спрямованість діяльності країни. Відтак, рівень розвитку України як правової держави залежить від рівня сформованості правової культури і правової свідомості кожного члена суспільства, а також керованості означених процесів.

Проблему формування правової культури досліджують провідні філософи, педагоги, правознавці В. Андрущенко [7; 8], Г. Гавриленка [64], В. Кремень [181-183], В. Одарій [234] та інші науковці. Аналіз їхніх праць свідчить, що в розв'язанні визначених державою завдань щодо правової культури громадян провідне місце належить вищим навчальним закладам, де закладаються основи правової культури.

У працях науковців В. Андрущенко [7; 8], Г. Гавриленка [64], М. Городинського [79], В. Кременя [181–183], В. Одарія [234], В. Ситяніна [290] та інших обґрунтовуються теоретико-методологічні аспекти морально-правової відповідальності, визначається потреба розв'язання проблеми правової підготовки працівників освітньої галузі, а їхня правова підготовка розглядається як важливий складник професійної діяльності, результатом якої є її високий рівень, включаючи творчу складову ІД.

Сприймаючи теоретичну і практичну цінність наукових праць цих фахівців, варто відзначити, що окремі проблеми формування правової культури науково-педагогічних працівників ППО залишаються поза увагою, зокрема такі:

- сутність правової культури науково-педагогічних працівників ППО як обов'язкового компонента інтелектуальної діяльності;
- дослідження управлінського аспекту формування правової культури;
- специфіка управлінського впливу на здобуття НПП правових знань з урахуванням особливостей їх формування як дорослої аудиторії.

Концептуальною ідеєю дослідження організаційно-правових і педагогічних умов формування правової культури науково-педагогічних працівників ППО зокрема є авторське положення про те, що її формування – соціальна вимога сьогодення, забезпечення якої базується на педагогічній і психологічній теорії й практиці, теорії і методиці управління освітою, а також на законодавчих і нормативно-правових основах, що спрямоване на підвищення ефективності управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, а також створення умов для їхнього правового і професійного самовдосконалення.

Ціннісне значення правової культури проявляється, на нашу думку, у тому, що вона є важливим духовно-практичним надбанням особистості й регулятором суспільних відносин, дія якого спрямована на дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина. Підвищення її рівня (шляхом визначення ролі, місця, змісту, удосконалення інструментів формування, підвищення рівня управлінських процесів) є одним із важливих завдань і напрямів підвищення якості й ефективності результатів ІД, які з часом набувають прав на ОІВ.

На думку Г. Гавриленко, «правову культуру з іншими видами духовної культури (політичної, моральної, естетичної) об'єднує, перш за все, спільність завдань – формування особи громадянина суверенної незалежної правової України» [64, с. 30]. Розділяючи таку позицію вченого, формування правової культури не може бути, на нашу думку, відокремленим процесом. Це є комплексна проблема, розв'язання якої вбачається на шляху розвитку всіх видів і напрямів культури.

Нині здійснюється інтенсивний пошук шляхів підвищення ефективності управлінських процесів у сфері захисту прав ІВ (див. п. 2.2. дисертації) на всіх рівнях з урахуванням особливостей ІД науково-педагогічних працівників ППО, а також умов суспільно-ринкових відносин. За цих обставин мають бути виявлені умови ефективного формування правової культури цих працівників, зокрема такі: законодавчі, нормативно-правові, соціально-педагогічні, психолого-педагогічні, організаційно-педагогічні та інші.

Пріоритетом авторського дослідження з урахуванням його напряму є акцент на організаційно-правових умовах формування правової культури науково-педагогічних працівників у комплексі з педагогічними з урахуванням комплексності і системності означеного процесу. На нашу думку, важливо враховувати саме організаційно-правовий і педагогічний аспекти управлінської діяльності як системної (педагогічного процесу), що відбувається в межах сучасного освітнього менеджменту.

Найбільш повне визначення поняття «менеджмент», на нашу думку, яке може бути використане в освіті, сформульоване відомим американським теоретиком менеджменту П. Друкером [103], який вважає, що сучасний менеджмент – це специфічний вид управлінської діяльності, який обертається навколо людини, з метою зробити людей здатними до спільної дії, надати їхнім зусиллям ефективності й знівелювати властиві їм слабкості, бо людська здатність робити внесок у суспільство настільки ж залежить від ефективності управління підприємством, як і від власних зусиль і віддачі людей. З урахуванням предмета авторського дослідження, менеджмент доцільно розглядати, на нашу думку, як «вид діяльності» і «сферу знання».

Організація як управлінська функція є одним із основних компонентів педагогічного процесу як динамічної системи. Цей компонент, на думку Т. Рожної [277], є також організаційно-управлінський (діяльнісний), який разом із цільовим, змістовим і результативним компонентами утворює означену систему. Тому, на нашу думку, організаційно-правові та педагогічні

умови забезпечують ефективне управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

На думку А. Найна [222], «діяльність повинна забезпечуватися ... комплексом організаційно-педагогічних умов, які є структурними компонентами цілісної педагогічної системи», а самими умовами є: концепція запланованого результату, структура і зміст освіти, технології педагогічного процесу тощо, з чим ми погоджуємося.

Водночас М. Кабушкин [149] умовами підвищення ефективності управління педагогічними системами справедливо вважає: підвищення професійної майстерності та управлінської компетентності всіх суб'єктів управлінських процесів; розвиток мотиваційних процесів; створення розвинутої інформаційної системи.

Правова культура суспільства базується на початках загальної культури, виступає невід'ємною її частиною та відображає рівень розвитку, менталітету народу. У змістовому розумінні поняття «правова культура» є сукупністю ціннісних досягнень людства в галузі права, які базуються на принципах справедливості, гуманізму, захисту прав і свобод людини, її честі і гідності. Усі правові норми є нормами культури, але не всі норми культури перетворюються на правові [1].

За відповідних зовнішніх і внутрішніх умов правова культура як система ціннісних орієнтацій стає частиною загальної культури особистості. Вона не існує поза правовою культурою його суб'єктів (соціальних спільнот, груп, особи). Правова культура є умовою, формою і сукупним результатом культурної правової діяльності всіх членів суспільства, у процесі якої закріплюються існуючі й утворюються нові правові цінності.

На індивідуальному рівні правова культура особистості виявляє себе у правосвідомості, розумінні принципів права, поваги до нього, впевненості у справедливості законів, юридичних прав і обов'язків та інших правових явищ. Як така вона виявляється у ступені свободи її поведінки, соціальної

активності, взаємної відповідальності держави й особистості, що позитивно впливають на суспільний розвиток і підтримують самі умови існування суспільства. У контексті професійної діяльності конкретної особистості, правова культура виявляє себе не тільки як володіння знаннями щодо розуміння права, але й як дії, що забезпечують усвідомлене виконання вимог права у просторі тих функцій, що визначаються означеною професією.

Природа правової культури розглядається нами в різних аспектах:

- оцінному (як характеристика якісного стану правового життя суспільства на певному етапі розвитку його суспільних відносин);
- змістовому (конкретний характер відносин людини і суспільства, що виявляються в досягнутому рівні досконалості правових актів, рівнях правової і правозастосувальної діяльності та визначають правосвідомість і правовий розвиток особистості, який вона реалізує у власній життєдіяльності) і суто діяльнісному.

На думку В. Одарій [234], доцільно виокремити правову культуру особистості, що належить до певної соціальної і професійної групи, і правову культуру професійної діяльності, яку здійснює особистість. У першому випадку, правова культура особистості лише набуває певного соціального сенсу, що диктується груповими інтересами, характерними рисами світогляду, загальної культури певної професійної групи. У другому – вона привласнюється і реалізується особистістю як невід’ємний атрибут її професійної діяльності, як система обов’язкових для виконання і дотримання норм, правил, що захищають права, свободи та обов’язки всіх інших особистостей, які включені у сферу означеної діяльності.

Сутність формування правової культури науково-педагогічних працівників ППО як складника педагогічного процесу правової підготовки, який має бути керованим, визначається метою, змістом, формами і методами, а також організаційно-педагогічними умовами. У нашому дослідженні менеджмент правової культури НПП розуміється як педагогічний процес і водночас складна й інтегративна структура, що забезпечує професійно-

особистісний стан цієї категорії працівників, а її структурно-організаційний зміст характеризується сукупністю складових. Такими складовими є: концептуальні основи управління формуванням правової культури НПП; структурно-організаційний компонент, а також науково-педагогічний, правозахисний і правовиховний.

Ці межі визначають дослідження категорії *правова культура* як такої, що акцентує увагу лише на формуванні знань і практичних навичок НПП щодо *правового захисту результатів ІД*.

До структури правової культури особистості входять (окрім правосвідомості): *правові позиції*, тобто установки, упевненості, мотиви, інтереси, саморегламентация і здатність до саморегуляції; *правова поведінка*, що заснована на знанні способів правової дії, творчому і свідомому відношенню до юридичної практики; *уміння* реалізувати права і свободи, виконувати обов'язки та інше.

Сказане дозволяє розглядати *правову культуру НПП* як *сукупність взаємозумовлених компонентів (мотиваційно-ціннісного, імперативно-когнітивного, діяльнісно-поведінкового)* (рис. 2.3.):

Рис. 2.3. Компоненти правової культури

У межах цих компонентів змістовими показниками рівня правової культури НПП є такі:

- *особистісний сенс у здобутті* правових знань, обізнаність, зацікавленість, свідоме ставлення до верховенства права як цінності, наявність правових установок (мотиваційно-ціннісний компонент);

- *повнота правових знань* і міцність їх засвоєння;

- *уміння здобувати, аналізувати й узагальнювати правову інформацію*, порівнювати факти і явища, системність засвоєння (імперативно-когнітивний компонент);

- *здатність реалізувати законодавчі та нормативно-правові акти* у практичній діяльності, ефективність інтелектуальної діяльності, комунікативність правових відносин (діяльнісно-поведінковий компонент).

Водночас адекватними відповідно до змістових показників рівня правової культури НПП, на нашу думку, можна вважати:

- систему моральних орієнтирів, що стверджують гуманістичні цінності;

- цінність права як інструменту захисту особистості в суспільстві;

- прояв толерантності в суспільних правовідносинах, а також рівень і обсяг сформованості системи практичних дій щодо вміння реалізувати свої права на практиці, керуючись чинними законодавчими і нормативно-правовими актами щодо захисту й охорони результатів ІД.

Результати дослідження управлінського аспекту формування правової культури науково-педагогічних працівників ППО підтверджують, що рівень керованості означеного процесу залишається невисоким, а, отже, таким є рівень *правової культури* та *правосвідомості*. Становлення незалежної правової держави та її побудова як демократичного суспільства зумовлюють значні зміни в суспільній правосвідомості, зокрема такі:

- підвищення ролі людини;

- значущість її особистісних, професійних якостей в реалізації цих перетворень;

- урахування людського чинника в прийнятті управлінських рішень.

Правосвідомість є важливим елементом правової культури особистості, яка являє сукупність поглядів, ідей, уявлень, почуттів

впевненості та віддзеркалює відношення людей, різних соціальних груп до права, законності, правосуддю, характеризує їхнє уявлення про те, що є правомірним або неправомірним. Уже сам термін *правосвідомість* свідчить про зв'язок права і свідомості.

Поряд із відображенням правової дійсності правосвідомість виконує роль регулятора поведінки людей, якому притаманна активна, дієва роль у правовій регламентації людської діяльності на основі відображення і оцінювання правових норм у свідомості кожної людини. Право як основний об'єктивний чинник визначає обсяг правосвідомості.

Зміст правової свідомості особистості, її права інформованість, оцінювання правової дійсності, мотивація правомірної поведінки визначаються соціальними зв'язками і середовищем, у якому ця особистість існує, ступенем її залучення до правової культури суспільства. Правовий досвід особистості не тільки визначає її правову свідомість, але й мотивує соціальну поведінку і професійну діяльність [79].

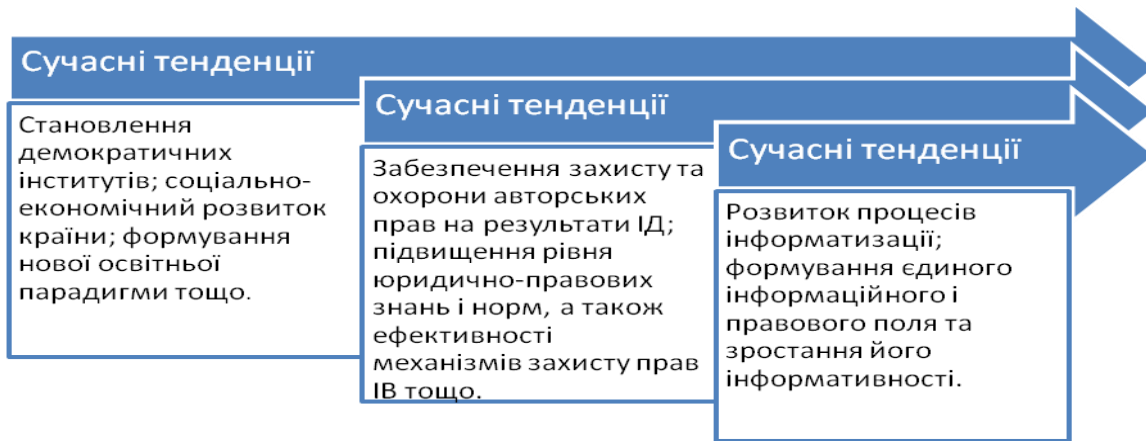
Потреба системного формування правової культури науково-педагогічних працівників ППО є суспільно актуальною, розв'язання якої має ґрунтуватися на тенденціях розвитку суспільства і системи вищої освіти, а також теоретичних і практичних здобутках педагогічної науки та практики. Об'єктивними причинами означеного процесу є такі:

- становлення України як демократичної правової держави, формування громадянського правового суспільства;
- прискорення темпів соціально-економічного розвитку і становлення нової освітньої парадигми;
- розвиток правового простору професійної діяльності НПП, а також формуванням єдиного інформаційного і правового поля в рамках процесу євроінтеграції;
- збільшення інформативності правового поля, у якій науково-педагогічні працівники організовують свою професійну, наукову й інтелектуальну діяльність.

Високий рівень правової культури *забезпечує* комфортні умови (упевненість у правовому захисті результатів ІД) одержання достовірних результатів, які набувають прав ІВ, і *виявляється* у здатності:

- здійснювати науково-педагогічну діяльність на правових засадах, глибоких знаннях законів і нормативних актів;
- спиратися на законодавчу і нормативно-правову базу комерціалізації прав ІВ на об'єкти ІВ;
- розуміти принципи і способи правового регулювання відносин у сфері правового захисту результатів ІД;
- ціннісного ставлення до категорії *права* як до обов'язкової складової науково-педагогічної діяльності;
- захищати і впроваджувати правові відносини у професійній діяльності, а також готовності аргументувати і захищати авторську позицію.

За результатами теоретичного аналізу науково-педагогічної і спеціальної літератури нами визначено *сучасні тенденції*, що впливають на формування правової культури НПП, а отже визначають організаційно-правові та педагогічні умови формування правової культури НПП, а саме: становлення демократичних інститутів; забезпечення захисту й охорони авторських прав на результати ІД; соціально-економічний розвиток; формування нової освітньої парадигми; розвиток процесів інформатизації; формування єдиного інформаційного і правового поля, зростання його інформативності; підвищення рівня юридично-правових знань і норм, а також ефективності механізмів захисту прав ІВ (рис. 2.4.):

Рис. 2.4. Сучасні тенденції, що впливають на формування правової культури науково-педагогічних працівників ППО

Окрім того важливими є, на нашу думку, низка *організаційно-правових умов*, які зумовлюють особливості менеджменту правової культури НПП щодо ефективного захисту їхніх прав на результати ІД як об'єктів прав ІВ, зокрема такі:

- прискорення темпів формуванням єдиного інформаційного і правового поля як у рамках соціально-економічного розвитку, так і в контексті розвитку євроінтеграційних процесів;
- визнання правової культури важливим складником професійної культури НПП, рівень якої залежить від усвідомлення важливості і необхідності опанування змісту законодавчих і нормативно-правових актів щодо правового захисту результатів ІД;
- реалізація системного підходу в набутті знань і практичних навичок щодо використання ефективних механізмів захисту й охорони власних прав на об'єкти ІВ;
- підвищення рівня правової культури НПП упродовж життя як забезпечення одного з напрямів підвищення якості та ефективності НІД, результативності ІД шляхом правової підготовки в ППО;
- визнання, що керованість менеджменту правової культури НПП є суспільно актуальною проблемою, розв'язання якої має ґрунтуватися

на теоретико-прикладних здобутках педагогічної науки і практики з урахуванням соціальних запитів і суспільних потреб ефективного правового захисту результатів ІД.

Важливою умовою менеджменту правової культури є, на нашу думку, урахування особливостей професійної діяльності НПП, зокрема ІД, а також суспільних вимог до рівня їхньої фахової майстерності, особливості нормативно-правових відносин у середовищі ІД. Реалізація такого підходу дала змогу в процесі педагогічного експерименту отримати кількісно-якісні показники рівня сформованості правової культури, що опосередковано свідчать щодо ефективності управління формуванням правової культури, а також достатнім обґрунтуванням організаційно-правових і педагогічних умов реалізації означеного процесу (див. Додаток Б).

Те, що нині називається правом ІВ, не є монопольним предметом цивільного законодавства, хоча цивільно-правові конструкції, безумовно, утворюють центральну його частину. За цих умов гостро постає питання про необхідність посилення ролі держави в управлінні правовим захистом результатів ІД, що належить приватним особам, через залучення їх до економічного обігу й безпосереднього забезпечення загальнонаціональних інтересів. Зауважимо, що через значну кількість порушень авторських і суміжних прав Україна втрачає інтелектуальні ресурси і зазнає великих економічних збитків. Запобігти цьому можна через сформованість високого рівня правової культури тих, хто продукує об'єкти права ІВ.

Стрімке зростання ролі та значення ІД у розвитку суспільства загострює проблему створення надійної та ефективної *системи охорони і захисту прав* на об'єкти ІВ, що є однією з умов організаційно-правового формування правової культури НПП, ураховуючи змістовий аспект їхньої інтелектуальної діяльності.

У загальному розумінні *охорона прав інтелектуальної власності* – це встановлення системи правових норм, що регулюють відносини з приводу створення і використання об'єктів інтелектуальної власності, а *захист прав*

інтелектуальної власності – це сукупність заходів, що спрямовані на визнання і відновлення прав інтелектуальної власності у випадку їх порушення. Так, Є. Хадаківський вважає, що «охорона і захист є неідентичними діями, оскільки, по-перше, вони мають різні цілі, а по-друге, здійснюються різними організаційними структурами» [304, с. 160].

На думку Л. Бентлі та Б. Шермана, «нематеріальні блага з давніх часів користуються правовою охороною. Але лише наприкінці XVIII ст. вони стали визнаватися незаперечно самостійним об'єктом власності» [272, с. 23].

Світова практика передбачає захист будь-якої власності, зокрема й інтелектуальної. На відміну від природних ресурсів ІВ є невичерпним ресурсом, який в останні десятиріччя швидко замінює традиційні матеріальні активи, стає рушійною силою економічного і культурного розвитку суспільства. Прагнення України стати повноцінним гравцем на світовому ринку зумовлює додержання норм і правил, що є чинними в інших державах, зокрема з питань правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

Нині стратегія правового захисту, зокрема результатів досліджень і розробок, розвивається у двох напрямках, а саме: 1) захист від конкурентів через отримання монопольних прав на об'єкти права ІВ; 2) протидія конкуренції («напад» на конкурентів, «патентна повінь», «облога»). Остання здійснюється шляхом отримання монопольних прав на результати ІД (зокрема, досліджень і розробок), що до цього не мали правової охорони і якими користуються або мають намір користуватися конкуренти. Набуття прав на ОІВ спонукає всіх, хто використовує аналогічні, але не захищені об'єкти, придбати у правовласника дозвіл на користування ними.

Правовий захист результатів ІД науково-педагогічних працівників має за мету:

– забезпечити інтереси НПП як розробників ІІ шляхом надання їм прав щодо контролю над використанням ОІВ;

- стимулювання ефективності НППД, заохочення творчої активності науково-педагогічних працівників ППО та впровадження їх ІД з урахуванням як особистих інтересів, так і в напрямі соціально-економічного розвитку ППО;
- створення цивілізованого ринкового середовища, надійного захисту ППО як суб'єкта господарювання від недобросовісної конкуренції, що пов'язана з неправомірним використанням результатів ІД науково-педагогічних працівників;
- забезпечити сприятливі умови для трансферу нових технологій, а також вільного доступу НПП до світової інтелектуальної скарбниці;
- унеможливити втрати НПП, що зумовлені дублюванням зусиль і спрямовані на пошук шляхів вирішення нагальних науково-технологічних, соціально-економічних та інших проблем.

Обґрунтовуючи розуміння правової культури професійної діяльності науково-педагогічних працівників ППО, окремі автори виходять із того, що людина існує не тільки у природному, фізичному світі, але й у соціально-культурному середовищі, яке вона створює сама [234].

Професійно-правова культура НПП або правова культура їхньої професійної діяльності – це глибокі та ємні знання законів і підзаконних актів, джерел права, розуміння принципів права учасників педагогічного процесу і способів правового регулювання відносин, професійне відношення до права і практики його застосування щодо правового захисту результатів ІД у суворій відповідності до правових чи розпорядчих принципів законності. Йдеться про високий ступінь володіння правом у конкретній професійно-педагогічній діяльності.

Нині формування правової культури особистості залежить, на нашу думку, від стану правової освіти, а також узгодження рівня її освіченості з новими умовами на ринку праці. Суперечності між *невпинним нарощуванням* обсягів наукової, правової і соціальної інформації та обмеженими термінами навчання у ВНЗ, а також *зростаючими масштабами* освіти і браком індивідуального підходу до навчання

і виховання, мета якого забезпечити розвиток потенційних здібностей кожного студента, зумовлюють потребу реформування правової освіти. Це передбачає якісну зміну всього навчального процесу щодо здобуття правових знань, пошук нових форм і методів активізації навчання впродовж життя.

Результати дослідження свідчать, що суттєві резерви правової освіти знаходяться саме в інтеграції різних знань (політичних, економічних, правових, моральних, естетичних), в об'єднанні їх у певні інформаційно-тематичні навчальні комплекси. Знання певного змісту здатне розкрити сутність правового явища лише з погляду наукової галузі, до якої воно належить.

Галузевий підхід до передачі правового досвіду визначається тим, що знання інтегруються в залежності від того, до якої галузі науки вони відносяться. За такого підходу знання мають бути об'єднані, згруповані, визначені системно на основі їх приналежності до галузевої теорії та практики або інших форм і способів наукового пізнання дійсності. Включення знань різних сфер наукового пізнання суттєво змінює ситуацію і відкриває, на нашу думку, можливість багатоаспектного освоєння навчального матеріалу щодо правових основ захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

Наказом Міністерства освіти і науки України «Про запровадження у вищих навчальних закладах навчальної дисципліни «Інтелектуальна власність» від 20 жовтня 2004 року за № 811 у ВНЗ III-IV рівнів акредитації незалежно від їх підпорядкування і форм власності для студентів, які навчаються за освітньо-професійними програмами спеціаліста і магістра, запроваджено навчальну дисципліну «Інтелектуальна власність».

Ґрунтуючись на основних положеннях зазначеного наказу з урахуванням вимог сьогодення щодо правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, а також у межах реалізації зазначених вище підходів нами розроблено навчально-методичний комплекс дисципліни «Формування готовності науково-педагогічних працівників

до захисту прав ІВ», складовою якого є програма однойменного спецкурсу, як для науково-педагогічних працівників ППО, так і тих, які мають системно підвищувати рівень правової культури в цих закладах. Упровадження навчально-методичного комплексу в навчальний процес ППО спрямовано на поглиблення знання правових відносин у сфері ІВ, опанування механізму їх регулювання тощо.

Основне завдання розробленого нами навчально-методичного комплексу полягає в забезпеченні інтелектуального, правового і соціального розвитку НПП шляхом навчання основам правових і соціально-економічних аспектів ІВ.

Функціональний підхід, який було покладено в основу розроблення навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав ІВ», забезпечує можливість вивчати правовий захист результатів ІД означеної категорії працівників ППО як багатфункціональне явищем, що несе в собі значний потенціал, на основі розкриття його найважливіших функцій. Йдеться про інформаційні, пізнавальні, творчі, спонукальні, комунікативні, регулятивні та інші функції права в житті суспільства і окремої людини, що становить функціонально-правову основу такого захисту, ефективне використання якої вможливило сформованість високого рівня правової культури шляхом керованості здобуття відповідних знань.

До складу навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав ІВ» входять навчально-тематичний план, програма спецкурсу, теми семінарських занять, рекомендації щодо самостійної роботи слухачів, питання підсумкового контролю, критерії оцінювання знань, завдання і методичні рекомендації щодо виконання контрольних робіт, рекомендовані інформативні джерела.

Реалізуючи функціональний підхід у здійсненні управлінського впливу на системність правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, навчально-методичний комплекс як такий, що входить

до навчально-методичного модуля запропонованої авторської моделі управління правовим захистом результатів ІД цих працівників, забезпечує:

- виконання функції здобуття нових знань і практичних навичок;
- регулювання обсягу здобутих знань і сферу їх застосування;
- управління процесом засвоєння знань;
- формування знанневого фундаменту правової культури;
- умови самостійної роботи слухачів ППО в очній і дистанційній формах навчання.

Формування змісту навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав ІВ» у частині його структурно-логічного впорядкування здійснено нами з урахуванням особливостей наочності, сприйняття, схематизації, візуалізації навчальних матеріалів, що придатні до застосування при роботі з ним видів і методів для дорослої аудиторії.

На нашу думку, вікова періодизація інтелектуального розвитку дорослих, а також ступінь сприйняття засобів педагогічного впливу в різних вікових періодах неоднаковий. Зріла людина потребує ґрунтовного супроводу і ретельного коригування пізнавальних процесів у процесі навчання. Нами було передбачено опанування змісту спецкурсу з урахуванням психологічних особливостей навчання дорослих з опорою на загальні методи наукового пізнання і психолого-педагогічні закономірності пізнавальної діяльності слухачів певної вікової категорії, а також основ їхнього навчання на етапі зрілості, що є основним завданням андрагогіки.

У завершеному вигляді навчально-методичний комплекс «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав інтелектуальної власності» разом з авторським посібником «Управління правовим захистом інтелектуальної власності науково-педагогічних працівників» створюють потужну методичну систему, що забезпечує управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

У процесі розроблення навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав ІВ» нами було також ураховано, що процеси навчання і соціалізації як явища, що мають багатогранний характер, нерозривно пов'язані з придбанням певного суспільного досвіду, знання соціальних норм і правил. Означені процеси спрямовані на зростання рівня правової культури НПП і належних кондицій у формах, видах, методах і способах професійної діяльності. При цьому передача правового досвіду набуває відчутної гостроти, який має суттєві резерви педагогічного впливу й суттєво впливає на формування правової культури науково-педагогічних працівників ППО.

На думку Л. Калініної [153], проблема взаємозв'язку феноменів культури, освіти, інформації та управління потребує змістового аналізу взаємодії власне культурних, освітніх, управлінських та інформаційних процесів, вивчення процесу формування різних видів культур суб'єктів управління у сфері освіти загалом, кардинального її розв'язання на інноваційних культурологічних засадах тощо.

Феномен правової культури у професійній діяльності суб'єктів управління є специфічно різноманітним за видовою ознакою, що пояснюється синергетичністю феномену управління, складністю процесу управління, інтегративністю і детермінованістю видів діяльності суб'єктів управління окремими видами культури. Підґрунтя правової культури створює загальнокультурна підготовка суб'єктів управління, що включає освіченість, здатність до філософської рефлексії, світоглядну культуру, культурологічну обізнаність, правову компетентність.

Професійна діяльність НПП, зокрема її інтелектуальний складник, є одним із найбільш напружених (у психологічному плані) видів соціальної діяльності і входить до групи професій із найбільшою наявністю стрес-чинників. До специфічних чинників науково-педагогічної діяльності, що негативно впливають на професійний і особистісний розвиток НПП, науковці відносять, зокрема такі:

- *обсяг і неперервність* інтелектуальної діяльності НПП, а також багатофункціональність науково-педагогічної діяльності;
- *постійне спілкування* з різними за віком, статусом, досвідом людьми;
- *структурованість і формалізованість* комунікативної системи;
- *неоднорідність* за розумовими і соціокультурними особливостями, а також пряма її обумовленість соціальним, економічним, політичним, культурним розвитком суспільства [159; 200; 255].

У рамках комплексного підходу до розв'язання означеної проблеми, здоров'я НПП розглядається нами як багатомірний феномен, як сукупність якісно різних компонентів і відображає фундаментальні аспекти людського існування. Згідно з системним підходом виокремлюються біологічний, психологічний і соціальний рівень здоров'я людини. Поняття «психічне здоров'я» відноситься до особистості в цілому, а не тільки до окремих психічних процесів і механізмів, знаходиться в тісному зв'язку з вищими проявами людини, проявом повноти й багатства ІД особистості.

Розв'язання завдань збереження здоров'я НПП у процесі професійної діяльності є умовою психологічного забезпечення ефективного менеджменту правової культури в межах реалізації мотиваційної складової. Процес безперервного психологічного супроводу управління правовою культурою досліджено нами також як обов'язкова умова професійного становлення НПП, їхнього професійного самовдосконалення і збереження здоров'я.

Отже, нами встановлено і доведено, що правова культура виступає регулятором соціально-професійної та правової взаємодії, показником сформованості цінностей, моральної культури, інтересів і потреб науково-педагогічних працівників ППО, а також у сфері правового захисту результатів ІД.

Нами визначено, що виявлення *педагогічних умов* менеджменту формування їхньої правової культури як складової моделі управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО

можливе, якщо реалізовано системність, комплексність, інтегративність у процесі виявлення та узагальнення цих умов, а саме:

- адаптації науково-педагогічних працівників ППО до умов правового суспільного розвитку;
- сформованості системного бачення проблеми управління правовою культурою НПП у контексті правового захисту результатів ІД;
- акцентуванні уваги на правовому менеджменті як регулятивному інструментарії впорядкування управлінських впливів і формалізації сталих правових відносин у сфері захисту і комерціалізації прав ІВ;
- обґрунтуванні управління правовою культурою НПП як необхідності та умов реалізації, як складової моделі управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, як компонентів цілісної системи ВМ;
- підготовці управлінських кадрів нової генерації на основі впровадження сучасних принципів, методів і функцій управління ППО, що мають високий рівень правової культури;
- удосконаленні засобів реалізації управлінських технологій у сфері правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, зокрема системної реалізації правового менеджменту (технологій, методів, засобів, забезпечення);
- оволодінні науково-педагогічними працівниками ППО системою правових знань щодо захисту прав на ОІВ, а також знаннями про факти, явища, категорії, закономірності, принципи і методи теорії і методики управління освітою;
- створенні ситуацій професійного інтересу і прагненні до професійного успіху, що ґрунтується на правових засадах;
- ставленні до професійної діяльності як до особистісної та соціальної цінності;

- постійному оновленні знань науково-педагогічних працівників ППО у такому змісті та обсязі, що шляхом керованості означених процесів забезпечуватиме високий рівень сформованості їхньої правової культури;
- застосуванні методів соціально-педагогічної регуляції, комфортних умов інтелектуальної діяльності.

Результати дослідження менеджменту правової культури науково-педагогічних працівників ППО свідчить, що набуло подальшого розвитку положення, згідно з яким їхня правова культура являє собою складну структуровану систему ціннісних орієнтацій, які визначають характер, мету і зміст успішної професійно-правової діяльності, результати якої з часом набувають прав на результати ІД з урахуванням вимог чинного законодавства.

2.4. Обґрунтування моделі системи управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти

Нині загально визнано, що розвиток конкурентоздатного державного сектору під впливом глобалізації можливий лише з урахуванням усіх чинників продуктивної діяльності людини, яка ґрунтується на найновіших наукових знаннях, технологіях, високій кваліфікації працівників і менеджерів, науковій організації праці, урахуванні і прогнозуванні суспільних потреб, виборі найоптимальніших шляхів її реалізації. Проте управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО нині є фрагментарним, що традиційно зводиться до визначення сукупності ОІВ як основи законодавчого регулювання. Такий підхід не відображає сутності суспільних правових відносин та їх регулювання як функціонування цілісної системи [267].

Об'єктивні передумови зумовлюють розроблення на державному рівні універсальної системи захисту не тільки окремих видів, а й усієї сукупності

результатів ІД, зокрема права НПП на ОІВ. У цьому контексті необхідно зазначити, що в юридичній літературі обговорюється також питання правового захисту тих результатів ІД, що практично не підлягають формалізації [6]. Нині ведеться пошук такої моделі управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, яка б найбільшою мірою забезпечувала правовий захист і сприяла здійсненню творчої науково-творчої діяльності всіма суб'єктами вільного правового середовища, що надійно захищене ефективними дієвими інструментами на державному рівні.

Створення такого середовища розглядається нами як необхідна умова системного управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО. Водночас зауважимо, що рівень такого захисту розглядається нами як чинник, від ефективності якого значною мірою залежить цивілізаційний розвиток як системи ППО зокрема, так і суспільства в цілому. За такого підходу пріоритетного значення набуває вирішення сукупності організаційних і правових питань, що стосуються вдосконалення системи і механізму надання правових послуг.

Виявлено, що важливим напрямом удосконалення управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО є визначення її принципів і функцій, а також уточнення методів та інструментарію проектування з урахуванням повноважень кожного з *суб'єктів* цієї системи. Сам по собі правовий захист результатів ІД науково-педагогічних працівників є не тільки *одним із пріоритетних об'єктів управління* (далі – ОУ), а й одним із найскладніших у системі інших ОУ.

Суб'єктів управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників досліджено нами з позиції узгодженості їхньої НПД і врахування як загальних засад, так і особливостей її організації, зокрема у ППО. Така система характеризується багаторівневістю і полісуб'єктністю ієрархічних відносин, а характер її функціонування має носити ознаки *педагогічної системи з нормативно-правовим компонентом діяльності*

та ґрунтуватися, на нашу думку, на диференціації повноважень між суб'єктами координації діяльності та взаємодії.

Реалізація системного підходу до управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників вимагає врахування особливостей їхньої професійної діяльності, що опосередковано впливає на результат ІД, а також інструментарію здійснення такого захисту. Системне світорозуміння, прагнення до цілісного вивчення того чи того феномену – одна з принципових позицій світогляду філософів і вчених (Б. Гершунский [71], В. Кремень [181-183], В. Петрушенко [262] та інші).

Сучасна реалізація системного підходу в теорії і методиці управління освітою ґрунтується на результатах дослідження соціально-педагогічних систем з урахуванням суспільного розвитку як динамічного процесу. Трансформації соціально-педагогічних (педагогічних) систем доцільно, на нашу думку, ідентифікувати саме через поняття «процес», маючи на увазі під цим опис змін, що як ініціюють, так і гальмують його хід. До такої форми уявлення соціальних змін (процесуальної) звернулися ще на початку ХХ ст. у дослідженнях із суспільних наук. З розвитком технологій менеджменту цей процесуальний підхід був застосований до управління процесами, які самі по собі є реалізацією комплексного знання, у якому поняття процесу з'єдналося з поняттям функція управління [311]. Означений вплив, на нашу думку, має бути врахований у процесі моделювання системи управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

З'ясовано, що мають бути також враховані особливості діяльності всіх суб'єктів захисту прав на об'єкти ІВ, а також специфіка цих об'єктів і процесів продукування результатів ІД. Актуальним залишається обґрунтування доцільності такого захисту (наприклад, інформаційні продукти і послуги у сфері ППО).

Реальною можливістю для дослідження педагогічного явища (об'єкта або процесу) є його формалізація (схематизація і спрощення) у такий спосіб, що дозволяв би відстежувати ті його характеристики, які відіграють роль

визначальних у дослідженні і підлягають вивченню, оцінюванню й управлінському впливу.

Фактично жодне поняття (явище) не має такого визначення, у якому б відбивалися всі притаманні означуваному об'єкту чи процесу риси. Причина цього криється у складності, постійній видозміні й типовості явищ, об'єктів і процесів, зокрема педагогічних. Соціокультурний характер об'єкта авторського дослідження, багатогранність його прояву в реальності породжує складність його формалізації для дослідження в теорії і методиці управління освітою. У цьому контексті систему управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО можна досліджувати з урахуванням її неповноти і несуперечливості як формальної системи, що важливо для формалізації педагогічних систем.

Наприкінці 20-х років ХХ ст. Гільберт додає до проблеми несуперечності нову – проблему повноти формальної системи. Це істотне обмеження було зумовлене спробами деяких учених довести несуперечливість як вихідний принцип наукового мислення. У своїй науковій праці вчений К. Гедель у 1931 р. з усією логіко-математичною строгістю обґрунтовує принципову неповноту формалізованої теорії чисел. При цьому доводить теорему, з якої однозначно випливає, що не існує фінітного доведення несуперечності формальної системи, настільки повної, щоб формалізувати всі фінітні міркування [171].

На думку А. Дахіна [89], саме К. Геделем доведені дві важливі теореми про неповноту і несуперечність формальних систем, що є важливими для формалізації педагогічних систем. Перша стверджує, що в таких системах принципово неможливо формалізувати всю змістову частину, тобто будь-яка система аксіом є неповною. У другій – йдеться про неможливість довести несуперечність формальної системи засобами самої цієї системи. Теореми К. Геделя згодом отримують і загальнонаукову інтерпретацію, згідно з якою для дедуктивної побудови моделі, що точно описує «поведінку» системи будь-якої природи, не існує повного і кінцевого набору відомостей про неї.

Педагогічні явища (об'єкти чи процеси) завжди мають суб'єктну орієнтацію і безперервно змінюються в часі залежно від інформаційного впливу соціуму на суб'єкт педагогічного процесу і розвиток особистості цього суб'єкта, що має бути враховано, на нашу думку, у процесі їх розроблення (проектування). За таких умов основними етапами технології проектування системи управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО як педагогічної системи, на нашу думку, є такі:

- *прогнозування* позитивного результату;
- *моделювання* як процес створення різнопланових ситуативних моделей правового захисту результатів інтелектуальної діяльності;
- *проектування* як розроблення і реалізація на практиці соціально значущих, професійно орієнтованих проектів.

Проектування вже стало визнаним завданням, етапом науково-педагогічного дослідження (Л. Богославець [41], І. Лебедева [194]), оскільки воно є ефективним інструментом впливу на стан соціально-педагогічних систем, їх удосконалення на основі глибокого теоретичного аналізу.

Поняття «проектування» і «моделювання» достатньо часто використовуються як синонімічні, узаємозамінні. Так, О. Богатирьов [40], В. Монахов [216] вважають, що процеси моделювання і проектування взаємно «вкладаються», оскільки проект як система є підсистемою моделі, а процес проектування передбачає створення моделей [40]. Логічний узаємозв'язок проектування і моделювання, на думку В. Монахова [216], може бути відображений схематично (рис. 2.4.):

Рис. 2.4. Логічний узасмозв'язок проектування і моделювання

Як правило, до моделювання звертаються в тих випадках, коли безпосереднє вивчення об'єкта внаслідок певних обставин і обмежень. На думку В. Радіонова [276], моделювання є інструментом педагогічного проектування як засіб представлення і перетворення об'єкта, якого ще не існує в реальності, тобто моделювання дає можливість оперування об'єктами, відносно яких ми ще не маємо повного знання.

Ми погоджуємося з думкою О. Богатирьова та І. Устиної, що педагогічне проектування як діяльність спрямоване на конструювання моделей перетворення педагогічної дійсності як діяльності, що полягає у виявленні, аналізі педагогічних проблем і причин їх виникнення, побудові ціннісних основ і стратегій перетворювальної діяльності, визначенні цілей, завдань, методів і засобів реалізації педагогічного проекту [40].

Методологія педагогічного проектування окреслює (приблизно) майбутній стан розвитку освітніх систем та їх компонентів, а також шляхи досягнення такого стану. Результатами педагогічного проектування, на думку В. Монахова [216], можуть бути: педагогічна система, система управління освітою, система методичного забезпечення, проект освітнього процесу. У процесі педагогічного проектування на основі теоретичного аналізу

педагогічних систем складається «ідеальний образ бажаного майбутнього» [40, с. 7], що може бути втілений засобами моделювання.

Моделювання визнається одним із найефективніших способів аналізу педагогічних систем і процесів, що мають системний характер, визначаються великою кількістю внутрішніх і зовнішніх чинників, розглядаються в сучасній теорії і методиці управління освітою як узагальнення, перенесення ознак, онтологічних характеристик педагогічних явищ і процесів на іншу сферу або інший стан педагогічної дійсності, а також як процес створення ієрархії моделей, у якій система реально існує [211; 294; 296].

Стрімкий розвиток інформаційних відносин у сучасному суспільстві зумовлює виняткову актуальність моделювання в теорії і методиці управління освітою – галузі знань, що безпосередньо пов'язана з інформаційними процесами, моделюванням понятійних, процесуальних, структурних і концептуальних характеристик і окремих аспектів професійної діяльності в межах національного соціокультурного простору на загальноосвітньому і професійно орієнтованому рівнях. «Широке розповсюдження ... моделювання в педагогічних дослідженнях, – наголошує В. Михеєв, – пояснюється різноманіттям його гносеологічних функцій, що зумовлює вивчення педагогічних явищ і процесів на спеціальному об'єкті – моделі, яка є проміжною ланкою між суб'єктом, дослідником і предметом дослідження» [214, с. 5].

Моделювання в теорії і методиці управління освітою, на думку В. Михеєва [там само], має декілька аспектів застосування: гносеологічний, у якому модель відіграє роль проміжного об'єкта у процесі пізнання педагогічного явища; загальнометодологічний, що дає змогу оцінювати зв'язки і відношення між характеристиками стану різних елементів процесу на різних рівнях їх опису і вивчення; психологічний, що дозволяє описувати різні аспекти науково-педагогічної діяльності та виявляти на цій основі закономірності.

Кожен із названих аспектів моделювання дає змогу формалізувати для вивчення, змістової й технологічної інтерпретації та розроблення механізмів

керування (впливу) якісно різні «сторони» педагогічного явища (об'єкта чи процесу).

Моделювання в сучасній науці розглядається як універсальний інтегративний метод дослідження (О. Богатирьова [40], О. Дахін [89], В. Тестов [296]), реалізація якого базується на логічному і концептуальному обґрунтуванні, достатньому для формування цілісного уявлення про об'єкт дослідження. Водночас цей метод, на думку О. Богатирьова та І. Устиної [40], забезпечує поєднання теоретичного обґрунтування механізмів розвитку педагогічних процесів і результати емпіричного дослідження, а також теоретичні знання і практичні здобутки різних галузей антропологічних наук.

Можливостям моделювання освітніх систем приділяється все більше уваги в науково-педагогічних дослідженнях, оскільки його першочергове завдання вбачається у виявленні ресурсу саморозвитку, самовдосконалення в межах самих освітніх систем. Цей метод дає змогу досліджувати низку процесів, які є наступними для безпосереднього спостереження чи експериментального відтворення.

Моделювання є невід'ємною складовою цілеспрямованої діяльності й розглядається як: дослідження об'єктів пізнання на їх моделях; побудова моделей реально наявних предметів і явищ (живих організмів, суспільних систем, різноаспектних процесів); педагогічне відтворення дидактичних і психічних процесів, характеристик, явищ, систем, а також науково-педагогічних працівників ППО за допомогою реальних (фізичних) або ідеальних (логічних, математичних) моделей.

Ураховуючи ці міркування, можна відзначити, що дослідження педагогічних явищ (об'єктів, систем, процесів) відбувається не безпосередньо, а через моделювання й у процесі моделювання. Це дає змогу виокремлювати з сукупності характеристик найбільш суттєві й досліджувати їх із застосуванням відомих чи спеціально розроблених методик.

Ми виходимо з розуміння моделювання як методу науково-педагогічного дослідження, що полягає у відображенні провідних

характеристик системи-оригіналу в спеціально сконструйованому об'єкті-аналогу (власне моделі), у побудові принципової схеми, що відображає реальний педагогічний процес (явище).

Нині єдиної усталеної методології розроблення педагогічних моделей та апарату їх формалізації поки ще не створено [194]. Проте аналіз досвіду моделювання соціально-педагогічних систем підтверджує можливість використання загальнонаукових підходів і методів інших антропологічних наук для розв'язання суто педагогічних завдань через моделювання, до яких ми віднесли і завдання нашого дослідження.

Проблема моделювання педагогічної системи як гнучкої й динамічної конструкції вимагає, перш за все, визначення наукових підходів щодо вибору її типу та конкретизації сфери застосування. У загальному розумінні моделі умовно поділяють на: *фізичні* (мають природу, що схожа з оригіналом); *матеріально-математичні* (їх фізична природа відрізняється від прототипу, але можливий математичний опис поведінки оригіналу); *логіко-семіотичні* (конструюються зі спеціальних знаків, символів і структурних схем). Як свідчать О. Богатирьов, І. Устінова, О. Дахін [40; 89], педагогічні моделі зазвичай належать до другої та третьої груп.

Моделювання в теорії і методиці управління освітою порівняно з багатьма іншими галузями людського знання має особливості, природа яких ґрунтується на нечіткості, розпорошеності педагогічних понять, практичній відсутності прийнятних механізмів вимірювання розвитку особистості, здобутків і соціально визначених освітніх орієнтирів.

Як зазначає І. Лебедева [194, с. 30], моделювання педагогічних систем, як правило, обмежується створенням концептуальної моделі, яка певною мірою має гіпотетичний характер і містить конструктивні припущення «для перетворення практики і прогнозування оптимальних шляхів розвитку соціально-педагогічної системи», що вимагають експериментальної перевірки. Побудова будь-якої дедуктивної теорії ґрунтується на системі загальних положень, аксіом і сукупності вивідних процедур (правил). Це дає

змогу не тільки впорядкувати і формалізувати відповідну галузь знань, але й з'ясувати низку концептуальних положень, що стосуються прийнятої системи вихідних положень і подальшого розвитку теорії.

Коректне визначення наукових підходів до моделювання педагогічного процесу, на думку М. Кагана [150], неможливе без урахування того, що система освіти є соціоантропокультурною системою, функціонування якої значною мірою зумовлюється принципом невизначеності, що, за Е. Гусинським [86], передбачає неможливість детального точного передбачення результатів її розвитку.

Зауважимо, що в теорії і методиці управління освітою вже склалася наукова традиція розроблення моделей і поступово формуються наукові уявлення про методологію власне педагогічного моделювання (В. Афанасьєв [23], О. Богатирьов [40], О. Дахін [89], В. Загвязинський [114], І. Лебедева [194], Л. Лур'є [198], Ю. Тарський [294], В. Тестов [296], Г. Травников [298], І. Устінова [40] та інші дослідники), яке не обмежується побудовою тільки концептуальної моделі.

Ураховуючи *цілі моделювання*, а також специфіку педагогічної дійсності як об'єкта моделювання, дослідники виділяють такі види педагогічних моделей за їх призначенням: *концептуальні; інструментальні; прогностичні; моніторингові; рефлексивні* [150]. Так, у процесі побудови концептуальної моделі використовуються поняття й теоретичні уявлення, що зафіксовані в певній науковій теорії або концепції. Завдання концептуальної моделі – бути інструментом осмислення педагогічної дійсності й її перетворення – реалізується шляхом відображення в ній актуальних для дослідження змістових аспектів у вигляді певної структурної схеми, що впорядковує основні елементи і зв'язки між ними. Концептуальна модель, як слушно зазначає І. Лебедева [194], може виступати як самостійний інструмент визначеності педагогічного процесу або бути основою для наступного рівня моделювання – побудови формальної моделі.

Водночас за своїм *змістом* педагогічні моделі по суті можуть бути:

- *описовими* (розкривають принципи педагогічного перетворення дійсності, етапи, технології, зв'язки, зміст педагогічного явища або процесу, способами перетворення);
- *організаційно-структурними* (визначають склад системи, ієрархію її елементів);
- *функціональними* (висвітлюють особливості зв'язків між елементами, способи взаємодії та функціонування системи тощо);
- *евристичними* (дають змогу віднайти нові рішення щодо залежності між компонентами системи);
- *інтегративними* (включають елементи й завдання об'єднаних моделей).

Модель у сучасній науці розглядається як спрощена копія об'єкта, його штучно створений вірець у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, що має властивість подібності досліджуваного об'єкта та відображає у спрощеному й узагальненому вигляді його структуру, особливості, взаємодію й відносини між окремими елементами цього об'єкта.

С. Гончаренко вважає, що загальні уявлення про педагогічні явища і процеси, які втілені у вигляді моделі як їх прообразі, знаходять свою конкретизацію в проекті майбутньої діяльності [77]. Проте, привабливість моделі, на його думку, не означає її спроможність дати вичерпне уявлення про досліджуваний об'єкт, точно спрогнозувати його розвиток або описати особливості його функціонування в певний проміжок часу і в певному місці соціокультурного простору.

Як було зазначено вище, на думку К. Геделя [300], у системах принципово неможливо формалізувати всю змістову частину (будь-яка сукупність принципів (чи аксіом) буде неповною), а несуперечливість такої системи неможливо встановити засобами цієї системи знань. Ці положення є виключно важливими, на думку Л. Богославець [41], основоположними при побудові будь-якої моделі, що зорієнтована на опис функціонування системи, яка започаткована на сукупності несуперечливих і незалежних принципів.

Загальнонаукова інтерпретація такого висновку зводиться до такого: *яка б не була система, не існує моделі, що відбивала б повний і кінцевий набір відомостей про функціонування цієї системи.* За такої умови побудова «усеохоплювальної» моделі системи не приведе до підвищення інформативності щодо її функціонування.

Моделі, які вже існують і проектуються в освітньому просторі, мають доволі жорсткі ієрархічні зв'язки, що зумовлюють їх співвіднесеність (підпорядкованість, співпідпорядкованість, відносну незалежність) на понятійному, процедурному, діяльнісному, організаційному та інших рівнях. Проектування такої співвіднесеності моделей як структурних елементів ієрархізованої сукупності має розглядатися, на нашу думку, як основа для побудови організаційно-структурної моделі загального рівня, яка б відкривала можливості для вивчення особливостей функціонування освітньої системи й управління нею в умовах інформаційно розвиненого суспільства. Саме такою організаційно-структурною моделлю ми вбачаємо *модель управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти*, додаючи до її змісту нормативно-правовий і процесуальний компоненти.

Нами реалізовано таку *технологію проектування авторської моделі*, основними етапами якої стали:

- вибір методологічних засад дослідження і опис предмета дослідження, його структури, тенденцій розвитку;
- визначення мети і постановка завдання моделювання;
- конструювання моделі, що передбачає визначення ознак для моделювання з урахуванням рівня абстрагування при їх описі, уточнення зв'язків між основними елементами;
- формування структурних складових моделі;
- перевірка змісту структурних складових моделі на достовірність визначеним і узагальненим концептуальним основам управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО;

- дослідження адекватності моделі;
- експериментальне впровадження моделі;
- оцінювальні й контрольні процедури;
- аналіз результатів моделювання та коригувальні процедури.

На думку В. Загвязінського [114], складні педагогічні моделі, а такою є розроблена нами авторська модель, принаймні мають відображати: вихідний стан системи; процес її перетворення; бажаний стан системи. Він також виділяє дві базові функції таких моделей: 1) *евристичну*, що полягає в констатації певної подібності відповідно до оригіналу, здатності моделі заміщувати оригінал у процесі його вивчення, давати можливість відкривати невідомі раніше властивості оригіналу і шляхи його вдосконалення, тобто бути інструментом його пізнання; 2) *прогностичну*, яка виявляється в можливості передбачати результати функціонування змодельованої системи, знаходити внутрішні ресурси ефективного розвитку, проблемні зони і шляхи вдосконалення системи.

Визначення виду моделі, що створюється (пізнавальні можливості, функції) пов'язано з дотриманням *принципів моделювання*, зокрема опис сутності їх прояву (дії) у тих процесах, які підлягають вивченню в межах теорії, визначення засобів логічного поєднання окремих одиниць знань. Така система принципів формується не випадково, оскільки кожен із них має задовольняти умовам несуперечливості й незалежності. Для забезпечення ефективності педагогічних моделей як інструменту пізнання і перетворення педагогічної дійсності у процесі їх створення, на думку дослідників, слід виходити з базових принципів моделювання: наочності; визначеності; об'єктивності [40].

Водночас із позицій педагогічного менеджменту і врахування предмета авторського дослідження важливими в розробленні авторської моделі є для нас принципи, що виділені Ю. Конаржевським [173], а саме: поваги і довіри до людини; співробітництва; соціальної справедливості; індивідуального підходу в управлінні; особистого стимулювання; колективного прийняття рішення. Представлені принципи є системними. Для здійснення ефективного

управління кожен із них «працює» тільки за умови, що й інші, узаємопов'язані з ним, також виконуються.

Виходячи з цих позицій, а також урахуваючи те, що управління є системним процесом, ефективність якого є визначальною для практики роботи ППО, нами звернута увага на виключну важливість побудови моделі управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників, яка б із достатнім рівнем узагальненості відбивала характерні ознаки і принципи управління як педагогічного процесу, функції педагогічного менеджменту, критерії ефективності управлінської діяльності.

Урахуваючи принцип остаточної невизначеності й недостатній рівень формалізації педагогічних систем, а також необхідність забезпечення їх наочності й сталості функціонування, на думку В. Арнольда [18], необхідно відходити від використання жорстких систем, відповідно і розроблення їх моделей. Йдеться про врахування реальної ситуації шляхом побудови систем, у яких мета має більш узагальнений, ідеалізований характер і тим самим дає змогу досягти її різними шляхами. Саме це актуалізує розроблення так званих «м'яких» моделей, корисність яких доведена свого часу В. Арнольдом.

Методологія м'якого моделювання дає змогу забезпечити умови, «за яких стають можливими процеси набуття знань самою особою, яка навчається, у результаті її активної й продуктивної творчості. При виборі подальшого шляху суб'єкт орієнтується на один із власних шляхів еволюції, а також на свої особисті ціннісні переваги». М'які моделі розглядаються в сучасній педагогіці, уважає Г. Травников, як «мудрість м'якого управління ... через поради і рекомендації, фактично управління як самоуправління» [285, с. 39].

Проте Л. Лур'є [201] і В. Тестов [296] вважають, що педагогічні моделі можуть бути як жорсткими, так і м'якими, оскільки тип моделі визначається метою самої системи, що досліджується. М'які моделі якраз і передбачають невизначеність і можливість вибору шляхів розвитку, провідна роль в яких відводиться не технологіям педагогічної діяльності, а стратегії розвитку.

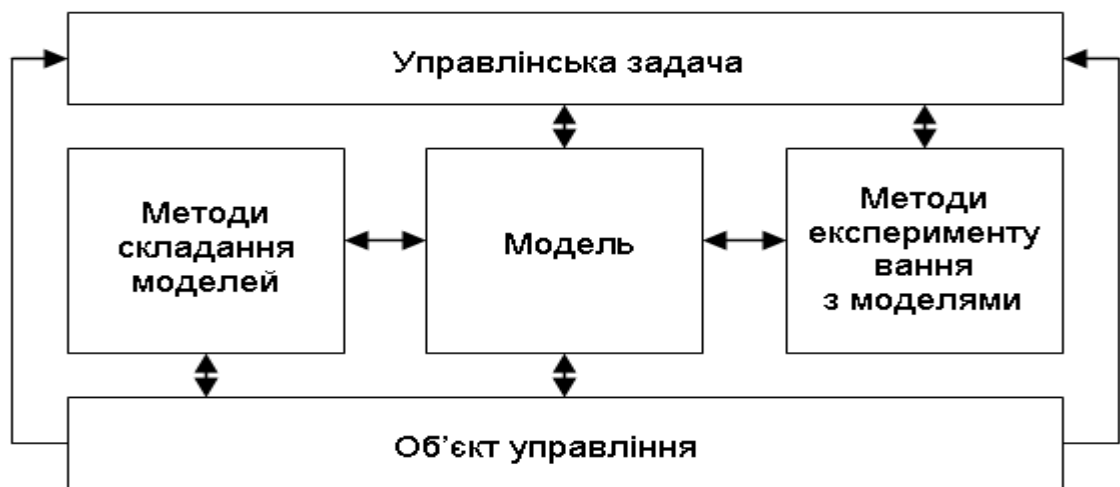
Можливість використання педагогічного моделювання і забезпечення відповідності моделі дійсності в умовах динамічності сучасного світу і розвитку системи освіти в глобальному інформаційному просторі, на думку О. Дахіна [89], певною мірою обумовлюються наявністю в основі моделі науково обґрунтованої концепції. Ми виходимо з уявлень про модель, яка відображає істотні властивості й відношення системи-оригіналу, певною мірою заміщує її (принаймні для цілей вивчення) і дає змогу отримати нову інформацію з метою визначення шляхів управління цією системою, а також відповідає вимогам: 1) інгерентності (достатній ступінь узгодженості створюваної моделі з освітньо-культурним середовищем функціонування ППО); 2) простоті структурної побудови, що забезпечується вибором тільки істотних характеристик об'єкта; 3) адекватності моделі як можливість за її допомогою досягти поставлених цілей педагогічної діяльності.

Особливу увагу дослідники приділяють останній вимозі – необхідності забезпечення адекватності створюваної моделі, оскільки питання про межі припустимості спрощень в об'єкті пов'язане з розумінням складності людини та процесів її становлення. Можливість урахування високих ступенів невизначеності у процесі теоретичного моделювання О. Дахін [89] доводить за допомогою загальнонаукової інтерпретації теорем австрійського логіка К. Гьоделя про неповноту й несуперечливість формальних систем, згідно з якою для побудови моделі, що точно описує функціонування систем будь-якої природи, не існує повного і граничного набору відомостей про неї.

При зниженні рівня абстрагування кількість її змістових і структурно-процесуальних компонентів суттєво збільшується, що ускладнює етап інтерпретації і, як правило, унеможлиблює розроблення технології її впровадження. При всій простоті постановки проблеми управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО її вирішення не таке й однозначне, оскільки не існує прийнятних формальних процедур установлення адекватності чи взагалі валідності моделі. Як правило, таке питання вирішується у процесі аналізу даних статистичних спостережень,

що накопичуються в педагогічних процесах циклічного характеру, де застосовуються досліджувані моделі.

Для того, щоб унеможливити ситуацію не відповідності моделі меті дослідження або застосування моделі для вирішення задачі, яка не відповідає вимогам, адекватність авторської моделі було оцінено, виходячи з різних аспектів, а саме за відповідністю: структурі і властивостям об'єкта управління; властивостям і можливостям методів моделювання й експериментальної перевірки; вимогам завдань авторського дослідження (рис. 2.6.):

Рис. 2.6. Формування вимог адекватності авторської моделі

Адекватність авторської моделі обґрунтована нами комплексно: концептуально, критеріально і кількісно. Беручи до уваги багатовимірність людини як суб'єкта управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, складність і багатofакторність педагогічних процесів нами було враховано як ретроспектива становлення такого захисту, так і сучасний його стан у контексті здобутків теорії і методики управління освітою, зокрема: тенденції розвитку освітніх систем, концептуальний аналіз наукових фактів тощо. Очевидно, що для того, щоб авторська модель виконувала необхідні функції, вона має відповідати визначеним вище вимогам, дотримання яких забезпечує її достатню повноту й істинність, а також можливість використання як ефективного інструменту пізнання, перетворення педагогічної дійсності.

Єдність об'єкта-оригінала і моделі доцільно відобразити, на нашу думку, у таких аспектах: структурно-організаційному (побудова моделі та об'єкта); функціональному (основні механізми функціонування і розвитку); інформаційному. Тоді модель можна позиціонувати як мету, інструмент і результат моделювання з урахуванням предмета дослідження – педагогічного моделювання. За такого підходу розроблення авторської моделі (здійснення моделювання) дає змогу визначити структурні елементи об'єкта дослідження: опис сутності об'єкта, який вивчається; вироблення вмінь управляти об'єктом і визначати ефективні методи і способи управління; прогнозування наслідків; розв'язання завдань.

З урахуванням вищевикладеного авторська модель системи управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО розроблена у вигляді ієрархічної структури, що містить такі складники: концептуально-методологічний, науково-методичний, інструментально-технологічний і оцінювальний-результативний.

Кожен педагогічний об'єкт (процес чи явище) характеризується сукупністю ознак і змістово-логічних зв'язків, що є основою для проектування різних моделей, мають за мету сформулювати уявлення щодо їх структурної побудови (структурно-організаційні), оптимізації інформаційно-процесуальної (інформаційно-логістичні) або реалізації суто управлінських впливів.

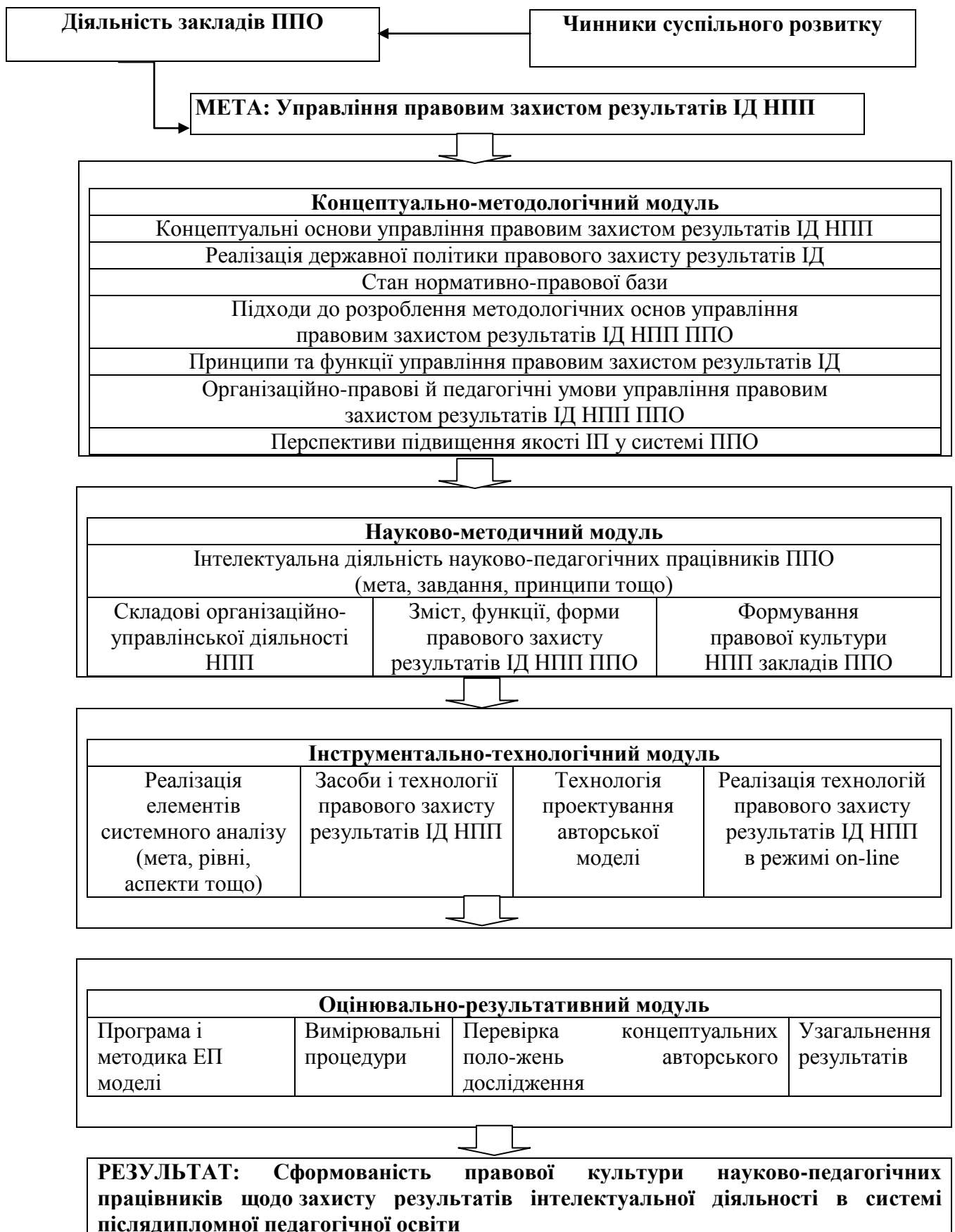
Суттєвим є для нас відбір ознак для формалізації та визначення компонентів структурно-організаційної побудови авторської моделі з урахуванням рівня їх абстрагування при описі й характеристиці зв'язків з іншими науково-педагогічними і соціокультурними об'єктами. Ураховані нами ознаки впливають на: структуру та інформативність побудованої моделі, зручність користування нею, несуперечність іншим педагогічним об'єктам середовища функціонування ППО, а також вплив на окремі її компоненти.

Ураховуючи те, що предметом нашого дослідження є управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО як педагогічним процесом, що реалізується у сфері ВМ, обґрунтування

і розроблення авторської моделі системи здійснено нами з урахуванням того, що педагогічний менеджмент – це: теорія управління в навчальному закладі; система управління діяльністю освітньої установи, що пов'язана з необхідністю пошуку шляхів його розвитку; комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління педагогічними системами, що спрямований на підвищення ефективності їх функціонування і розвитку; процес постановки й досягнення цілей за допомогою мобілізації праці людей, їхнього інтелекту, мотивів поведінки, фінансових і технічних ресурсів з урахуванням вимог чинного законодавства.

Виходячи з вищевикладених принципів, аналізу педагогічної та управлінської діяльності, нами доведено, що управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників відбувається як реалізація педагогічного менеджменту в ППО шляхом реалізації низки управлінських функцій (мотиваційної, аналітичної, організаційно-конструктивної, інформаційно-технологічної, контролюючої).

Аналіз дій, що необхідні для управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, є чинником доцільності інтеграції елементів управлінської та науково-педагогічної діяльності. Структурними компонентами такого менеджменту слід уважати: створення мотивації, цілепокладання, здійснення контролю, установлення ефективних комунікативних зв'язків на суб'єкт-суб'єктному рівні, дотримання принципів педагогічного спілкування. Розробляючи структуру авторської моделі системи та її зміст, нами взято за основу зміст концептуально-методологічного модулю, узагальнене уявлення про науково-педагогічну діяльність і управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, а також типи й основні властивості особистості науково-педагогічних працівників (науково-методичний модуль); стан розвитку інформаційно-комунікаційного середовища ППО, засоби і технології правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників (інструментально-технологічний модуль) (рис. 2.7.):

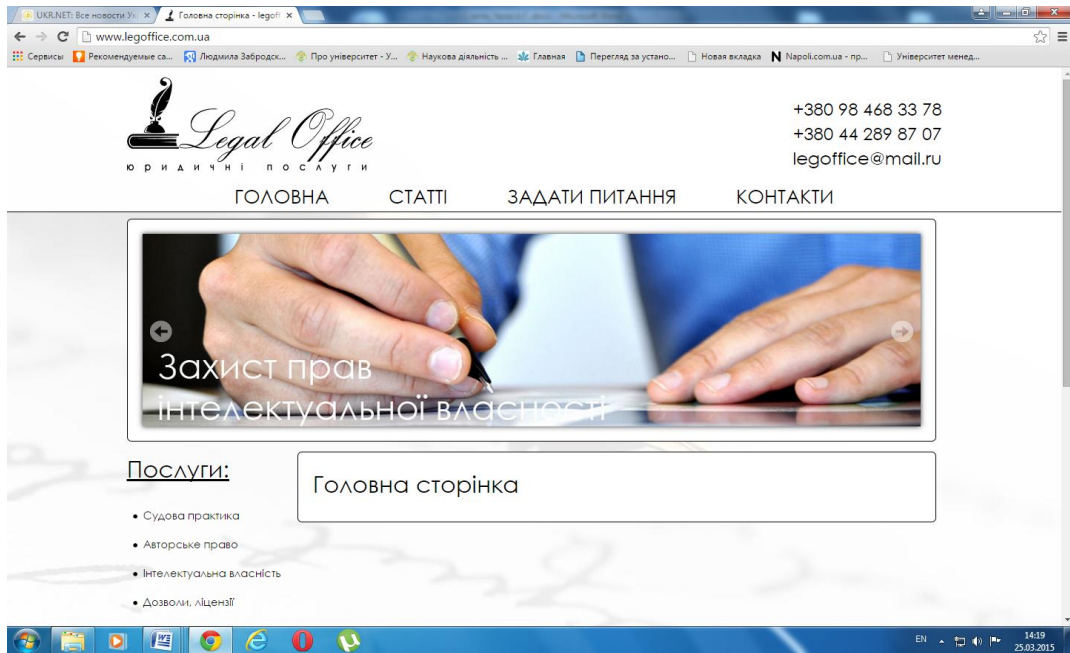
Рис. 1. Модель системи управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти

Аналіз останніх наукових доробок і власний досвід дає змогу виокремити такі функції управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, що реалізовані в авторській моделі, та згрупувати їх, а саме на: 1) *загальні* – *планування* (установлення мети і визначення способів її досягнення), *організація* (вибір змісту і структури науково-педагогічної діяльності, визначення механізму взаємодії), *координація* (актуалізація необхідних аспектів і їх регулювання), *реалізація* (проведення визначених заходів), *контроль* (облік і аналіз результатів); 2) *специфічні* – моніторинг, корекція і нормування діяльності основних суб'єктів у процесі здійснення правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

Виходячи з принципів і функцій ВМ, нами припущено, що науково-методичний модуль характеризує ступінь оволодіння НПП змістом правових основ щодо правового захисту результатів ІД, формами, методами, способами ефективного його здійснення, забезпечення організаційно-педагогічних умов формування самодостатньої особистості, її творчий саморозвиток, самореалізацію потенційних можливостей у різних видах ІД з урахуванням основ принципів і джерел надання правових послуг.

З'ясовано, що одним із принципів надання таких послуг має бути «принцип ринку», який базується на праві споживача послуг обирати як послугу, так і надавача, а також забезпечення рівності пріоритетів надавачів послуг незалежно від форми власності. Для споживача важливим є не те, хто надає конкретну послугу, а те, якою є її якість. Саме тому, необхідним є розроблення такої форми надання правових послуг, щоб вона була доступною і спиралася на тісну співпрацю між державними і недержавними структурами. З цією метою нами до організаційної структури такої системи пропонується введеннюж нг шщ098 щдлб юя адресних консультацій НПП, формат якої було нами обґрунтовано, розроблено і реалізовано в режимі он-лайн (див. п. 2.3). Надання таких послуг ураховано нами в інструментально-технологічному модулі авторської моделі (рис. 2.8.):

Рис. 2.8. Надання консультативних послуг у режимі он-лайн

Як бачимо, підвищення добробуту людства все більше залежить від здатності отримувати нові знання, зокрема правові, і застосовувати їх. Дослідження показують, що в останні роки зацікавленість даною проблемою простежується як у відомих теоретиків соціоекономіки, які звертають увагу на роль знання як ресурсу управління та влади, так і з боку вчених, які вивчають організацію виробництва, технологію і стратегію управління [103].

З метою вдосконалення правової підготовки НПП у структуру авторської моделі управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників нами введено науково-методичний модуль, який містить: складові організаційно-управлінської діяльності НПП; зміст, функції, методи і форми правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО в межах ВМ; формування правової культури НПП.

Організаційно-управлінський складник характеризує професійну діяльність НПП з урахуванням організаційно-педагогічних умов її здійснення, а також ступінь оволодіння формами і методами правового захисту результатів ІД як складової педагогічного менеджменту. Формування правової культури науково-педагогічних працівників ППО як підсистема їхнього культурно-особистісного зростання характеризує діяльність із підвищення загальної та професійної культури шляхом упровадження навчально-

методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав ІВ» (див. п. 2.3.), а також самовиховання і саморозвитку управлінських якостей, що спрямовані на здійснення дієвого правового захисту результатів ІД.

У процесі формування змісту інструментально-технологічного модулю ми виходили з того, що в управлінні правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО важливо застосовувати елементи системно-структурного аналізу, ураховуючи процес розвитку особистості, її діяльність і професійні одиничні дії, що мають бути враховані в загальному, особливому або одиничному значенні. Необхідно лише, щоб ця цілісність обов'язково була, на нашу думку, відокремлена і визначена.

Нами також визначено елементи цієї цілісності, автономні її частини, які є неподільними (не розкладеними) у межах авторської моделі. Водночас розкрито найбільш суттєві, загальні зв'язки між елементами, між кожним із них і цілісністю. Це були як односторонні причинні зв'язки, так і взаємозалежні впливи в управлінні правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО як цілого явища.

Отже, нами обґрунтовано і реалізовано етапи педагогічного моделювання (уходження у проблему побудови моделі; визначення системи наскрізних компонентів структури досліджуваного об'єкта), сформовано систему критеріїв, визначено мінімально допустимий набір базових структурних складових, встановлено рівень відомих знань щодо особливостей і суттєвих ознак об'єкта дослідження. Також визначено закономірності динаміки зміни, самоорганізації та розвитку системи в умовах її функціонування, встановлено причинно-наслідковий зв'язок між поведінкою системи і характером керуючого впливу.

В основу педагогічного моделювання нами було покладено не модель процесу, а модель системи, яка пов'язана зі здійсненням надійного правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, ураховуючи стан розроблення чинної законодавчої та нормативно-правової бази, що регулює відносини у сфері ІВ.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Проведений аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень показує наявність різних підходів до управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників, вироблення і застосування на практиці котрих вимагає певного узагальнення і систематизації існуючих концепцій, визначення провідних принципів змістової складової управлінського циклу.

У ході дослідження нами обґрунтовано підхід до управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників, в основу якого покладена інтелектуально-творча діяльність цієї категорії працівників ППО щодо розвитку й підвищення конкурентоспроможності на правовій основі згідно чинного законодавства. Регулювання правових відносин є одним із аспектів управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників у соціально-економічних відносинах і ставленні до результатів такої діяльності в суспільстві.

Функції закладів ППО проаналізовано з позицій *інституціонально-професійного* (соціально-економічного; координаційного; інформаційного; соціального і правового захисту) та *особистісного* (програмно-цільового; процесуально-технологічного; соціально-психологічного) підходів з урахуванням принципів їх функціонування (органічної єдності базової й ППО; гуманізму; демократизму; іманентності розвитку; вільного розвитку індивідуальності НПП; свободи вибору тощо). Саме ці функції, підходи і принципи визначають наукову і педагогічну складові ІД, а результати – потребу надійного управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників у межах чинного законодавства.

Доведено, що розроблення і реалізація науково-педагогічних основ формування й розвитку правового забезпечення діяльності науково-педагогічних працівників ППО, зокрема управління правовим захистом результатів їхньої ІД з урахуванням проведеного ретроспективного аналізу історико-логічного і змістового становлення ІВ як соціально-економічної

й професійно-педагогічної категорії, дає змогу окреслити межі авторського дослідження, зробити акценти на головних методологічних положеннях його проведення, а також сформулювати мету і спрогнозувати наукові результати.

З'ясовано, що актуальною залишається проблема оптимального поєднання на законодавчому, адміністративному і змістовому рівнях двох сфер діяльності – правової та інтелектуальної в контексті розвитку сучасних освітніх систем. Таке поєднання має привести до більш ефективного функціонування цих сфер, узаємодоповнення і концентрації інтелектуальних і фінансових ресурсів, підвищення конкурентоспроможності, престижності освіти і науки.

Результати проведеного нами дослідження свідчать, що управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО має відбуватися як функціонування соціально-педагогічних систем з урахуванням наявності нормативно-правового структурного компонента. Таке бачення не заперечує наявності інших організаційно-структурних компонентів в управлінні цим захистом, акцентує увагу на наявності НПСК з урахуванням предмету авторського дослідження.

Установлено, що розвиток творчої складової у професійній діяльності НПП не має перспектив, якщо не гарантована винагорода автору за його працю. Тому правовий захист результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО передбачає не тільки виплату справедливої винагороди, але й здійснення надійного захисту шляхом ефективного управління ним.

У дисертації визначено сучасні тенденції, що впливають на формування правової культури НПП, а отже визначають організаційно-правові й педагогічні умови менеджменту її формування, а саме: становлення демократичних інститутів; забезпечення захисту й охорони авторських прав на результати ІД; соціально-економічний розвиток); формування нової освітньої парадигми; розвиток процесів інформатизації; формування єдиного інформаційного і правового поля та зростання його інформативності;

підвищення рівня знань про юридично-правових знань і норм, а також механізмів правового захисту результатів ІД.

За матеріалами дослідження розроблено навчально-методичний комплекс «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав інтелектуальної власності» як для працюючих науково-педагогічних працівників ППО, так і тих, які мають системно підвищувати рівень правової культури в цих закладах. Запропоновано практичну реалізацію он-лайн консультацій НПП як складову системи управління цим захистом. Доведено, що такий захист сприяє використанню і подальшому розвитку наукових досягнень, підтримує та зберігає національний потенціал у сфері інтелектуальної діяльності.

Установлено, що розв'язання завдань збереження здоров'я НПП у процесі професійної діяльності є умовою психологічного забезпечення ефективного управління формуванням правової культури в межах реалізації мотиваційної складової. Процес безперервного психологічного супроводу управління формуванням правової культури досліджено нами також як обов'язкову умову професійного становлення НПП, їхнього професійного самовдосконалення і збереження здоров'я.

Доведено, що правова культура виступає регулятором соціально-професійної та правової взаємодії, показником сформованості цінностей, моральної культури, інтересів і потреб суб'єктів професійної діяльності науково-педагогічних працівників ППО, а також у сфері правового захисту результатів їхньої ІД.

Обґрунтовано розроблення моделі системи управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, складовими модулями якої є концептуально-методологічний, науково-методичний, інструментально-технологічний та оцінювально-результативний, метою реалізації якої є здійснення надійного правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників, що виступають об'єктами ІВ.

Узагальнений нами досвід розвинутих світових держав свідчить, що налагоджена система суспільних відносин у сфері ІВ є невід'ємною складовою досягнення високого рівня економічного і соціального життя суспільства. Управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО сприяє ефективному використанню й розвитку винахідницьких і творчих талантів, наукових досягнень, підтримує і зберігає національний потенціал у сфері інтелектуальної діяльності, залучає інвестиції, стабілізує економічний стан, за якого як вітчизняні, так і зарубіжні інвестори можуть бути впевнені в тому, що їхні права будуть поважатися, охоронятися і захищатися.

Основні результати дослідження за другим розділом подано в таких публікаціях автора: [141; 142; 146; 147].

РОЗДІЛ 3.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРАВОВИМ ЗАХИСТОМ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Апробовано систему управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників, проаналізовано ефективність її впровадження та прогнозовано перспективи управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти згідно з тенденціями подальшого розвитку ринково-суспільних відносин.

3.1. Експериментальна перевірка системи управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників та аналіз ефективності її впровадження в післядипломній педагогічній освіті

З позицій системного підходу до управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО реалізовано авторську модель, що забезпечує певну свободу вибору форм і являє собою цілеспрямовану цілісну організаційну структуру, елементи якої взаємопов'язані і спільно функціонують для досягнення єдиної мети, що визначає спрямованість і технологію проведення експериментальної перевірки гіпотези дослідження.

У контексті вищезазначеного нами визначено методику педагогічного експерименту, інструментарій і процедури проведення діагностики в контексті визначеної проблематики, проаналізовано початковий рівень

правових знань НПП, а також систематизовано, проаналізовано і здійснено інтерпретацію отриманих даних. Суттєвим в організації та проведенні педагогічного експерименту було те, що йому надано системного характеру з усіма його ознаками: цілеспрямованістю, поліструктурністю, варіативністю, керованістю, критеріальністю.

Визначення такої суттєвості ґрунтується на розумінні, що управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО як реалізація класичних функцій менеджменту ВНЗ (планування, прогнозування, організація, контроль, аналіз) буде найефективнішим за умови забезпечення різних рівнів і форм такого захисту, а саме:

- виявлення стану дослідженості проблеми правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників у теорії і методиці управління освітою, а також організаційно-правових і педагогічних умов, технології управління формуванням правової культури науково-педагогічних працівників ППО;

- розроблення технології проектування авторської моделі управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, її експериментальна перевірка, виявлення особливостей і суттєвих ознак управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників;

- упровадження навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав інтелектуальної власності» у навчальний процес ППО;

- розроблення рекомендацій щодо вдосконалення правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників та здійснення on-line консультування в межах визначеної проблематики.

У процесі такого управління нами використано безліч різноманітних способів, підходів і прийомів, що дають змогу впорядкувати, спрямувати й ефективно організувати виконання функцій, етапів, процедур і операцій, які необхідні для прийняття управлінських рішень. У сукупності вони

виступають як методами управління, під якими розуміються способи управлінської діяльності, так і методами, що застосовуються у процесі проектування та експериментальної перевірки авторських ідей і гіпотез.

Для реалізації завдань і досягнення мети дослідження використано метод педагогічного експерименту, що дає змогу вивчити внутрішні закономірності процесів і явищ, з'ясувати параметри їх функціонування і визначити, які з цих параметрів впливають на управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

Експериментування як метод, за допомогою якого можна порівняно швидко розв'язувати широкий спектр управлінських проблем, отримує все більше визнання. Багато управлінських нововведень пов'язані з проведеною в країні реформою економіки й управління, а, отже, потребують експериментальної перевірки. За допомогою експерименту ведеться і сам пошук науково обґрунтованих нововведень, використання яких є корисним для вирішення поставлених цілей і завдань.

Особливу цінність мають багатоцільові експерименти, які одночасно або послідовно вирішують комплекс взаємопов'язаних завдань. Уважаємо, що цінність управлінського експериментування полягає не тільки в його практичній спрямованості на розв'язання проблем управління, а й у тому, що воно слугує джерелом нових ідей, гіпотез, теоретичних положень, тобто забезпечує комплексність у дослідженні проблем теорії і методики управління освітою.

У найзагальнішому вигляді експеримент можна трактувати як науково поставлений, що проводиться на базі розробленої методики з метою перевірки тих чи тих гіпотез, нововведень і змін в управлінні правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО. Досвід проведення експериментів дає змогу виділити ряд принципів, дотримання яких забезпечує ефективність експериментальної перевірки авторської моделі системи.

Перш за все, це *цілеспрямованість* – підпорядкованість педагогічного експерименту певній меті, досягнення якої науково обґрунтовано. Важливо також дотримуватися чіткості в установленні меж або зони експериментування і науково обґрунтовувати напрями, що вибрані для досягнення поставлених цілей. Принципове значення має методична розробленість питань виділення, фіксування вихідних чинників, а також оцінювання досягнутих результатів експерименту.

Важливим принципом, на нашу думку, є «чистота» експерименту або *елімінування впливу умов і чинників*, що використовуються як один із прийомів аналізу, здебільшого залежного від характеру зв'язків між явищами, а саме – між результативним показником і чинниками, що його визначають.

Визначення і відбір чинників для аналізу того чи того показника здійснюються на підставі теоретичних і практичних знань, що набуті в певній галузі. При цьому, зазвичай, виходять із того, що дослідження більшого комплексу чинників забезпечує точніші результати аналізу [317].

Нами взято до уваги, що розгляд певного комплексу чинників, які впливають на ефективність управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, не як механічної суми, а з урахуванням їх узаємозв'язку, виділення пріоритетності, дає змогу одержати достовірні результати шляхом їх систематизації. Нами було враховано початковий рівень наявності правових знань у НПП, методи підвищення їх рівня, організаційно-правові й педагогічні умови управління правовим захистом результатів ІД цієї категорії фахівців, а також здійснення їхнього оперативного консультування з використання сучасних засобів ІТ-технологій.

Реалізація принципу елімінування забезпечує поетапне визначення впливу кожного з визначених чинників на ефективність управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО. Цей принцип передбачає умовне визнання того, що всі чинники змінюються незалежно один від одного: спочатку змінюється один, а всі інші

залишаються без зміни; потім змінюються два; потім три і т.д. за незмінних інших. Його реалізація дає змогу визначити вплив кожного окремо взятого чинника на величину досліджуваного показника окремо, а також діагностувати ефективність упровадження авторської моделі на заключному етапі педагогічного експерименту.

Успіх науково-педагогічних досліджень значною мірою визначається розвитком методологічного апарату, зокрема: підходів, принципів, ідей, гіпотез. Під час проведення педагогічного експерименту нами було враховано такі методологічні принципи, як: науковості, об'єктивності, достовірності, єдності й розвитку, залежності між педагогічним впливом і його результатом; достатність параметрів (показників) досліджуваних явищ і процесів; обґрунтованість висновків.

Педагогічний експеримент є комплексним методом і тому передбачає поєднання методів спостереження, бесіди, анкетування, створення спеціальних ситуацій на всіх етапах кожного з видів експерименту. Зрозуміло, що ретельний вибір і реалізація методів дослідження визначає успіх у досягненні цілей експерименту, а поєднання методів та їх групування стає ядром формування *методики і процедури педагогічного експерименту*, що є важливим елементом технології його проведення.

Процедури нашого експерименту охоплюють узаємопов'язану сукупність методів і процедур збору даних, їх оброблення і подання, вимірювання результатів, а також їх інтерпретацію, аналіз даних, реалізацію формувального педагогічного впливу, установлення достовірності й надійності отриманих висновків, упровадження отриманих результатів у педагогічну практику.

Вимірювання в педагогіці (як і в соціально-педагогічних системах узагалі) є виключно складним процесом, реалізація якого пов'язано, перш за все, з унікальністю особистості їх суб'єктів і невичерпністю властивостей педагогічного явища (об'єктів чи процесів), які не завжди можна формалізувати відповідним описом. У педагогічних дослідженнях ми можемо лише спробувати зрозуміти сутність тієї чи тієї сторони досліджуваного

явища, але отримані уявлення про нього жодним чином не вважати вичерпними [189].

Вибір методів організації педагогічного експерименту, зокрема вимірювання його результатів, є досить важливим компонентом. У процесі експериментальної перевірки ефективності впровадження авторської моделі системи нами використано класичні методи емпіричного дослідження: спостереження, аналіз продуктів інтелектуальної діяльності, опитування, анкетування, тестування, вивчення документації, проведення певних математичних обчислень, збирання та оброблення даних, моніторинг тощо. Наукове обґрунтування достовірності одержаних результатів здійснено за допомогою таких методів: Дельфі (діалогічне узгодження інформації), визначення простого середнього арифметичного значення (отримання середніх даних) та індексної оцінки (визначення ступеня відповідності).

Ефективність усіх методів, що пов'язані з опитуванням, залежить від змісту і форми запитань, що ставляться до респондентів, тактовного пояснення цілей і призначення, що опосередковано впливає на кількісні та якісні вимірювання комплексної ефективності педагогічних об'єктів і процесів на стадії їх експериментальної перевірки. Не є винятком і експериментальна перевірка авторської моделі з подальшим аналізом ефективності результатів її впровадження.

У ході планування експериментальної роботи нами враховано, що ефективності будь-якої діяльності взагалі та управлінської діяльності зокрема завжди буде привертати увагу вчених і практиків, оскільки саме оцінювання ефективності є складовою завершальної стадії процесу прийняття управлінського рішення. Результати оцінювання ефективності вможливають співвідношення отриманих результатів і витрат на їх досягнення, а також дають змогу порівняти їх з аналогічними результатами, що одержані в конкурентних структурах, і визначити ступінь реалізації управлінської стратегії.

Наша увага до категорії «ефективність» та широке вживання цього терміну зумовлена появою нових методів оцінювання результатів упровадження новітніх засобів і технологій, що детермінує необхідність уточнення у процесі дослідження змісту понять «ефективність» і «ефективність управління» з метою використання його у процесі експериментальної перевірки авторської моделі організаційно-структурної системи.

Змістове формування поняття «ефективність управління» особливо активізувалося в контексті світових розробок у сфері менеджменту. За такого підходу питання підвищення ефективності управління в соціально-педагогічних системах вирішуються як у межах загального освітнього менеджменту, так і на інтуїтивному (пов'язаному з важливістю особистого чинника у прийнятті управлінських рішень) рівнях. Загальновідомо, що у сфері реалізації загального менеджменту категорія *ефективність* характеризує співвідношення досягнутих результатів, витрат на їх здобуття і відповідність поставленим цілям. За такого підходу спочатку визначаються стратегічні цілі розвитку соціально-педагогічних систем у цілому, а потім оцінюється ефективність будь-якої діяльності стосовно цих цілей, що дає змогу керувати процесом їх досягнення [319].

Ми погоджуємося з таким ракурсом оцінювання ефективності будь-якої діяльності. Проте, на нашу думку, важливо враховувати, що надійність правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО водночас залежить від якісних і кількісних показників його здійснення (умов, особливостей, рівнів, форм), які в сумарному обчисленні не завжди можна формалізувати в єдиний інтегрований показник «ефективність управління».

Особливо це важливо при оцінюванні ефективності реалізації загальних і специфічних функцій правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників (див. п. 2.4.), від яких залежить його стабільність і надійність. З урахуванням предмета авторського дослідження це актуалізує проблему визначення показників ефективності управління означеним процесом, критеріїв її оцінювання, які б уможливили достовірність

досягнення високого «рівня» поставлених цілей з урахуванням особливостей та умов організаційно-структурних складників правових відносин в інтелектуальній сфері освітнього менеджменту.

Такий підхід до розв'язання проблеми управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО і визначення його ефективності на стадії експериментальної перевірки авторської моделі системи пов'язаний із результатами дослідження явищ, понять і процесів у теорії і методиці управління освітою, методів вимірювання результатів впровадження управлінських процесів, оцінюванням якості, а також вагомості особистісних здобутків суб'єктів такого захисту як реалізацію педагогічного процесу в сфері освітнього менеджменту. Його реалізація передбачає також наявність цілеспрямованої методики і процедур педагогічного експерименту.

Ми приймаємо рекомендацію М. Солдатенка [290], згідно з якою оцінювання ефективності впровадження моделі має відбуватися не тільки на стадії її розроблення, а й упродовж усього часу нарощування її продуктивної потужності. Проте в будь-якому випадку показники, що порівнюються, необхідно подавати в динаміці за певний період часу та з урахуванням результатів факторного аналізу їх змін. Реалізація такого підходу обумовлює застосування як формалізованих показників її ефективності, так і розроблення неформальних показників оцінювання.

При аналізі результатів, що отримані впродовж дослідження, зазвичай ми намагалися застосовувати кількісні методи оцінювання з використанням тих чи тих засобів статистичного аналізу. В окремих випадках, зважаючи на особливості досліджуваного педагогічного явища, нами використано кваліметричні методи, однак це суттєво ускладнює підсумкове оброблення результатів і, зокрема, виявлення причинно-наслідкових залежностей.

У ході дослідження ефективності управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, нами диференційовано власне ефективність використання ресурсів навчальних закладів

і результативність ІД фахівців. Проте саме надійність такого захисту забезпечує стабільну ІД науково-педагогічних працівників ППО і, відповідно, успішність реалізації стратегії розвитку цих закладів не лише задля досягнення цілей, але й мінімізації витрат на забезпечення організаційно-правових і педагогічних умов такого захисту (ефективність). Тому нами визначено *комплексний критерій ефективності* впровадження авторської моделі, який інтегрує ознаки позитивного результату організації й здійснення управлінських впливів на надійність, стійкість і оперативність здійснення правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО з урахуванням вимог чинного законодавства.

Як було зазначено раніше (див. п. 2.4.), загальну стратегічну мету ефективного управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, досягнення якої реалізовано впровадженням авторської моделі як педагогічної системи (у загальному розумінні як соціально-педагогічної системи з правовим компонентом діяльності), ми вбачаємо у створенні організаційно-правових і педагогічних умов забезпечення ефективного захисту засобами і методами цілеспрямованого системного управлінського впливу на суб'єкти правового менеджменту в межах інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників ППО.

Ефективному розв'язанню завдань дослідження сприяло розроблення та узгодженість із визначеною метою змісту *програми експериментальної перевірки* розробленої нами моделі системи, аналіз ефективності результатів її впровадження в контексті перевірки концептуальних положень авторського дослідження з урахуванням побудови і логічної ієрархії окремих її складових. Така ієрархія компонентів авторської моделі системи врахована ними в межах концепції цілісності та системності реалізації управлінських функцій, а також різних форм і функцій правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

Організація та етапи дослідження. Дослідження проводилося у три послідовні етапи впродовж 2010–2015 рр.

На *першому етапі (2010–2011 рр.)* нами опрацьовано джерельну базу з проблеми дослідження, з'ясовано стан правового захисту результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників ППО в умовах розвиненого інформаційного середовища як проблеми теорії і методики управління освітою; виявлено суперечності; обґрунтовано концептуальні підходи до управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників ППО; проаналізовано законодавчо-нормативні документи, а також стан готовності науково-педагогічних працівників до здійснення такого захисту; розроблено програму і методику наукового пошуку, розпочато констатувальний експеримент.

На *другому етапі (2012–2013 рр.)* виявлено організаційно-правові й педагогічні умови управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників ППО та здійснено їх аналіз; визначено підходи до оцінювання рівня готовності науково-педагогічних працівників до правового захисту результатів інтелектуальної діяльності; проаналізовано шляхи і можливості розв'язання проблеми правового захисту результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників ППО; завершено констатувальний експеримент; виявлено особливості професійної діяльності науково-педагогічних працівників і технологію здійснення правового захисту результатів їхньої інтелектуальної діяльності; розроблено критерії та показники рівнів сформованості правової культури, підготовлено зміст навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав інтелектуальної власності».

На *третьому етапі (2014–2015 рр.)* нами проведено формувальний експеримент з апробації системи управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників ППО; здійснено коригування змісту навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав інтелектуальної власності»; узагальнено результати дослідження; визначено перспективи розвитку означеного напрямку дослідження і розроблено

відповідні рекомендації; перевірено концептуальні положення і висновки наукового пошуку; результати дослідження впроваджено в педагогічну практику ВНЗ України та завершено оформлення результатів дисертаційної роботи.

Програмою експериментальної перевірки системи передбачено такі етапи:

- визначення рівня усвідомлення науково-педагогічними працівниками ППО необхідності вдосконалення власної професійної діяльності шляхом системного управлінського впливу на рівень знань щодо правового захисту результатів ІД згідно з чинним законодавством в умовах розвитку суспільно-економічних відносин;

- створення організаційно-правових і педагогічних умов формування правової культури науково-педагогічних працівників ППО з урахуванням особливостей реалізації функцій захисту прав ІВ;

- визначення інструментально-технологічних засобів і технологій правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, доцільності надання їм консультацій щодо такого захисту в режимі on-line;

- уточнення організаційних процедур щодо ефективного управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО;

- розроблення змісту і формату контрольних-діагностичних процедур, а також визначення критеріїв та показників рівнів оцінювання ефективності впровадження авторської моделі;

- прогнозування підвищення ефективності управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО за умови наявності якісного навчально-методичного забезпечення формування в них правової культури, а також самовиховання і саморозвитку якостей для здійснення дієвого захисту власних прав на об'єкти ІВ;

- оцінювання ефективності впровадження навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників

до захисту прав ІВ» як організаційно-педагогічної умови формування правової культури науково-педагогічних працівників ППО;

- узгодження початкових показників сформованості правової культури з результатами впровадження навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав ІВ» для різних категорій користувачів;

- аналіз і графічне подання результатів педагогічного експерименту в частині визначення впливу виявлених організаційно-правових і педагогічних умов правового захисту НПП та проведення консультування в режимі on-line (засіб «Legal Office») на ефективність правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО;

- комплексне оцінювання ефективності впровадження авторської моделі;
- моніторинг ефективності реалізації функцій і форм правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО;

- зведення результатів педагогічного експерименту та їх формалізація;
- аналіз результату впровадження авторської моделі на основі визначеного комплексного критерію ефективності та коригування (за потреби) змісту організаційно-структурних модулів авторської моделі, а також проведення підсумкових процедур педагогічного експерименту.

Нами реалізовано комплексний підхід до визначення кожного з етапів методики експериментальної перевірки авторської моделі системи як змісту дій на цьому етапі, так і процесу застосування інструментарію вимірювання ефективності управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО. Таке вимірювання методологічно пов'язане, перш за все, з визначенням комплексного критерію як головної ознаки та міри вірогідності пізнання сутності моделі системи, відповідно до яких здійснено оцінювання.

Ураховуючи, що управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО як діяльність являє собою комплекс дій (функцій), реалізація яких спрямована на регулювання прав і

відносин власності через визначені чинним законодавством форми і механізми, комплексна ефективність залежить від ефективності виконання кожної з цих функцій.

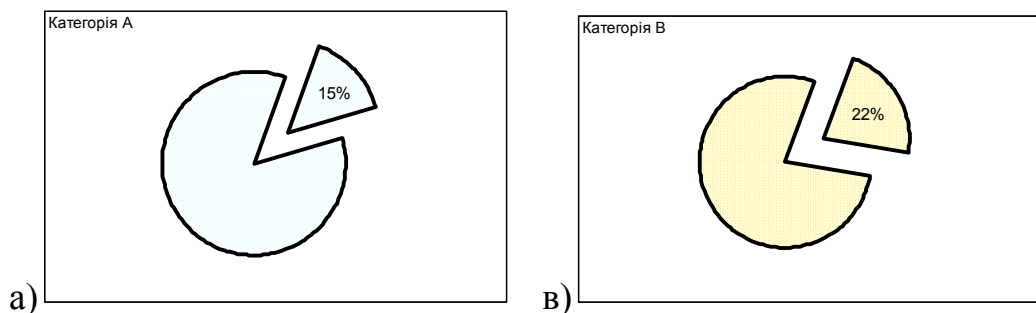
Комплексним критерієм ефективності впровадження авторської моделі системи ми вважаємо зростання ефективності правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО шляхом системного управлінського впливу, підвищення рівня їхньої правової культури, удосконалення власної професійної діяльності шляхом використання сучасного інструментарію (засобів, технологій, процедур) реалізації функцій такого захисту з урахуванням скорочення терміну часу на їх виконання.

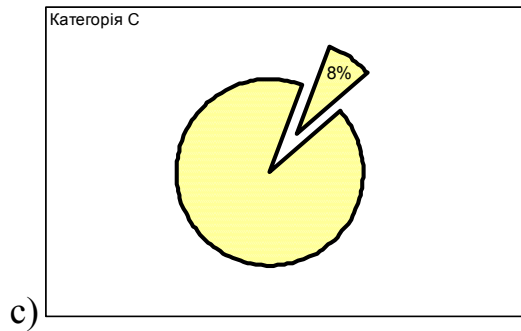
У процесі комплексного оцінювання ефективності управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО ми орієнтувалися на результати їхньої ІД і надійність такого захисту у визначений термін часу, а також проведення аналітичних процедур і самооцінювання за невеликою кількістю показників з урахуванням особливостей і специфіки об'єктів вимірювання, доцільності застосування критеріїв, що передбачає використання формалізованих показників.

Як було зазначено в п. 2.4. дисертації, показники підвищення ефективності управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО шляхом впровадження авторської моделі системи не завжди можна формалізувати. Як було зазначено вище, у більшості випадків за умови суттєвого впливу людського чинника на прийняття управлінського рішення, зокрема в організації ІД, процес її визначення потребує специфічних показників та індикаторів. Саме тому значна їх частина (організаційні, функціональні, а також індикатори якості) сформована на етапі розроблення авторської моделі системи, а їх рівень визначено локально, а саме: мета, цілеспрямованість, ієрархічність, цілісність, надійність, стійкість, здатність до розвитку, рівень, адаптація, перспективність.

Наявність високого рівня правової культури НПП є обов'язковою умовою для обґрунтованого вибору змісту, форм і методів правового захисту результатів їхньої ІД та управління цим захистом у межах здійснення професійної діяльності у ППО. Проте вивчення рівня такої культури науково-педагогічних працівників ППО та форм її опанування на констатувальному етапі дослідження свідчить про недостатній її рівень, що внаслідок здійснення системного управлінського впливу (організаційний аспект) та виступає однією з організаційно-педагогічних умов здійснення надійного правового захисту результатів ІД, зокрема кількісного та якісного компонентів.

До оцінювальної процедури на цьому етапі було залучено понад 180 респондентів, зокрема: слухачі УМО (категорія А – *проректори, завідувачі кафедр*), науково-педагогічні працівники УМО (категорія В), а також магістранти (категорія С), які навчаються за спеціальністю «Управління навчальним закладом» і мають досвід роботи в педагогічній сфері. Опитуванням слухачів курсів підвищення кваліфікації, а також науково-педагогічних працівників ППО підтверджено необхідність підвищення рівня їхньої правової культури, що потребує приросту знань і практичних навичок, зокрема з метою здійснення правового захисту в сфері інтелектуальної діяльності (рис. 3.1.):

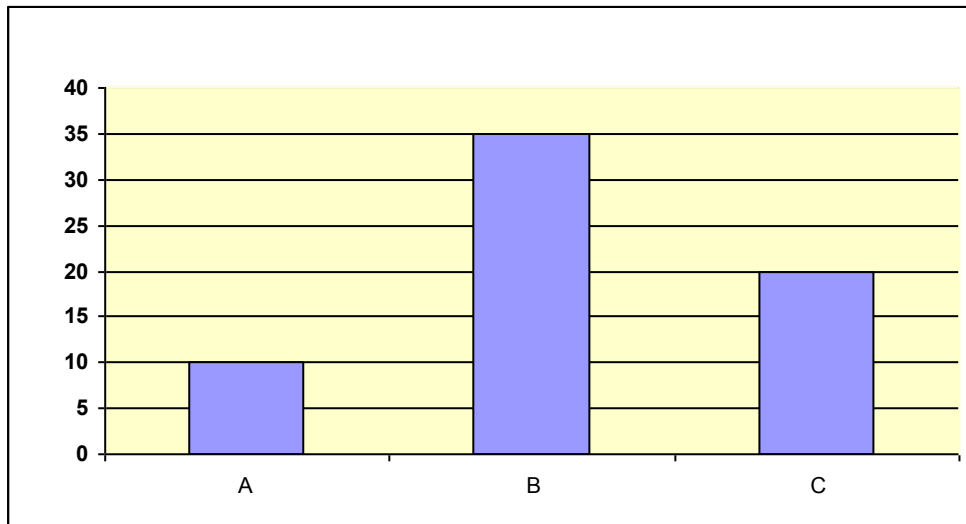

Рис. 3.1. Результати опитування визначених категорій респондентів щодо їхньої підготовки до правового захисту результатів інтелектуальної діяльності

Результати опрацювання анкет на початковому етапі педагогічного експерименту свідчать, що більш підготовленою до правового захисту результатів ІД є науково-педагогічні працівники ППО (категорія А і В).

Нами виявлено, що 60,5 % респондентів відчувають труднощі у зв'язку з недостатністю правових знань, невмінням вирішувати практичні правові питання науково-педагогічної діяльності; у 4,8 % респондентів наявний правовий нігілізм (загальне негативне, поверхнєве, неуважне ставлення до права ІВ); правова компетентність науково-педагогічних працівників ППО у 59,7 % респондентів має адаптивний, а у 29,8 % – нормативний рівень сформованості; найслабкіше представленими в загальній структурі правової компетентності є поведінковий компонент.

На наступному етапі експериментальної перевірки ефективності авторської моделі системи нами діагностовано рівень правової культури визначеної категорії респондентів (категорії А, В, С) як однієї з умов ефективного управління їхнім правовим захистом щодо результатів ІД як об'єктів ІВ. Оцінювання рівнів підготовки з кожного компоненту правової культури здійснено окремо за спеціально розробленими для цього інструментами вимірювання.

Рис. 3.2. Рівень правової культури слухачів УМО (категорія А), НПП УМО (категорія В), а також магістрантів (категорія С) на початковому етапі педагогічного експерименту

З огляду на підвищення рівня правової культури на наступному етапі експериментальної перевірки нами здійснено моніторинг результатів упровадження авторського навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав ІВ» у навчальний процес ППО, що дає змогу оцінити підвищення рівня правової культури НПП та отримати кількісний показник. Для об'єктивності вимірювальних процедур загальна кількість учасників на цьому етапі педагогічного експерименту ставила 190 респондентів (98 осіб увійшли до контрольної групи, 92 особи – до експериментальної групи).

За результатами впровадження навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав ІВ», а також проведеного анкетування нами було виокремлено співвідношення обсягу здобутих знань, умінь і навичок, що опосередковано свідчать про рівні сформованості правової культури, а саме:

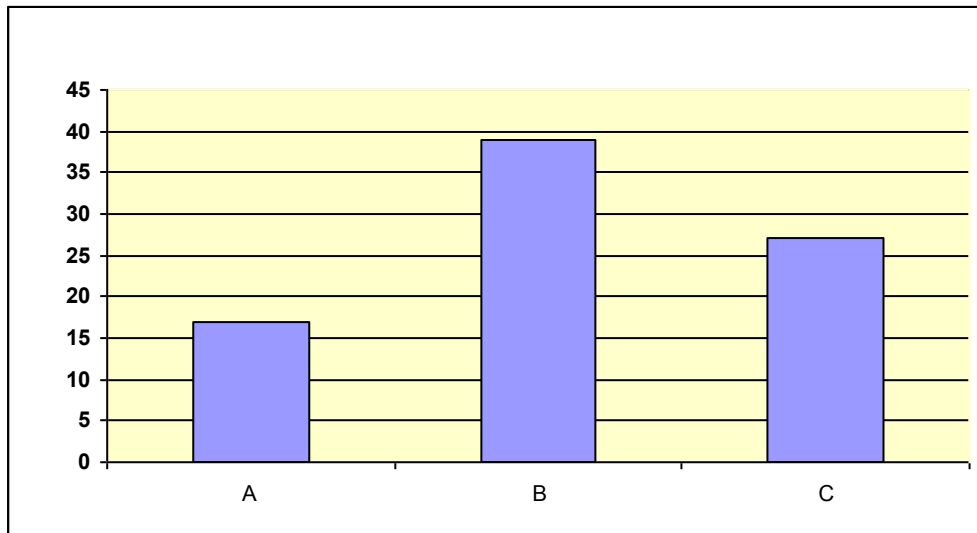
- за умови наявності високого рівня знань щодо правового захисту результатів ІД (форми, технології, правові відносини у сфері ІВ) вважаємо

за доцільне використання в термінологічному обігу поняття «*перспективний рівень*», уживання якого свідчить про необмежені можливості й наявність перспектив розвитку особистості в цій сфері, самостійність у діяльності (починаючи з постановки проблеми, її розв'язання й одержання результатів), планування й використання елементів і технологій самоменеджменту, самовдосконалення, саморозвитку;

– *високий рівень* значущості знань, умінь і навичок щодо правового захисту результатів ІД, професійної задоволеності, здатність до постійного професійного вдосконалення через навчання і ціннісне опанування правових знань, умінь і навичок, які забезпечують надійний захист інтелектуальних продуктів;

– за умови наявності *достатнього рівня* спостерігається суперечливе співвідношення між рівнем значущості та рівнем задоволеності результатами інтелектуальної діяльності, відсутність прагнення до вдосконалення особистісно-професійної диспозиції, що внеможлиблює ефективний управлінський вплив на здійснення надійного правового захисту результатів ІД, а також відсутність уміння самостійно накопичувати знання;

– *базовий рівень* як початковий рівень невизначеності сфер професійної діяльності, зокрема інтелектуальної, що внеможлиблює системність особистісно-професійного розвитку, відсутність необхідного базису правових знань щодо продукування й надійного захисту ІП (рис. 3.3.):

Рис. 3.3. Рівень правової культури слухачів УМО (категорія А), НПП УМО (категорія В), а також магістрантів (категорія С) за результатами впровадження навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав ІВ»

Шкалу оцінювання побудовано за принципом одержання інтегрованого результату щодо організації правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО за виокремленими критеріями, що дає змогу шляхом анкетування респондентів (додаток В) експериментально перевірити взаємопов'язані організаційно-педагогічні умови, способи і механізми системної реалізації організаційної функції вишівського менеджменту в контексті правового захисту результатів ІД (табл. 3.1):

Шкала оцінювання

№ з/п	Сутнісні ознаки	Показник (вагомість)
1	Науково-педагогічні працівники знають сучасні технології та правові процедури правового захисту результатів ІД	5,72
2	У закладі фіксуються зовнішні прояви наявності елементів формування правової культури НПП	5,72
3	Упроваджуються процесуальні елементи вищівського менеджменту щодо ефективної реалізації організаційної функції в напрямі підвищення правової культури НПП	11,44
4	Наявність цілеспрямованої навчально-методичної підтримки формування правової культури НПП	14,3
5	Здійснюється аналіз результатів формування правової культури НПП, що дає змогу розширити соціально-економічні партнерські відносини з освітніми організаціями та структурами, іншими навчальними закладами шляхом підвищити якості та обсягу ІІ	12,87
6	Наявність у НПП професійної задоволеності, здатність до постійного професійного вдосконалення через навчання і ціннісне опанування правових знань, умінь і навичок, які забезпечать надійний захист інтелектуальних продуктів	8,58
7	Сформованість у НПП потреби у знаннях щодо здійснення надійного правового захисту результатів ІД та засвоєння сучасного інструментарію, застосування якого забезпечить надійність такого захисту	8,58
8	Наявність ознак системності в організаційно-правовому аспекті особистісно-професійного розвитку НПП, застосування яких зумовлено відсутністю необхідного базису знань щодо продукування і надійного захисту ІІ	10,01
9	Має місце використання власних розроблених ІІ в управлінні закладом та поширення позитивного досвіду їх застосування	20,02

У межах такого анкетування змістовими показниками рівнів правової культури НПП є такі:

- *особистісний сенс у здобутті* правових знань, обізнаність, зацікавленість, свідоме ставлення до верховенства права як цінності, наявність правових установок (мотиваційно-ціннісний компонент);
- *повнота правових знань* та міцність їх засвоєння;
- *уміння здобувати, аналізувати, узагальнювати правову інформацію*, порівнювати факти і явища, системність засвоєння (імперативно-когнітивний компонент);
- *здатність реалізувати законодавчі та нормативно-правові акти* у практичній діяльності, ефективність інтелектуальної діяльності, комунікативність правових відносин (діяльнісно-поведінковий компонент).

На підставі виділених критеріїв і показників нами встановлено рівні правової культури НПП: *перспективний рівень* (вище 82 балів); *високий рівень* (від 61 до 82 балів); *достатній рівень* (від 41 до 60 балів); *базовий рівень* (до 40 балів).

Анкетування респондентів (додаток А) дає змогу експериментально перевірити взаємопов'язані організаційно-правові та педагогічні умови, а також форми і механізми системної організації правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників, що утворюють певну систему, а також є складовими авторської моделі системи (табл. 3.2):

Оцінювання рівнів правової культури НПП (якісна складова)

Рівні	Результати вимірювання, що проведене в контрольних і експериментальних групах (у %)					
	Вимірювання I		Вимірювання II		Вимірювання III	
	Е ₁	К ₁	Е ₂	К ₂	Е ₃	К ₃
Перспективний рівень (вище 82 балів)	3,6	1,4	9,2	2,3	14,2	3,8
Високий рівень (від 61 до 82 балів)	12,4	7,4	18,3	9,4	20,2	10,6
Достатній рівень (від 41 до 60 балів)	25,2	35,7	32,2	37,6	35,4	38,2
Базовий рівень (до 40 балів)	57,8	55,5	40,3	50,7	30,2	47,4
Середній показник підвищення ефективності організації правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО на етапі експериментальної перевірки впровадження авторського навчально-методичного комплексу» складає 12,8 %						

На цьому етапі педагогічного експерименту нами підтверджено ефективність запроваджених організаційно-правових і педагогічних умов менеджменту формування правової культури НПП як складової авторської моделі системи і доведено їх доцільність завдяки системності, комплексності, інтегративності у процесі виявлення та узагальнення цих умов, а саме:

- адаптація науково-педагогічних працівників ППО до умов правового суспільного розвитку;
- сформованість системного бачення проблеми формування правової культури НПП у контексті правового захисту результатів їхньої ІД;
- акцентування уваги на правовому менеджменті як регулятивному інструментарії впорядкування управлінських впливів і формалізації сталих правових відносин у сфері захисту й комерціалізації прав ІВ з урахуванням вимоги чинного законодавства;

- обґрунтування проблеми формування правової культури НПП як необхідності та умови системного правового захисту результатів ІД;
- оволодіння науково-педагогічними працівниками ППО системою правових знань щодо правового захисту результатів ІД;
- постійне оновлення і збагачення знань науково-педагогічних працівників ППО в такому змісті та обсязі, що шляхом керованості означених процесів забезпечуватиме високий рівень сформованості їхньої правової культури;
- застосування методів соціально-педагогічної регуляції (комфортні умови інтелектуальної діяльності НПП).

Підвищення ефективності управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, зокрема ефективної реалізації функцій такого захисту з метою підвищення якісної складової потребує застосування сучасних технологій, упровадження об'єктивних і достовірних методів оцінювання такої ефективності, а також визначення показників та індикаторів. Водночас ефективність реалізації функцій такого захисту НПП опосередковано залежить від часу, що витрачений на з'ясування особливостей правового захисту й актуальним є в конкретний термін часу, виходячи з організаційного аспекту її здійснення.

Широке впровадження сучасних ІТ-технологій – найважливіша технологічна особливість суспільного розвитку, що має забезпечити прискорення економічного зростання в усіх галузях продуктивної діяльності людини. Це означає безперервний розвиток ІТ-технологій, наслідком чого є якісне оновлення технологічної основи управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО, зокрема реалізації функцій такого захисту.

Аналіз особливостей сфери НПД у закладах ППО доводить, що слід ураховувати розвиток ІТ-технологій, які розширюють можливості координування правових процесів. Зокрема це простежується у процесі прикладного розв'язання проблем щодо використання різних модифікацій

програмних продуктів, які розміщені в мережі Інтернет. Інтернет як нова гнучка інфраструктура забезпечує вищу мобільність нововведень у правовій сфері, зокрема у використанні НПП нових програмних продуктів, що приводить до зниження витрат, зростання продуктивності ІД на рівні окремих сегментів їхньої діяльності.

Авторський програмний продукт (засіб) «Legal Office» є сучасним інструментальним засобом автоматизації регламентованого консультування працівників освітньої сфери, зокрема науково-педагогічних працівників ППО щодо правових питань різних напрямів їхньої професійної діяльності (див. п. 2.4). Інтегровані в ньому за допомогою ІТ-технологій різні види правових процесів реалізуються в новій якості в межах нової гнучкої ринково мережевої інфраструктури, яка:

- розширює їх межі та масштаби;
- знижує ступінь асиметричності правової інформації;
- оптимізує час отримання правової послуги;
- сприяє активному поширенню нововведень у законодавчій і нормативно-правовій сфері регулювання правових відносин.

За таких умов реалізацію організаційно-координаційної функції здійснення правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО покладено саме на програмний засіб «Legal Office», зростаюча кількість звернень до послуг якого (вибірка була зроблена за січень-червень місяці 2015 р.) у режимі on-line свідчить про його актуальність і попит в освітньому середовищі, а також економію часу на отримання достовірної послуги у сфері ІВ.

У контексті реалізації принципу елімінування на заключному етапі педагогічного експерименту нами проаналізовано поетапне визначення впливу кожного з визначених вище чинників на ефективність управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО. Як було нами зазначено вище, у практиці економічного аналізу широко

застосовуються такі прийоми елімінування: ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, відносних різниць.

Цей метод, сутність якого полягає в тому, що, абстрагуючись від взаємовпливу чинників, послідовно розглядається вплив кожного чинника на результативний показник за незмінності інших чинників, нами було застосовано для визначення сумарного показника ефективності впровадження авторської моделі системи (комплексного критерію ефективності управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО).

За цих умов комплексне оцінювання ефективності впровадження авторської моделі системи набуває ознак системності (експериментальна перевірка: виявлення стану дослідженості проблеми управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО в теорії і методиці управління освітою, а також організаційно-правових і педагогічних умов, технології управління формуванням готовності НПП до правового захисту результатів ІД; виявлення особливостей технології формування готовності НПП до правового захисту результатів ІД; упровадження навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав інтелектуальної власності» в освітній процес ППО; реалізація організаційно-координаційної функції правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників у режимі on-line шляхом упровадження програмного засобу «Legal Office»).

Застосовуючи спосіб *ланцюгових підстановок*, а також *відносних різниць* нами було визначено низку умовних величин результативного показника (ВМ, НМК, Legal Office, ПК НПП, УЗ), які поетапно враховують зміну кожного з них, припускаючи, що інші чинники є незмінними. Порівняння результативного показника *до* та *після* заміни рівня того чи того показника нейтралізує (елімінує) вплив усіх інших чинників, крім одного, та вможливорює визначення впливу останнього на приріст результативного

показника (Додаток Б). При цьому передовсім підлягають заміні якісні параметри, далі – структурні, в останню чергу – кількісні.

За результатами експериментальної перевірки ефективності реалізації авторської моделі системи управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО на різних етапах педагогічного експерименту, урахуваючи ступінь невизначеності формалізації окремих показників, підвищення ефективності управління знаходиться в межах 12–29 % (у кількісному та якісному вимірюванні), а середній вибіркового показник її збільшення становить близько 20,5 %. Такий результат ми вважаємо позитивним, оскільки згідно досвіду розроблення і впровадження інноваційних систем, методів і технологій його значення знаходиться в межах 15–30 % [20; 39].

Отже, одержані результати експериментальної перевірки авторської моделі системи управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО в умовах відкритості освітніх систем дають змогу визначити важливість результатів проведеного дослідження. Показник підвищення ефективності такого управління (20,5 %) на основі з'ясування стану правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників в умовах розвиненого інформаційного середовища, визначення концептуальних підходів до управління цим захистом, а також наявні результати наукового обґрунтування змісту й сутності управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО та експериментальної перевірки й аналізу ефективності впровадження авторської моделі відповідає загальноновизнаному критерію оцінювання педагогічних систем.

3.2. Перспективи управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти згідно з тенденціями подальшого розвитку ринково-суспільних відносин

Через особливості соціальної ситуації, що має місце в нашому суспільстві на початку третього тисячоліття, сучасні наукові проблеми і практичні завдання, які пов'язані з пошуком нових шляхів і засобів ефективного управління національною системою освіти, потребують всебічного і глибокого аналізу наявних теоретичних ідей і концепцій, а також урахування досягнень передового набутого в Україні та різних країнах світу управлінського досвіду.

Нинішні глобальні фінансово-економічні зміни, одним із сутнісних проявів яких є злам світової системи оцінювання активів і грошей, вочевидь приведуть і до істотних змін у відносинах ІВ, що відіграють дедалі помітнішу роль в економічному зростанні. Світові економічні процеси розвиваються в напрямі посилення питомої ваги нематеріальних ресурсів зростання. В умовах економіки і суспільства знань пануватимуть ринки нового типу – ринки знань, технологій та інформації. Це означає, що об'єкти ІВ вже нині є основними носіями капіталізації організацій. Так, нині понад 80 % ринкової вартості великих компаній світу пов'язано з ІВ і нематеріальними активами: знаки для товарів і послуг, патенти, секрети виробництва і ноу-хау. Усі питання щодо управління правовими відносинами у сфері ІВ, зокрема їх регулювання, стають наріжними для економічної політики у світі в цілому і в окремих державах зокрема.

Продукти ІД усе більш чітко набувають рис товару, проте *товару специфічного*. До поняття інтелектуальної власності неможливо застосувати класичну матеріально-правову тріаду: володіння, користування, розпорядження. Специфіка ІВ полягає в тому, що її об'єкти нематеріальні, а термін дії – обмежений. Водночас права ІВ мають абсолютний і виключний характер. Особливості об'єктів ІВ обумовлюють також особливість відповідних ринків, які набагато активніше, ніж інші, використовують мережеві технології і найпрогресивніші маркетингові стратегії.

Будуючись переважно на відносинах ІВ, інформаційна або економіка знань водночас перебудовує ці відносини, докорінно змінює вимоги до них.

Якщо раніше дослідники обговорювали вплив ІВ на швидкість та ефективність інноваційних процесів у тій чи тій економічній системі, то нині *об'єктом інновацій має стати сама інтелектуальна власність*.

За останнє десятиліття сфери застосування авторського і сумісних прав істотно розширюються завдяки появі нових способів розповсюдження інформацією та результатами ІД (авторських творів) – таких, як супутниковий зв'язок, глобальний зв'язок, Інтернет, сучасні носії інформації. У світі, де переважають електронні носії інформації та комп'ютерно орієнтовані засоби її опрацювання, авторські, суміжні права, промислова та інші види інтелектуальної власності мають вписатися в абсолютно нову систему правового захисту, у нові координати обігу та обміну, а також управління означеними процесами. Цими координатами мають стати: нові критерії визначення вартості об'єктів ІВ; глобальний уніфікований характер відносин; темпи інформаційного обміну; розвиток електронних засобів індивідуальної й масової комунікації; зростання інформаційних потреб суспільства й економіки.

Така соціальна ситуація виявляється передусім у невідповідності стану потреб суспільства, а також його можливостей у цій сфері, освітнім і культурним запитам особистості, зокрема в системі вищої освіти. Традиційні системи освіти загострюють суперечності між орієнтацією на систему знань, умінь і навичок як основу підготовки людини до життя та особистісним розвитком людини. З огляду на цю об'єктивну потребу, перш за все, слід звернутися до розгляду різних аспектів, що пов'язані з сутністю та специфікою найбільш фундаментальних теорій і концепцій менеджменту, а також їх практичним утіленням в освітньому просторі.

Структура вищої освіти, складовою якої є система ППО, за своїми ідеологією та цілями узгоджена зі структурами освіти більшості розвинутих країн світу. Проте й нині Міністерство освіти і науки України, Міжнародна асоціація університетів і Європейський центр вивчення вищої освіти як підрозділи ЮНЕСКО, Рада Європи щодо вироблення єдиних вимог

до рівня освіти ведуть активну роботу, яка спрямована на введення у ВНЗ України таких Державних стандартів, що спроможні вможливити:

- урахування європейського рівня вимог до вищої освіти, гуманістичне її спрямування;
- забезпечення європейського рівня вироблення професійних навичок, виховання гармонійно розвиненої, соціально активної толерантної людини з високими духовними якостями, яка здатна до саморозвитку і самовдосконалення.

Провідними тенденціями оновлення світового освітнього простору є на часі такі:

- орієнтація більшості країн на перехід від елітної освіти до високоякісної освіти для всіх;
- збільшення гуманітарної складової;
- значне поширення нововведень за умов збереження національних традицій, що склалися, та національної ідентичності країн і регіонів.
- поглиблення міждержавного співробітництва, якість та інтенсивність якого залежить від потенціалу національної системи освіти й від рівня умов партнерства як держави, так й окремих учасників.

Зазначимо, що дослідження сучасних освітніх проблем у цілому, а також професійної діяльності керівників ВНЗ не можливе без наукового аналізу сучасних зарубіжних концепцій менеджменту, що склалися в межах найбільш відомих теорій управління виробництвом, соціальними процесами і регуляції поведінки людей. Водночас виявляється найважливіша особливість розвитку зарубіжних теорій управління: у них майже не розглядаються економічні й соціальні проблеми в масштабах усього суспільства, оскільки головна увага зосереджена на керуванні роботою окремого підприємства, пошуку шляхів удосконалювання організації його діяльності. Саме ця властивість має стати особливо привабливою, оскільки дає змогу осмислити закономірності менеджменту не взагалі, а на рівні

управління окремо взятою педагогічною системою з конкретизацією основних принципів, методів і форм через урахування їх специфіки.

Результати авторського дослідження свідчать, що до останнього десятиліття ХХ ст. сутність феномену управління аналізувалася переважно в рамках проблем економіки і виробництва. Саме в цій сфері в результаті осмислення й узагальнення реальної практики організаційного керівництва окремими підприємствами первісно зародилися і набули розвитку різні теорії управління, для позначення якого за кордоном вживається єдиний термін — «менеджмент», історія виникнення і розвитку якого налічує принаймні сім тисячоліть і охоплює п'ять «управлінських революцій», що радикально змінювали роль і значення цього феномену в житті суспільства.

Незважаючи на величезне значення революційних перетворень, розвиток менеджменту становить в основному еволюційний процес, що характеризується безперервністю, відображаючи континуум змін, які відбуваються в соціально-економічних і правових відносинах. Аналіз зарубіжних теорій і концепцій менеджменту є нині актуальним для осмислення сучасних управлінських проблем, оскільки виявлені в них закономірності поширюються також і на навчальні заклади, що функціонують в умовах ринку освітніх технологій, товарів і послуг.

Вивчення історії походження та особливостей виникнення і специфіки змісту найбільш відомих зарубіжних концепцій менеджменту переконливо свідчить, що сам феномен «менеджмент» у його сучасному розумінні сформувався дуже швидко, безперешкодно утвердився і став незамінним, перетворився в інтернаціональне явище, набув універсального застосування як певна сукупність теоретичних і практичних знань, організаційних дій і структур.

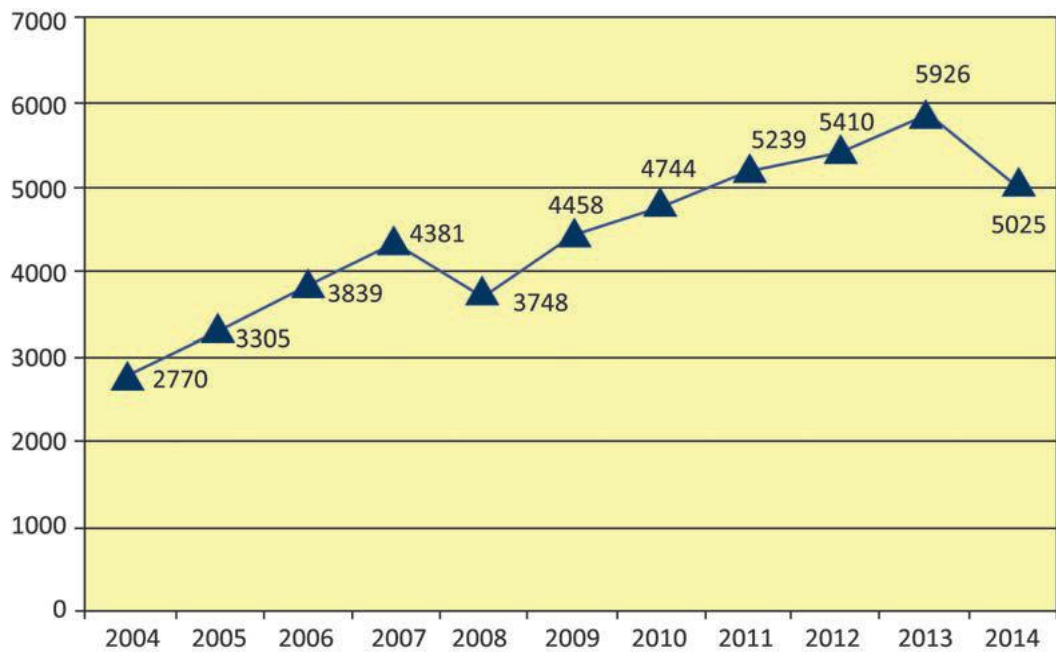
При цьому ключовими моментами сучасної системи поглядів на менеджмент, що нерідко називають «новою управлінською парадигмою», є визнання соціальної відповідальності менеджменту як перед суспільством у цілому, так і перед колом людей, які працюють в організації. Формулювання принципів цієї парадигми переконливо вказує на зростаючу

роль людини, її професіоналізму, особистісних якостей, а також усієї організації системи взаємин між людьми.

Вихідними положеннями традиційної вітчизняної концепції управління освітою нині є застарілі означення управління як особливого виду діяльності керівного й адміністративного характеру, що здійснюється в рамках постійно діючої цілеспрямованої системи колективної праці, маючи на меті повне і всебічне задоволення матеріальних і духовних потреб людини, не повною мірою враховуючи особливості сфери її професійної діяльності. У цьому контексті вдосконалення правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО неможливе як без урахування особливостей власне науково-педагогічної діяльності та її результатів, так і специфіки управлінських процесів у межах ВМ.

У цілому законодавство у сфері ІВ прагне захистити інтереси авторів та інших творців інтелектуальних товарів і послуг шляхом надання їм певних визначених, обмежених у часі прав, що дає змогу контролювати використання їхньої творчої діяльності. Причому ці права стосуються не матеріального об'єкта, у якому може бути втілений результат творчої праці, а продукту діяльності людського розуму як такого.

Удосконалення національної системи правового захисту результатів ІД є важливою складовою процесу інтеграції України у світове освітнє співтовариство. Насамперед, це стосується вдосконалення національного законодавства у сфері ІВ із метою досягнення більш високих стандартів правового захисту результатів ІД, враховуючи чинники нестабільності суспільного розвитку [278]. Так, динаміка державних реєстрацій авторського права з урахуванням статистичних даних [91] свідчить, що впродовж 2014 р. до ДСІВ було подано 4931 заявку на реєстрацію авторського права на твір і здійснено 5025 державних реєстрацій авторського права на них, що на 15,2 % менше, ніж у минулому році (рис. 3.4):

Рис. 3.4. Динаміка державних реєстрацій авторського права

У зв'язку з цим, реформування вищої освіти передбачає: перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців і системне підвищення їхнього фахового рівня; формування мережі ВНЗ, яка за формами, програмами, термінами навчання і джерелами фінансування задовольняла б інтереси особи і потреби кожної людини й держави в цілому; підвищення освітнього і культурного рівня суспільства, створення умов для навчання протягом усього життя; піднесення вищої освіти України до рівня вищої освіти в розвинутих країнах світу та її інтеграція в міжнародне науково-освітнє співтовариство.

Одним із засадничих принципів побудови навчального процесу в закладах ППО має бути дотримання принципу світоглядного і культурного самовизначення людини. Тобто в особистісному ракурсі відбувається заміна стереотипів поведінки та образів мислення слухачів, а моделлю сучасної особистості стає Людина, яка перебуває у стані пошуку як передумови здійснення ІД у ракурсі професійної спрямованості.

Характерною рисою оновлення професійної підготовки фахівців стає особистісно зорієнтована система ППО, що спрямована на індивідуальний

професійний розвиток особистості з урахуванням специфіки навчання дорослої аудиторії. Для реалізації особистісно зорієнтованої освіти завданням керівників закладів ППО є створення відповідних умов для забезпечення самодостатнього розвитку особистості цих фахівців, їхньої професійної культури і самосвідомості, а також гарантованого правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників.

Сучасні умови функціонування ППО ставлять перед керівними кадрами завдання організації безперервного процесу нарощування конкурентних переваг у всіх напрямках ресурсного забезпечення. Головним джерелом ефективної організації безперервного процесу нарощування конкурентних переваг ППО в усіх напрямках ресурсного забезпечення нині є так звані нематеріальні активи і, перш за все, людські ресурси, професіоналізм і знання як упорядкована специфічна сфера, яка спрямована на вирішення певних завдань і реалізації стратегії розвитку.

Людські ресурси, професіоналізм, знання стають першочерговим ресурсом, який є відображенням вартості цих закладів і забезпечує їх економічний розвиток. У процесі дослідження нами було визначено найвпливовіші чинники такого розвитку і проведене їх ранжирування на предмет доцільності врахування у сфері науково-педагогічної діяльності, а саме: група чинників, що піддається впливу в межах діяльності ППО, а також таких, що не піддається нівелюванню з боку цих закладів, зокрема їх керівників.

Викладач вищої школи, що відноситься до категорії НПП, зокрема ППО, має бути не тільки професіоналом, який навчає фахівців, підвищує їхню професійну майстерність, а й ученим, який надає інтелектуальні послуги і продукує інтелектуальні продукти. Науково-педагогічна діяльність спрямована на перероблення й опанування інформації, що є одним із напрямів ІД і вагомим підґрунтям для продукування ІІ. Інформатизація та комп'ютеризація навчання, які набули значного поширення наприкінці ХХ ст., є особливістю розвитку ППО.

Сучасна епоха НТР пов'язана з постійним оновленням інформації. Завдяки бурхливому розвитку науково-технічного прогресу, інтернаціоналізації господарських зв'язків, комп'ютеризації виробництва інформація стає таким самим ОПВ, як і засоби виробництва. Досвід розвинених країн показує, що виробництво вже не є визначальним чинником зростання економічних показників, оскільки воно поступається місцем науці, розвитку нових технологій. У зв'язку з цим питома вага ІВ у житті людей зростає і продовжує невпинно зростати.

НПП для того, щоб бути обізнаними з досягненнями і здобутками сучасної науки, мають весь час поновлювати свій багаж знань, усвідомлювати перспективи професійного розвитку, визначати індивідуальний стиль діяльності, спрямованості на максимальне використання своїх інтелектуальних здібностей. Тому важливим завданням керівників закладів ППО щодо правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників є забезпечення вільного доступу до професійно важливої інформації, що в більшості випадків здійснюється ними в мережі Інтернет і зумовлює появу нових форм правового захисту результатів ІД.

Мережа Інтернет надає легкий, поширений, цілодобовий доступ будь-якій особі до практично неосяжного масиву інформації, у тому числі патентної. Це значно прискорює процес інформаційного обігу, стимулює творчість. Водночас Інтернет – екстериторіальний, тому визначити національну юрисдикцію, під яку мають потрапити ті або ті відносини між користувачами, подекуди неможливо. Наприклад, у США для визначення юрисдикції розроблено спеціальну «доктрину мінімальних контактів». Активно обговорюється можливість створення в мережі Інтернет спеціального правового режиму (аналогічно діючому в Антарктиці або космічному просторі).

Як було зазначено раніше (див. п. 2.1.), законодавством деяких держав, у тому числі України, об'єктом ІВ визначається будь-який твір, що виражений в об'єктивній формі (доступний для сприйняття органами

почуттів). Усі матеріали, розміщені в мережі Інтернет, знаходяться під захистом закону про ІВ і створюють гігантську павутину відносин, яка одночасно охоплює велику кількість осіб, послуг і товарів (творів). Це зумовлює наявність і розвиток принципово нових видів комерції (е-комерції), де панують електронні гроші та електронні форми існування товару (твори, наукові тексти, технічні креслення).

Проблема полягає в тому, що ініціатива в маніпулюванні об'єктами ІВ в мережі Інтернет належить не автору (власнику авторських прав), а користувачу, до того ж абсолютно анонімному. У мережі Інтернет більше ніж будь-де процес творення має інтерактивний характер, авторство тієї або тієї інновації часто належить не одній, а багатьом особам, а послідовний характер інновацій, коли кожен наступний творець покращує вже існуючий твір, проявляється максимально чітко.

Наявність цих чинників унеможлиблює як правовий захист результатів ІД у мережі Інтернет, так і управління цим процесом, зокрема реалізацію управлінського впливу керівників закладів ППО на захист прав НПП цих закладів за умови розміщення результатів ІД у мережних спільнотах. Не випадково Е. Маскін та Дж. Весен у цьому зв'язку пропонують нові засади економічного аналізу відносин у сфері ІВ і вводять такі поняття, як «креативна імітація», «динамічні середовища створення інновацій», «послідовне авторство» та багато інших. На їхню думку, оптимальною моделлю правового захисту результатів ІД у мережі Інтернет є модель *слабкого захисту*, яка має бути достатньо ефективною, щоб забороняти пряме копіювання і підроблення продуктів, а також гнучкою задля стимулювання крос-ліцензування і обміну інформацією між конкурентами.

У розробленні та реалізації нової парадигми вищої освіти в Україні обґрунтовано ідею зростання духовного й інтелектуального потенціалу кожної особистості, усебічного її розвитку шляхом утілення гуманістичного типу мислення в усі ланки освітньої діяльності, а також надійного правового

захисту результатів її інтелектуальної праці. Це означає поступову заміну причинно-наслідкового, жорстко детермінованого принципу пізнання дійсності на реалізацію сучасних методологічних підходів у проектуванні та організації навчального процесу в ППО.

Окрім того, НПД вимагає здібності оцінювати свій труд у цілому, оцінювати себе як особистість, викладача, науковця, переходити до оцінювання свого професіоналізму, результативності своєї діяльності, а це, у свою чергу, тісно пов'язано з правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників. Це відкриває шляхи для подальшого вдосконалення особистості кожного викладача ППО, оскільки саме професійна впевненість у захисті власних прав на результати праці дає змогу реалізувати як педагогічний, так і науковий потенціал у педагогічну майстерність, професіоналізм, творчість.

Одним з основних компонентів підвищення в Україні рівня правової культури громадян у сфері правового захисту результатів ІД є викладання у ВНЗ дисципліни «Інтелектуальна власність». Щороку до пізнання основ набуття, здійснення і правового захисту результатів ІД долучається понад 120 тис. студентів.

Нині вищі навчальні заклади України здійснюють підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації фахівців у сфері ІВ. Якщо в 2009 р. підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста і магістра за спеціальністю «Інтелектуальна власність» здійснювали 16 навчальних закладів країни (загалом підготовлено 507 таких фахівців: 248 магістрів і 259 спеціалістів), то в 2013 р. дипломи Інституту отримали 220 осіб, у т.ч. 149 осіб освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста і магістра за спеціальністю «Інтелектуальна власність» та 71 особа освітньо-кваліфікаційного рівня магістра за спеціальністю «Правознавство» зі спеціалізацією «Правова охорона інтелектуальної власності» [278].

Базовим ВНЗ із підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців у сфері ІВ є Інститут інтелектуальної власності Національного

університету «Одеська юридична академія» у м. Київ (далі – Інститут), яким ініційовано створення Міжнародного навчально-наукового центру, метою діяльності якого є реалізація міжнародних магістерських програм підготовки фахівців у сфері ІВ, трансферу технологій та інноваційної діяльності, а також підготовка фахівців із країн СНД за спеціальностями «Інтелектуальна власність», «Консолідована інформація» й «Управління інноваційною діяльністю».

За підтримки Державної служби на базі цього Інституту впродовж останніх років здійснюється підвищення кваліфікації НПП у сфері ІВ, проводяться міжнародні та всеукраїнські науково-практичні конференції з обговоренням проблем підготовки фахівців із питань ІВ, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності в Україні, розглядаються стан і перспективи підготовки в Україні фахівців із питань ІВ у контексті вдосконалення стандартів вищої освіти щодо підготовки магістрів і спеціалістів за спеціальністю «Інтелектуальна власність». У роботі таких конференцій беруть участь представники Верховної Ради України і Національної академії правових наук України, викладачі й науково-педагогічні працівники ВНЗ, фахівці інших установ і організацій системи охорони ІВ та інноваційної діяльності [278].

З огляду на вимоги підвищення рівня правової культури слухачів і студентів, а також НПП ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» нами було розроблено навчально-методичний комплекс «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав ІВ», упровадження якого в навчальний процес дає змогу отримати позитивні кількісні показники (див. п. 3.1.). За цих умов світоглядні позиції як слухачів ППО, так і НПП, мають ґрунтуватися на уявленні про багатовимірність суспільства і, відповідно, людської сутності, а також власної впевненості в захисті прав на об'єкти ІВ як результат їхньої ІД.

Останнім часом значно підвищується рівень правового захисту результатів ІД, налагоджується координація дій правоохоронних і контролюючих

органів із боротьби з піратством у сфері ІВ, створена система патентно-інформаційного забезпечення, національна система підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності. Щорічно зростає кількість заявок на реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності. У середньому за рік надходить близько 35 тис. заявок (у тому числі близько 15 % від іноземних заявників) і видається понад 25 тис. охоронних документів (табл. 3.3.):

Таблиця 3.3.

**Державна реєстрація авторського права та договорів,
що стосуються права автора на твір (станом на 2015 р.)**

№ з/п	Термін	Державна реєстрації авторського права і договорів (кількісні показники)
1	Січень	Надійшло 198 заявок на реєстрацію авторського права, 7 заявок на реєстрацію договорів. Здійснено 426 реєстрацій авторського права на твір і прийнято 12 рішень про реєстрацію договорів, які стосуються права автора на твір.
2	Лютий	Надійшло 368 заявок на реєстрацію авторського права, 20 заявок на реєстрацію договорів. Здійснено 458 реєстрацій авторського права на твір і прийнято 24 рішення про реєстрацію договорів, які стосуються права автора на твір.
3	Березень	Надійшло 435 заявок на реєстрацію авторського права, 15 заявок на реєстрацію договорів. Здійснено 235 реєстрацій авторського права на твір і прийнято 19 рішень про реєстрацію договорів, які стосуються права автора на твір

Продовження таблиці 3.3

4	Квітень	Надійшло 534 заявки на реєстрацію авторського права, 12 заявок на реєстрацію договорів. Здійснено 452 реєстрації авторського права на твір і прийнято 12 рішень про реєстрацію договорів, які стосуються права автора на твір
---	---------	---

5	Травень	Надійшло 529 заявок на реєстрацію авторського права, 28 заявок на реєстрацію договорів. Здійснено 386 реєстрацій авторського права на твір і прийнято 14 рішень про реєстрацію договорів, які стосуються права автора на твір.
---	---------	--

Вільна наукова, технічна і художня творчість, зокрема і науково-педагогічна, з давніх часів наполегливо пробивається до світового визнання. Всесвітня організація з інтелектуальної власності (ВОІВ) намагається відшукати нові підходи регулювання і захисту у відповідь на швидкі зміни у сфері відносин ІВ. Зокрема в рамках ВОІВ створено Постійний комітет із розвитку інтелектуальної власності, ухвалено Програму розвитку, одним із пунктів якої є обмін досвідом щодо відкритих спільних проєктів, зокрема розроблення *відкритих моделей інтелектуальної власності*. Метою інновацій у сфері міжнародних і національних відносин інтелектуальної власності має бути, на нашу думку, винаходження нових ефективних і справедливих способів *менеджменту ресурсів знань* в умовах відкритого інформаційного суспільства й економіки знань.

Результати проведеного дослідження свідчать, що розвиток управлінських процесів у сфері ІВ в Україні має йти за двома напрямками:

1) створення сталого ринку інтелектуального продукту з притаманними йому моделями посиленого правового захисту результатів ІД, стимулювання підвищення загальної правової культури;

2) забезпечення надійного правового захисту результатів ІД відповідно до сучасних тенденцій розвитку світових ринків у тих сегментах соціально-економічного розвитку, де це необхідно для стимулювання інноваційної активності через особливі умови діяльності.

Перспективи розвитку України в європейському просторі, розвиток ВНЗ, зокрема ППО, набуття чинності нових нормативно-правових актів із питань їх прав обумовлює необхідність оновленого погляду керівників цих закладів на систему ВМ у частині реалізації управлінських впливів

на інтелектуальну діяльність НПП, і перш за все, захисту їхніх прав на результати ІД як об'єкти ІВ. Це має логічне пояснення, оскільки володіння правами ІВ забезпечує стабільність і якість їхньої професійної діяльності та міцність конкурентних позицій самих закладів на ринку освітніх товарів і послуг, що має в сучасних умовах найвищу цінність.

Проте залишаються неврегульованими питання щодо розпорядження майновими правами на об'єкти права ІВ, що створені з залученням бюджетних коштів, включаючи такі, які стосуються сфери національної безпеки та оборони держави, що обмежує вплив держави на ефективність введення таких об'єктів у цивільний оборот. Оскільки права ІВ є приватними, то це питання досить складне й потребує вирішення на законодавчому рівні.

Діяльність, що пов'язана зі створенням об'єктів права ІВ, набуттям прав на них, здійсненням і захистом цих прав, потребує досконалої системи патентно-інформаційного забезпечення в цій сфері ІВ з урахуванням світового досвіду та рекомендацій ВОІВ, світових тенденцій формування і використання інформаційних ресурсів (у тому числі, комерційних баз даних), що надаються у глобальній мережі Інтернет.

Ураховуючи новітні тенденції у сфері охорони прав інтелектуальної власності на міжнародному рівні, зростаючу кількість заявок на об'єкти промислової власності та необхідність прискорення надання прав на ці об'єкти, нагальним є впровадження в закладах ППО експертизи системи електронного документообігу, зокрема електронного подання заявок. Актуальним залишається питання підготовки кадрів, які здатні ефективно управляти правами ІВ і надавати кваліфіковану допомогу щодо набуття, здійснення і захисту цих прав.

Отже, у сучасних соціально-економічних і правових відносинах, основними принципами яких є інформація та знання, ІВ є важливим ресурсом ефективного господарювання керівників закладів ППО, що забезпечує їх стабільний інноваційний розвиток цих закладів і ряд

конкурентних переваг, зокрема дає можливість обмежити коло конкурентів і утримувати лідерські позиції в завойованому сегменті ринку.

Розв'язання існуючих проблем у сфері інтелектуальної власності передбачає виконання комплексу заходів, а саме в таких напрямках: розвиток законодавчої та нормативно-правової бази у сфері ІВ; удосконалення механізмів захисту прав у цій сфері, а також у сфері авторського права і суміжних прав; патентно-інформаційне забезпечення у сфері ІВ і доступу громадськості до інформації, що пов'язана з набуттям прав на об'єкти інтелектуальної власності.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

Для реалізації мети і завдань авторського дослідження доцільним було використання методу експерименту, що дає змогу вивчити внутрішні закономірності процесів і явищ предмета дослідження, з'ясувати параметри їх функціонування і визначити, які з цих параметрів впливають на управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

Нами взято до уваги, що розгляд певного комплексу чинників, які впливають на ефективність управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників не як механічної суми, а з урахуванням їхнього взаємозв'язку, виділення пріоритетності, дає змогу одержати достовірні результати шляхом їх систематизації.

Ефективному розв'язанню завдань дослідження сприяло розроблення та узгодженість із визначеною метою змісту програми експериментальної перевірки авторської моделі з подальшим аналізом ефективності результатів її впровадження в контексті перевірки концептуальних положень авторського дослідження, урахуванням організаційно-структурної побудови та логічної ієрархії окремих її складових. Така ієрархія побудови моделі врахована ними в межах концепції цілісності й системності реалізації управлінських функцій (організації, планування, контролю тощо), а також різних форм і функцій правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО.

У ході дослідження нами реалізовано комплексний підхід до визначення кожного з етапів програми експериментальної перевірки моделі як змісту дій на кожному етапі, так і процесу застосування інструментарію вимірювання ефективності управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО. Таке вимірювання методологічно пов'язане, перш за все, з визначенням комплексного критерію як головної ознаки і міри вірогідності пізнання сутності моделі системи, відповідно до яких здійснювалося оцінювання.

За результатами впровадження навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав

ІВ», а також проведеного анкетування нами було виокремлено співвідношення обсягу здобутих знань, умінь і навичок, які опосередковано свідчать про рівні сформованості правової культури.

У процесі педагогічного експерименту нами здобуто підтвердження виявленим організаційно-правовим і педагогічним умовам реалізації авторської моделі системи, а також формування правової культури НПП як складника цієї моделі. Доведено їх доцільність за умов, що реалізовано системність, комплексність, інтегративність у процесі виявлення та узагальнення цих умов.

Показано, що авторський програмний продукт (засіб) «Legal Office» є сучасним інструментальним засобом автоматизації регламентованого консультування працівників освітньої сфери, зокрема НПП щодо правових питань різних напрямів їхньої професійної діяльності, у якому інтегровані за допомогою ІТ-технологій різні види правових процесів реалізуються в новій якості в межах нової гнучкої ринково мережевої інфраструктури.

За результатами експериментальної перевірки ефективності реалізації авторської моделі системи управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО на різних етапах педагогічного експерименту, урахувуючи ступень невизначеності формалізації окремих показників, підтверджено підвищення ефективності управління знаходиться в межах 12–29 % (у кількісному та якісному вимірюванні), а середній вибірковий показник її збільшення становить близько 20,5 %.

Одержані результати експериментальної перевірки системи управління правовим захистом результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО в умовах відкритості освітніх систем дають змогу визначити важливість результатів авторського дослідження. Показник підвищення ефективності такого управління на основі з'ясування стану правового захисту результатів ІД науково-педагогічних працівників ППО в умовах розвиненого інформаційного середовища, визначення концептуальних підходів до управління цим захистом, а також наявних результатів наукового

обґрунтування змісту і сутності управління цим захистом, експериментальної перевірки й аналізу ефективності впровадження моделі відповідає загально визнаному критерію оцінювання педагогічних систем.

Проте встановлено, що залишаються неврегульованим питання щодо розпорядження майновими правами на об'єкти права ІВ, що створені з залученням бюджетних коштів, включаючи такі, які стосуються сфери національної безпеки та оборони держави, що обмежує вплив держави на ефективність введення таких об'єктів у цивільний оборот. Оскільки права ІВ є приватними правами, то це питання досить складне й потребує вирішення на законодавчому рівні.

Перспективи розвитку України в європейському просторі, розвиток ВНЗ, зокрема закладів ППО, набуття чинності нових нормативно-правових актів із питань їхніх прав обумовлює необхідність оновленого погляду керівників цих закладів на систему ВМ у частині реалізації управлінських впливів на інтелектуальну діяльність НПП, і, перш за все, правового захисту результатів їхньої ІД. Це має логічне пояснення, оскільки володіння правами ІВ забезпечує стабільність і якість їхньої професійної діяльності, міцність конкурентних позицій самих закладів на ринку освітніх товарів і послуг, що має в сучасних умовах найвищу цінність.

Основні результати дослідження за третім розділом подано в таких публікаціях автора: [137; 138; 147; 148].

ВИСНОВКИ

Одержані у процесі дослідження результати підтверджують вихідну гіпотезу, засвідчують досягнення поставленої мети, виконання завдань і дають підстави для таких висновків:

1. Проведений аналіз нормативно-правового забезпечення і стану дослідженості в педагогічній науці правового захисту результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти, концептуальних основ її розроблення свідчить, що незважаючи на достатню кількість напрацювань учених, які вивчають різні аспекти управління соціально-педагогічними системами, дотепер ще не існує цілісного, об'єктивного дослідження теорії і методики управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності цих працівників у післядипломній педагогічній освіті з метою їх сталого професійного розвитку.

Уведення в науковий обіг поняття «правовий захист результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників» та уточнення змісту «управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти», а також окремих споріднених понять підтверджує, що управління у сфері правового захисту результатів інтелектуальної діяльності цих працівників має багаторівневий характер, є полісуб'єктним і відрізняється своїми компонентами, включаючи в себе як державних, так і недержавних суб'єктів. Крім того, сутність поняття «інтелектуально-творча діяльність науково-педагогічних працівників» є однією з характеристик науково-педагогічної діяльності, а також феноменом, що зумовлює позитивну стійкість цієї діяльності в полівмотивованому просторі, являє собою складне особистісне утворення, яке об'єднує різні компоненти такої діяльності (психофізіологічний, фізичний, психологічний, мотиваційний, соціальний, комунікативний, операційний, технологічний).

З'ясовано, що багато аспектів правового статусу науково-педагогічних працівників як суб'єктів управління правовим захистом результатами інтелектуальної діяльності ще не визначено на законодавчому і доктринному рівнях. Нині залишаються дискусійними питання, що стосуються правової природи авторських особистих немайнових і майнових прав науково-педагогічних працівників, а також засад їх виникнення, процесу самостійного здійснення такого захисту самими суб'єктами шляхом укладення відповідного авторського договору.

2. Здійснення ретроспективного аналізу становлення інтелектуальної власності як результату інтелектуально-творчої діяльності в різних наукових школах, визначення суттєвих ознак управління правовим захистом результатів такої діяльності дозволяє встановити, що поняття «право інтелектуальної власності» нині вживається в суб'єктивному та об'єктивному розумінні, а також для позначення елемента правосуб'єктності (правоздатності) особи. Доведено, що нині у практиці управління ще не сформовано єдиного методологічного підходу до дослідження сутності, властивостей, системи, класифікації об'єктів інтелектуальної власності, що пояснюється особливостями здійснення як самої науково-педагогічної діяльності, так і реалізації управлінського впливу та його сприйняття, що і впливає на визначення концептуальних підходів до такого захисту.

Установлено, що актуальною залишається проблема оптимального поєднання на законодавчому, адміністративному і змістовому рівнях двох сфер діяльності – правової та інтелектуальної в контексті розвитку сучасних освітніх систем, що має привести до ефективнішого функціонування цих сфер, узаємодоповнення та концентрації інтелектуальних і фінансових ресурсів, підвищення конкурентоспроможності, престижності освіти і науки.

3. Наукове обґрунтування моделі системи управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників, організаційно-правових і педагогічних умов її реалізації в післядипломній педагогічній освіті дає підстави стверджувати, що

змодельована система характеризується багаторівневістю і полісуб'єктністю ієрархічних відносин. У ході дослідження розроблено і реалізовано технологію моделювання авторської системи, основними етапами якої є такі: вибір методологічних засад дослідження і опис предмета дослідження, його структури, тенденцій розвитку; визначення мети і постановка завдання моделювання; конструювання моделі, що передбачає визначення ознак для моделювання з урахуванням рівня абстрагування при їх описі, уточнення зв'язків між основними елементами; формування структурних компонентів моделі.

З урахуванням вищевикладеного модель системи управління правовим результатами інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти розроблена у вигляді ієрархічної структури, що містить концептуально-методологічний, науково-методичний, інструментально-технологічний і оцінювально-результативний модулі. Її реалізація забезпечена відповідними організаційно-правовими і педагогічними умовами. За результатами експериментальної перевірки ефективності реалізації цієї системи на різних етапах педагогічного експерименту, з урахуванням ступеня невизначеності формалізації окремих показників, підвищення ефективності управління знаходиться в межах 12–29 % (у кількісному та якісному вимірюванні), а середній вибіркового показник її збільшення становить близько 20,5 %.

Виходячи з власного досвіду педагогічної та управлінської діяльності, доведено, що управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників відбувається як педагогічний менеджмент у сфері післядипломної педагогічної освіти шляхом реалізації низки управлінських функцій (мотиваційної, аналітичної, організаційно-конструктивної, інформаційно-технологічної, контрольної). При цьому формування правової культури цих працівників представлено як педагогічний процес і водночас складну інтегративну структуру, що забезпечує професійно-особистісний стан цієї категорії працівників: концептуальні основи управління

формуванням правової культури, структурно-організаційний, а також науково-педагогічний, правозахисний і правовиховний компоненти. Визначено змістові критерії і показники перспективного, високого, достатнього і базового рівнів сформованості правової культури науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти.

4. Розроблення і впровадження в закладах післядипломної педагогічної освіти навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав інтелектуальної власності» дозволяє вдосконалити механізм управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників.

Також запропоновано практичну реалізацію он-лайн консультацій науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти щодо управління правовим захистом результатів їхньої інтелектуальної діяльності за допомогою програмного засобу «Legal Office». Доведено, що охорона результатів інтелектуальної діяльності сприяє використанню і подальшому розвитку наукових досягнень, підтримує і зберігає національний потенціал у сфері інтелектуальної діяльності.

Водночас проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів предмета дослідження і дотичних до нього наукових проблем. Подальшого дослідження потребують питання щодо розпорядження майновими правами на об'єкти права інтелектуальної власності, створеними з залученням бюджетних коштів, включаючи такі, які стосуються сфери національної безпеки та оборони держави, що обмежує вплив держави на ефективність введення таких об'єктів у цивільний обіг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Доктринальні засади сучасного розвитку і реформування українського адміністративного права / В. Б. Авер'янов // Виконавча влада і адміністративне право. – К. : Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. – С. 60–72.
2. Авторське право : конспект лекцій / укладач І. В. Шинкаренко. – Красноармійськ : Красноармійський індустріальний інститут державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет», 2010. – 68 с.
3. Авторское право и смежные права / пер. с фр.; предисловие М. Федотова. – М. : Ладомир; Издательство ЮНЕСКО, 2002. – 788 с.
4. Авторське право і суміжні права / за ред. О. Святоцького, В. Дроб'язка. – К., 2000. – С. 29–33.
5. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды : в 2-х т. / Б. Г. Анаьев. – Т. 1. – М. : Педагогика, 1980. – 232 с.
6. Андреев А. А. Педагогика высшей школы. Новый курс / А. А. Андреев. – М. : Московский международный институт эконометрики, информатики, финансов и права, 2002. – 264 с.
7. Андрущенко В. Основні тенденції розвитку вищої освіти в Україні на рубежі століть (Спроба прогностичного аналізу) / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2000. – № 1. – С. 11–17.
8. Андрущенко В. П. Освітня політика (огляд порядку денного) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельєв. – К. : «МП Леся», 2010. – 368 с.
9. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 5–9.
10. Андрущук Г. А. Товарні знаки і захист від недобросовісної конкуренції / Г. А. Андрущук // Конкуренція. – 2004. – № 3 (12). – 48 с.

11. Англо-русский экономический словарь / под ред. А. В. Аникина. – М. : Русский язык, 1981. – 792 с.
12. Анисимов О. С. Основы общей и управленческой акмеологии / О. С. Анисимов, А. А. Деркач. – Новгород : С.Е.Т., 1995. – 272 с.
13. Антимонов Б. С. Авторское право / Б. С. Антимонов, Г. А. Флейшиц. – М. : Юридическая литература, 1957. – 280 с.
14. Антонов В. М. Інтелектуальна власність і комп'ютерне авторське право (2-е вид., стереотип.) / В. М. Антонов. – К. : КНТ, 2006. – 520 с.
15. Антонова О. Є. Базові знання з педагогіки : становлення, розвиток, технологія формування : монографія / О. Є. Антонова. – Житомир : Житомирський держ. пед. ун-т, 2003. – 208 с.
16. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
17. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсам / М. Армстронг; [пер. с англ. / под ред. С. К. Мордовина]. – СПб., 2007. – 832 с.
18. Арнольд В. И. «Жесткие» и «мягкие» математические модели / В. И. Арнольд. – М. : МЦНПО, 2000. – 32 с.
19. Астахова Е. В. Кадровый корпус высшей школы Украины : метаморфозы развития : монография / Е. В. Астахова. – Харьков : Изд-во НУА, 2006. – 188 с.
20. Атаманова Ю. Є. Інноваційне право України : проблеми теорії та систематизації / Ю. Є. Атаманова. – Харків : ЧП «Вапнярчук», 2005. – 128 с.
21. Атаманова Ю. Є. Теоретичні проблеми становлення інноваційного права України : монографія / Ю. Є. Атаманова. – Харків, 2006. – 256 с.
22. Атаманчук Г. В. Сущность современного государственного управления / Г. В. Атаманчук. – М., 1980.
23. Афанасьев В. Г. Общество : системность, познание и управление / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1981. – 432 с.

24. Афанасьєва К. О. Авторське право : практичний посібник / К. О. Афанасьєва. – К. : Атіка, 2006. – 224 с.
25. Байденко В. И. Болонский процесс : проблемы, опыт, решения / В. И. Байденко. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 111 с.
26. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність : підручник / В. Д. Базилевич. – К. : Знання, 2006. – 431 с.
27. Банасько Т. М. Оцінка нематеріальних активів для потреб обліку / Т. М. Банасько // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / відп. ред. д. е. н., проф. Ф. Ф. Бутинець. Серія : Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Випуск 3 (15). – Житомир : ЖДТУ, 2009. – С. 76–83.
28. Бандура А. Теория социального научения / А. Бандура [пер. с англ.]. – СПб. : Евразия, 2000. – 320 с.
29. Барабанщиков А. В. Проблемы педагогической культуры преподавателей вузов. К вопросу о сущности педагогической культуры / А. В. Барабанщиков // Советская педагогика. – 1981. – № 1. – С. 71–77.
30. Бартенев С. А. Економічні теорії та школи : курс лекцій / С. А. Бартенев. – М. : Видавництво БЕК, 1996. – 352 с.
31. Бахрах Д. Н. Административное право : курс лекций / Д. Н. Бахрах. – М. : Изд-во БЕК, 1996. – 368 с.
32. Безперервна професійна освіта в контексті європейської інтеграції : теорія, досвіду прогноз : зб. наук. статей методологічного семінару : у 2 ч. / за ред. В. І. Лугового, Н. Я. Ничкало; (м. Київ, 17 березня 2010 р.). – Ч. 2. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 168 с.
33. Беккер Г. С. Человеческое поведение : экономический поход : Избр. труды по экономической теории / Г. С. Беккер; Е. Б. Батракова [и др.] (пер. с англ.), Р. И. Капелюшников (сост. науч. ред., перевод автор. послеслов.), М. И. Левин (автор предисл.). – М. : ГУВШЭ, 2003. – 671 с.

34. Белов В. В. Интеллектуальная собственность. Законодательство и практика применения / В. В. Белов, Г. В. Виталиев, Г. М. Денисов. – М., 1977. – 11 с.
35. Берталанфи Л. фон. Общая теория систем. Изд. 2-е / Л. фон Берталанфи. – М. : Мир, 1980. – 328 с.
36. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 190 с.
37. Біла книга національної освіти України / НАПН України; за заг. ред. В. Г. Кременя; [Т. Ф. Алексеєнко, В. М. Аніщенко, Г. О. Балл та ін.]. – К. : Інформаційні системи, 2010. – 342 с.
38. Блауберг И. В. Понятие целостности его роль в научном познании / И. В. Блауберг, Б. Г. Юдин. – М. : Знание, 1972. – 48 с.
39. Блейк Р. Научные методы управления / Р. Блейк, Дж. С. Моутон [пер. с англ.]. – К. : Наукова думка, 1990. – 247 с.
40. Богатырев А. И. Теоретические основы педагогического моделирования : сущность и эффективность [Электронный ресурс] / А. И. Богатырев, И. М. Устинова. – Режим доступа : <http://www.rusnauka.com/bogatyrev>
41. Богославец Л. П. Педагогічне проектування навчально-виховного процесу в системі доуніверситетської підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / Любов Петрівна Богославец; Київський університет ім. Бориса Грінченка. – К., 2009. – 20 с.
42. Боднар О. С. Посадові сертифікати педагогічних працівників загальноосвітнього навчального закладу / О. С. Боднар. – Тернопіль : Тайп, 2011. – 276 с.
43. Боднар О. С. Суб'єктність як філософсько-соціальний критерій менеджменту освіти / О. С. Боднар // Імідж сучасного педагога. – 2014. – № 9. – С. 3–6.
44. Боднар О. С. Управління аналітико-експертною діяльністю у сфері загальної середньої освіти регіону (теоретико-прикладний аспект) / О. С. Боднар. – Тернопіль : Крок, 2013. – 544 с.

45. Бондар В. І. Теоретичні основи і технологія педагогічного аналізу : управлінський аспект : навч. посібник / В. І. Бондар. – К. : УДПУ, 1996. – 67 с.
46. Бондаренко С. В. Авторське право і суміжні права / С. В. Бондаренко. – К. : Ін-т інтелектуальної власності і права, 2005. – 260 с.
47. Большой психологический словарь / [сост. и общ. ред. Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко]. – СПб. : Прайм – ЕВРОЗНАК, 2007. – 672 с.
48. Борова Т. А. Результативність використання нових технологій в управлінні педагогічним процесом у ВНЗ / Т. А. Борова, Г. П. Бородай // Новий колегіум. – 2008. – № 5. – С. 18–26.
49. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал / Э. Брукинг; пер. с англ. / под ред. Л. Н. Ковалик. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.
50. Бурлаков С. Особливості захисту авторського права в мережі Інтернет [Електронний ресурс] / С. Бурлаков. – Режим доступу: <http://www.intellect21.cdu.edu.ua>.
51. Бутнік-Сіверський О. Економіка інтелектуальної власності : конспект лекцій [для студентів] / О. Бутнік-Сіверський. – К. : ПВІП, 2003. – 145 с.
52. Бутнік-Сіверський О. Б. Трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт [Електронний ресурс] / О. Б. Бутнік-Сіверський // Теорія і практика інтелектуальної власності.– Режим доступу : <http://www.ndiiv.org.ua/ru/journal-archive.html>.
53. Варій М. Й. Психологія особистості : навч. пос. / М. Й. Варій. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.
54. Варій М. Й. Педагогіка вищої школи : методики визначення ефективності : навч.-метод. посібник / М. Й. Варій, М. М. Козяр, М. С. Коваль. – К. : Знання, 2013. – 118 с.
55. Вачевський М. В. Социально-экономические аспекты использования интеллектуальной собственности в современных условиях. Теория и практика : учебное пособие / М. В. Вачевський. – К. : Центр учебной литературы, 2004. – 376 с.

56. Введение в педагогическую деятельность : учеб. пособие [для студ. высших педагогических учебных заведений] / А. С. Роботова, Т. В. Леонтьева, И. Г. Шапошникова [и др.]; под ред. А. С. Роботовой. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 208 с.

57. Вдовиченко Р. П. Система організаційно-педагогічної діяльності міського управління освіти з підвищення компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів : монографія / Р. П. Вдовиченко, Л. М. Калініна, В. Д. Чайка ; за ред. Л. М. Калініної. – Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2007. – 528 с.

58. Веблен М. 100 великих економістів до Кейнса / М. Веблен, Т. Бунде // Great Economists before Keynes : An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past. – СПб. : Экономика, 2008. – 352 с.

59. Вільямсон О. Е. Економічні інституції капіталізму : Фірми, маркетинг, укладання контрактів / О. Е. Вільямсон. – К. : Видавництво «АртЕк», 2001. – 472 с.

60. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : методичний посібник [для студентів магістратури] / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.

61. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / О. Вишневський. – [2-ге вид., доп. і змін.]. – Дрогобич : Коло, 2006. – 608 с.

62. Войцехівський М. Ф. Організаційно-педагогічні умови управління розвитком професійної компетентності методистів інститутів післядипломної педагогічної освіти : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.06 – теорія і методика управління освітою / М. Ф. Войцехівський; Нац. академія пед. наук України, Ун-т менеджменту освіти. – К., 2013. – 236 с.

63. Гавкалова Н. Л. Формування та використання інтелектуального капіталу / Н. Л. Гавкалова, Н. С. Маркова. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2006. – 252 с.

64. Гавриленко Г. Правова держава і правова культура / Г. Гавриленко // Право України. – 1993. – № 1. – С. 28–36.
65. Гавриш І. В. Теоретичні основи забезпечення готовності майбутніх освітян до інноваційної професійної діяльності / І. В. Гавриш // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. – Харків, 2001. – Вип. 16. – С. 58–71.
66. Гащицький О. Сучасний стан захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні / О. Гащицький // Інтелектуальна власність. – 2007. – № 3. – С. 34–37.
67. Гевко І. Б. Методи прийняття управлінських рішень : підручник / І. Б. Гевко. – К. : Кондор, 2009. – 187 с.
68. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України : монографія / В. М. Геєць, В. П. Семіноженко. – Харків : Константа, 2006. – 272 с.
69. Герчикова І. Н. Менеджмент : учебник / І. Н. Герчикова. – 3-е изд. перераб. и доп. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 501 с.
70. Гершунский Б. С. Концепция самореализации личности в системе обоснования ценностей и целей образования / Б. С. Гершунский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 3–7.
71. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века : (в поисках практико-ориентированных образоват. концепций) / Б. С. Гершунский. – М. : Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.
72. Гиг Дж. Ван Прикладная общая теория систем. Кн. 1–2 / Дж. Ван Гиг; [пер. с англ]. – М. : Мир, 1981. – Кн. 2. – 336 с.
73. Глухов В. В. Экономика знаний / В. В. Глухов, С. Б. Коробко, Т. В. Маринина. – СПб. : Питер, 2003. – 527 с.
74. Говард З. Зміна об'єктиву : новий погляд на злочин та правосуддя / З. Говард. – К. : Університетське видавництво «Пульсари», 2004. – 222 с.
75. Голіцин Д. Актуальні проблеми захисту авторського права в мережі Інтернет [Електронний ресурс] / Д. Голіцин // Юридичний журнал «Юстиніан». – 2005. – № 5. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua>.

76. Гончар О. В. Педагогічна взаємодія учасників навчального процесу в системі вищої освіти України (історико-педагогічний аспект) : монографія / О. В. Гончар. – Харків : ХНАДУ, 2011. – 424 с.
77. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ–Вінниця : ТОВ Фірма «Планер», 2010. – 308 с.
78. Гордон М. В. Советское авторское право / М. В. Гордон. – М. : Юридическая література, 1955. – 232 с.
79. Городиський М. І. Педагогічні умови забезпечення змісту правової освіти майбутнього вчителя : дис. ... канд. пед. наук за спеціальністю : 13.00.01 – теорія та історія педагогіки / М. І. Городиський; Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 1999. – 325 с.
80. Грибанов В. П. Пределы осуществления и защита гражданских прав / В. П. Грибанов. – М. : Изд-во МГУ, 1972. – 214 с.
81. Гриньова М. В. Методологія управлінської діяльності. Педагогічний менеджмент : навч.-метод. посібник / М. В. Гриньова, С. В. Стрижак. – Полтава : ІОЦ ПДПУ, 2008. – 37 с.
82. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грішнова. – К. : Знання, 2001. – 254 с.
83. Грицяк Л. Д. Державно-громадське управління розвитком освіти на державному, регіональному та інституціональному рівнях /Л. Д. Грицяк, Л. М. Калініна // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 3 (12). – С. 59–66.
84. Гришина Н. В. Психология конфликта / Н. В. Гришина. – СПб. : Питер, 2005. – 464 с.
85. Гришина Н. В. Психология социальных ситуаций / Н. В. Гришина // Психологический журнал. – 1997. – № 1. – С.121–132.
86. Гусинский Э. Н. Построение теории образования на основе междисциплинарного системного подхода / Э. Н. Гусинский. – М. : Школа, 1994. – 384 с.

87. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество / Дж. Гэлбрейт; [пер. с англ]. – М. : ООО «Издательство АСТ»; ООО «Транзиткнига»; СПб. : Terra Fantastica, 2004. – 602 с.

88. Дахно І. І. Право інтелектуальної власності : навчальний посібник / І. І. Дахно. – Вид. 2-ге, перероб. і доповн. – К., 2006. – 278 с.

89. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование : сущность, эффективность и ... неопределенность / А. Н. Дахин. – Режим доступа: <http://www.portalus.ru/modules.php>

90. Дзвінчук Д. І. Сучасні тенденції розвитку та управління освітою : автореф. дис. ... доктора філос. наук : спец. 09.00.10 «Філософія освіти» / Дмитро Іванович Дзвінчук. – К. : Ін-т вищої освіти АПН України, 2007. – 36 с.

91. Державна служба інтелектуальної власності України. Річний звіт, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sips.gov.ua/zvit2014.pdf>

92. Діалектика вищої освіти : трансформація від декларації до реалізації : навч. посібник / В. О. Головка, Д. І. Барановський, Б. М. Кузьмін [та ін.]. – Харків : Еспада, 2009. – 304 с.

93. Дмитриенко В. А. Образование как социальный институт / В. А. Дмитриенко, Н. А. Люрья. – Красноярск : Наука, 1989. – 115 с.

94. Дмитришин В. Легалізація та ефективне використання програмного забезпечення в Україні / В. Дмитришин // Інтелектуальна власність – 2002. – № 10. – С. 16–19.

95. Дмитришин В. С. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності : конспект лекцій [для студентів спеціальності «Інтелектуальна власність» 7(8).000002] / В. С. Дмитришин. – К. : Інст-т інтелектуальної власності і права, 2005. – 212 с.

96. Добрынин А. И. Человеческий капитал в транзитивной экономике : формирование, оценка, эффективность использования / А. И. Добрынин, С. А. Дятлов, Е. Д. Цыренова. – М. – СПб. : Наука, 1999. – 325 с.

97. Дозорцев В. А. Интеллектуальные права : Понятие. Система. Задачи. Кодификации. Сборник статей / исслед. Центр частого права. – М. : Статут, 2005. – 416 с.

98. Долга В. О. Інтелектуальна власність : економічний захист та форми реалізації : автореф. ... дис. к. е. наук : 08.01.01 / В. О. Долга; Хар. держ. у-т. – Харків, 1996. – 18 с.

99. Дорошенко О. Ф. Судова експертиза у цивільних справах щодо порушення прав інтелектуальної власності / О. Ф. Дорошенко. – К. : ТОВ «Лазурит-Поліграф», 2008. – 206 с.

100. Дроб'язко В. С. Колективне управління авторським правом і суміжними правами : європейський досвід і національна практика / В. С. Дроб'язко. – К. : ПП «Авокадо», 2006. – 88 с.

101. Дроб'язко В. С. Актуальні проблеми захисту прав об'єктів інтелектуальної власності / В. С. Дроб'язко. – К. : ТОВ «Лазурит-Поліграф», 2007. – 128 с.

102. Дроб'язко В. С. Захист прав інтелектуальної власності : норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування : практичний посібник / В. С. Дроб'язко, Д. Лонг. – К. : К.І.С., 2007. – 448 с.

103. Друкер П. Ф. Практика менеджмента : учебное пособие / П. Ф. Друкер; пер. с англ. – М. : Изд. дом «Вильямс», 2000. – 272 с.

104. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

105. Економіка інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osk.ru>.

106. Економіко-правові теоретичні та практичні аспекти переходу економіки України на інноваційну модель розвитку : монографія / кол. авторів : О. П. Орлюк, О. Б. Бутнік-Сіверський, В. І. Нежиборець, С. Ф. Ревуцький та інші; кер. авт. колективу, наук. ред. д. ю. н. О. П. Орлюк, д. е. н. О. Б. Бутнік-Сіверський. – К. : ТОВ «Лазурит-Поліграф», 2008. – 323 с.

107. Есарева З. Ф. Особенности деятельности преподавателя высшей школы / З. Ф. Есарева. – Л. : ЛГУ, 1974. – 112 с.
108. Єгорова Т. Проблеми комерціалізації науково-технічних розробок / Т.Єгорова // Інтелектуальна власність. – 2001. – № 12. – С. 23–25.
109. Єременко А. В. Проблеми комерціалізації інтелектуальної власності в умовах інтернаціоналізації світової економіки [Електронний ресурс] // Матеріали виступів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми інтелектуальної власності» (м. Алушта, 5-9.09.2005). – Режим доступу: [http:// www.centr-k.com.ua](http://www.centr-k.com.ua).
110. Жаров В. О. Захист прав інтелектуальної власності в Україні : навч. посібник / В. О. Жиров. – 2-е вид. – К. : Ін-т інтелектуальної власності, 2002. – 388 с.
111. Жданенко О. І. Захист та облік суб'єктів прав інтелектуальної власності в Україні / О. І. Жданенко // Економіка та держава. – 2005. – № 5. – С. 47–50.
112. Журавлев А. Л. Нравственно-психологическая регуляция экономической активности / А. Л. Журавлев, А. Б. Купрейченко. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2003. – 430 с.
113. Загородній А. Г. Інвестиційний словник : навч. посібник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Г. О. Партін. – Львів : Вид-во Бескид Біт, 2005. – 512 с.
114. Загвязинский В. И. Моделирование в структуре социально-педагогического проектирования / В. И. Загвязинский // Моделирование социально-педагогических систем : материалы региональной научно-практической конференции (16–17 сентября 2004 г.) / гл. ред. А. К. Колесников; отв. ред. И. П. Лебедева. – Пермь : Перм. гос. пед. ун-т, 2004. – 298 с. – С. 6–11.
115. Захист прав інтелектуальної власності (досвід Сполучених штатів Америки) / за заг. ред. О. Святоцького, В. Дроб'язко. – К. : Видавничій Дім «Ін Юре», 2003. – 368 с.

116. Захист прав інтелектуальної власності в контексті вступу до СОТ : навч. посібник / за ред. В. Т. Пятницького. – К. : UEPLAST, К.І.С. УАЗТ, 2004. – 736 с.
117. Защита контента от воровства и плагиата; авторское право. [Электронный ресурс] // Сервисы материала блога «Остров мыслей». – Режим доступа: <http://www.isleblog.ru/copywriting/guard-content-plagiarism-copyright/>.
118. Збірник законодавчих актів України з питань інтелектуальної власності / укл. : В. О. Жаров, Н. В. Максимова; за ред. М. В. Паладія. – К. : Альфа-ПК, 2006. – 434 с.
119. Зинов В. Г. Управление интеллектуальной собственностью / В. Г. Зинов. – М. : Дело, 2003. – 512 с.
120. Зинов В. Проблемы коммерциализации результатов исследований и разработок / В. Зинов // Интеллектуальная собственность. – 2000. – № 3. – С. 35–42.
121. Зинченко В. П. Системный анализ в психологии / В. П. Зинченко // Психологический журнал. – 1991. – Т. 12. – № 4. – С. 120–135.
122. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учебное пособие / И. А. Зимняя. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. – 480 с.
123. Злепко С. М. Интеллектуальная собственность в научно-технической деятельности [Электронный ресурс] / С. М. Злепко, І. С. Тимчик, С. В. Тимчик. – Режим доступа: http://www.posibnyky.vntu.edu.ua/i_v.
124. Змеев С. И. Технология обучения взрослых / С. И. Змеев // Педагогика. – 1998. – № 7. – С. 42–45.
125. Зубова О. Н. Сущность и структура акмеологических способностей / О. Н. Зубова // Акмеология. – 2003. – № 4. – С. 80–84.
126. Иванцевич Дж. М. Человеческие ресурсы управления / Дж. М. Иванцевич, А. А. Лобанов. – М. : Дело, 1993. – 304 с.
127. Иерархия – Ожегов С. И. Толковый словарь. БЭС. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://slovari.299.ru/word.php?id=10548&sl=oj>
128. Интеллектуальный капитал / пер. с англ. / под ред. Л. Н. Ковалик. СПб. : Питер, 2001. – 288 с.

129. Интеллектуальный капитал – основа опережающих инноваций : монография / под общ. ред. : А. В. Безгодова, В. В. Смирнова. – СПб. : НЦ «Планетарный проект»; Орел : ОрелГТУ, 2007. – 336 с.

130. Информационные технологии и телекоммуникации в образовании. Каталог и тезисы докладов 2–ой Международной выставки –конференции. – М. : ВВЦ, 2000. – 80 с.

131. История менеджмента : учебное пособие / под ред. Д. В. Валового. – М. : ИНФРА - М, 1997. – 256 с.

132. Інноваційна та науково-технічна сфера : монографія / Б. В. Гриньов, Д. В. Чеберкус, В. С. Шовкалюк, А. В. Ямчук, Т. В. Писаренко, Т. К. Куранда, Т. К. Кваша. – К. : НТУУ «КПІ» ВПІ ВПК «Політехніка», 2012. – 88 с.

133. Інтеграція вищої економічної освіти у Європейській освітній простір : темат. зб. нормат.-правових док. / укл. : М. В. Афанасьєв; [за заг. ред. В. С. Пономаренка]. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2005. – 144 с.

134. Інтелектуальна власність у формуванні інноваційної економіки України : проблеми законодавчого забезпечення та державного регулювання : матеріали слухань у комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти «Ефективність застосування законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав» (3 вересня 2008 року), «Ефективність застосування законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав» (3 липня 2009 року), «Промислова власність в інноваційній економіці України : ефективність застосування законодавства та державного регулювання» (5 жовтня 2009 року) [Електронний ресурс] / за заг. ред. проф. В. І. Полохала. – К. : Парламентське видавництво, 2010. – Режим доступу: [http:// www.pdp.org.ua](http://www.pdp.org.ua).

135. Інтелектуальна власність : словник-довідник / за заг. ред. О. Д. Святоцького. – У 2-х т. : Т.1 Авторське право і суміжні права / за ред. О. Д. Святоцького, В. С. Дроб'язка [укл. : В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко]. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 356 с.

136. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учебное пособие [для студ. высш. учеб. заведений] / И. Ф. Исаев. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 208 с.

137. Ісаєнко О. В. Аналіз ефективності впровадження моделі управління правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників післядипломної освіти / О. В. Ісаєнко // Вісник Черкаського університету. Серія : «Педагогічні науки». – Черкаси : Вид-во ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2015. – Вип. 37 (370). – С. 54–65.

138. Ісаєнко О. В. Ефективність впровадження моделі управління захистом прав науково-педагогічних працівників на об'єкти інтелектуальної власності / О. В. Ісаєнко // Професійна освіта : методологія, теорія та технології. – К. : Педагогічна думка, 2015. – Вип. 2. – С. 112–124.

139. Ісаєнко О. В. Захист результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників : правовий аспект [Електронний ресурс] / О. В. Ісаєнко. – Режим доступу: <http://umo.edu.ua/katalog/545-elektrone-naukove-fahove-vydannja-gteorija-ta-metodyka-upravlinnja-osvitojug-vypusk-12-2013>.

140. Ісаєнко О. В. Концептуальні основи управління захистом прав науково-педагогічних працівників закладів післядипломної педагогічної освіти на об'єкти інтелектуальної власності : «Науково-методичні записки ПОППО» за матеріали педагогічних читань [«Самоосвітня компетентність учасників освітнього процесу : актуальні питання теорії та практики»], (м. Полтава, 10 листопада 2015 р.) / Полтавська обласна державна адміністрація, Департамент освіти і науки, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського. – Полтава : ПОППО, 2015. – № 7. – С. 88–91.

141. Ісаєнко О. В. Моделювання захисту прав інтелектуальної власності науково-педагогічних працівників [Електронний ресурс] / О. В. Ісаєнко. – Режим доступу: <http://umo.edu.ua/katalog/1387-elektronic-journal-the-theory-and-methods-of-educational-management-edition-1-15-2015>.

142. Ісаєнко О. В. Права інтелектуальної власності та їх охорона й захист у системі вищої освіти : Закон України «Про вищу освіту» (нова редакція) : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, магістрів і молодих дослідників [«Молодий науковець XXI століття»], (м. Кривий Ріг, 19 листопада 2014 р.). – Кривий Ріг : ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2014. – С. 285–288.

143. Ісаєнко О. В. Ретроспективний аналіз проблеми інтелектуальної власності як результату інтелектуально-творчої діяльності в різних наукових школах : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції науковців, педагогічних працівників та студентів [«Інноваційна діяльність педагога в сучасному освітньому просторі»], (м. Умань, 25 листопада 2015 р.) / МОН України, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка. – С. 38–40.

144. Ісаєнко О. В. Стан дослідженості захисту прав науково-педагогічних працівників на об'єкти інтелектуальної власності як управлінської проблеми педагогічної науки і практики в умовах розвиненого інформаційного середовища / О. В. Ісаєнко // Вісник Черкаського університету. Серія : «Педагогічні науки». – Черкаси : Вид-во ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2015. – Вип. 34 (367). – С. 42–57.

145. Ісаєнко О. В. Теоретичні положення сутності та змісту правового захисту інтелектуальної власності науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти / О. В. Ісаєнко // ScienceRise. – 2015. – № 4/5 (9). – С. 51–58.

146. Ісаєнко О. В. Управління правовим захистом науково-педагогічних працівників : науково-методичний посібник / О. В. Ісаєнко; НАПН України. – К. : ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2015. – 170 с.

147. Ісаєнко О. В. Упровадження моделі управління захистом прав науково-педагогічних працівників на об'єкти інтелектуальної власності : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції у Кам'янець-Подільському національному університеті ім. Івана Огієнка (м. Кам'янець-

Подільський, 22.10.2015 р.). – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка, 2015. – С. 137-146.

148. Ісаєнко О. В. Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав інтелектуальної власності : навчально-методичний комплекс [для слухачів ЦППО УМО НАПН України] / О. В. Ісаєнко. – К. : ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2015. – 42 с.

149. Кабушкин Н. И. Основы менеджмента / Н. И Кабушкин. – Минск : БГЭУ, 1996. – 284 с.

150. Каган М. С. Системный подход и гуманитарное знание : избранные статьи / М. С. Каган. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1991. – 384 с.

151. Капітоненко А. Основні напрямки вдосконалення правової регламентації права слідування в Україні в контексті процесу його гармонізації в рамках ЄС / А. Капітоненко, І. Безклубий // Київський студентський журнал міжнародного права. – 2007. – № 8. – С. 145–147.

152. Капіца Ю. Підходи до порівняння права інтелектуальної власності ЄС та України у сфері інтелектуальної власності / Ю. Капіца // Інтелектуальна власність. – 2007. – № 3. – С. 4–6.

153. Каплун І. П. Інтелектуальна власність : навч. посібник [Електронний ресурс] / І. П. Каплун. – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – Режим доступу: [http:// www.elkniga.info](http://www.elkniga.info).

154. Калініна Л. М. Інформаційні процеси в управлінській діяльності керівника закладу : сутність, специфіка та характерні ознаки / Л. М. Калініна // Науково-практичний журнал «Освіта і управління». – 2005. – Т. 8. – № 2. – С. 35–44.

155. Калініна Л. М. Сутність феномену управління / Л. М. Калініна // Директор школи : Україна. – 2000. – № 2. – С. 26–33.

156. Калініна Л. М. Теоретико-прикладні аспекти формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу монографія / Л. М. Калініна. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 159 с.

157. Калініна Л. М. Технології інформаційного управління закладом освіти / Л. М. Калініна. – Харків : Вид. гр. «Основа», 2005. – 159 с.
158. Камышанская М. А. Государственная собственность в трансформационной экономике Украины : дисс. ... канд. экон. наук : / М. А. Камышанская. – Донецк, 2004. – 20 с.
159. Капелюшников Р. И. Экономическая теория прав собственности (методология, основные понятия, круг проблем) – Режим доступа: <http://www.e-reading.club/bookreader.html>
160. Карамушка Л. М. Психологія управління : навчальний посібник / Л. М. Карамушка. – К. : Міленіум, 2003. – 344 с.
161. Карпенко А. Реформирование государственных механизмов предоставления управленческих услуг органами исполнительной власти Украины / А. Карпенко // Публичное управление : научный журнал. Ереван : Государственная служба. – 2012. – № 1–2. – С. 10–21.
162. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості : монографія / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 512 с.
163. Кете де Врис Манфред. Мистика лидерства. Развитие эмоционального интеллекта / Кете де Врис Манфред [пер. с англ.]. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 311 с.
164. Кияшко О. Принципи управління інтелектуальною власністю [Електронний ресурс] / О. Кияшко. – Режим доступа: <http://www.intellect-expert.com>.
165. Кнодель Л. В. Педагогіка вищої школи : посібник [для магістрів] / Л. В. Кнодель. – К. : Вид. Паливода А.В., 2008. – 136 с.
166. Кобыляцкий И. И. Основы педагогики высшей школы / И. И. Кобыляцкий. – К. : Вища школа, 1978. – 287 с.
167. Когут У. П. Напрями використання вільного програмного забезпечення у вищій школі [Електронний ресурс] / У. П. Когут. – Режим доступа: <http://www.rusnauka.com>.
168. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 68 с.

169. Конспект лекцій з курсу «Інтелектуальна власність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.vkjournal/ru/doc/1203550](http://www.vkjournal/ru/doc/1203550).
170. Колпаков В. М. Теория и практика управленческих решений : учебное пособие / В. М. Колпаков. – К. : МАУП, 2000. – 256 с.
171. Колмогоров А. М. Элементы теории функций и функционального анализа / А. М. Колмогоров, С. В. Фомин. – К. : Вища школа, 1974. – 543 с.
172. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект) : монографія / Н. Л. Коломінський. – К. : МАУП, 2000. – 286 с.
173. Конаржевский Ю. А. Что нужно знать директору школы о системах и системном подходе : учебное пособие / Ю. А. Конаржевский. – Челябинск : ЧГПИ, 1986. – 135 с.
174. Корчевний Г. В. Розвиток законодавства про адміністративну охорону авторського права і суміжних прав в Україні / Г. В. Корчевний // Правова держава ОНУ ім. І. І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2002. – № 5. – С. 171–175.
175. Коржуев А. В. Подготовка преподавателя высшей школы / А. В. Коржуев, В. А. Попков // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 53–58.
176. Коссак В. М. Право інтелектуальної власності : підручник / В. М. Коссак, І. Є. Якубовський. – К. : Істина, 2007. – 206 с.
177. Крайнев П. Патентування винаходів в Україні / П. Крайнев, Л. Работягова, І. Дятлик. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 340 с.
178. Крайнев П. П. Интеллектуальная экономика : управление промышленной собственностью : монография / П. П. Крайнев. – К. : Концерн Издательский дом «ИнЮре», 2004. – 448 с.
179. Краткий психологический словарь / [сост. Л. А. Карпенко; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – М. : Политиздат, 1985. – 431 с.
180. Кредісов А. І. Менеджмент для керівників / А. І. Кредісов, Є. Г. Панченко, В. А. Кредісов. – К. : Т-во «Знання», КОО, 1999. – 556 с.

181. Кремень В. Г. Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника суспільного розвитку та інтеграції в Європейське співтовариство : науково-практичне видання / В. Г. Кремень. – К. : Вища школа, 2003. – № 6. – С. 3–24.
182. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття / В. Г. Кремень // Освіта України. – 2002. – № 102–103 (28 грудня).
183. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
184. Крижко В. В. Теорія та практика менеджменту в освіті / В. В. Крижко. – Запоріжжя : Просвіта, 2003. – 272 с.
185. Крюкова Е. А. Личностно-развивающие образовательные технологии : природа, проектирование, реализация : монография / Е. А. Крюкова. – Волгоград : Перемена, 2000. – 196 с.
186. Кубах А. І. Право інтелектуальної власності : навчальний посібник / А. І. Кубах. – Харків : ХНАМТ, 2008. – 149 с.
187. Кузнецов Ю. Н. Интеллектуальная собственность : учебное пособие / Ю. Н. Кузнецов, Г. В. Косенюк, М. Г. Данильченко / под общ. ред. проф. Ю. М. Кузнецова. – Тернополь : Экономическая мысль, 2006. – 419 с.
188. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
189. Кухарев Н. В. Диагностика педагогического мастерства и педагогического творчества (опыт, критерии измерения, прогнозирование : в 3-х ч. / Н. В. Кухарев, В. С. Решетько. – Минск : Ред. жур. «Адукацыя и выхаваніе», 1996. – Ч. 1 : Диагностика педагогического мастерства. – 104 с.
190. Кушнірук С. А. Педагогічна система. – Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 649–650.
191. Лаврентьєва Г. П. Методичні рекомендації з організації та проведення науково-педагогічного експерименту / Г. П. Лаврентьєва, М. П. Шишкіна. – К. : ІТЗН, 2007. – 72 с.

192. Лапшина І. А. Розвиток людського капіталу України в процесі євроінтеграції / І. А. Лапшина; Нац. ін-т стратег. дослідж. // Human capital development in Ukraine in the process of European integration / I. Lapshyna : монографія. – Львів : Кальварія, 2008. – 330 с.

193. Леонідов І. Л. Становлення основ теорії інтелектуальної власності / І. Л. Леонідов // Наукові праці ДонНТУ. Серія економічна. – 2007. – Вип. 31-1. – С. 217–223.

194. Лебедева І. П. Моделирование как метод исследования социально-педагогических систем : материалы региональной научно-практической конференции (г. Пермь, 16–17 сентября 2004 г.) / гл. ред. А. К. Колесников; отв. ред. И. П. Лебедева. – Пермь : Перм. гос. пед. ун-т, 2004. – 298 с.

195. Липчик Д. Авторское право и смежные права / Д. Липчик [пер. с фр.]; предисловие М.Федотова. – М. : Радомир; Издательство ЮНЕСКО, 2002. – 788 с.

196. Литвинчук І. Л. Власність в інформаційному суспільстві : економіко-соціальна дилема / І. Л. Литвинчук // Всеукраїнський науково-виробничий журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://Downloads/inek_2013_3_79.pdf

197. Лісова Н. І. Державно-громадське управління загальною середньою освітою в Україні : чинники впливу на його розвиток / Н. І. Лісова // Вісник Черкаського національного університету. – Черкаси. – 2011. – Випуск 206. Частина II. – С. 84–89. – (Серія «Педагогічні науки»).

198. Лісова Н. І. Державно-громадське управління : нормативно-правова база, проблеми, шляхи вирішення / Н. І. Лісова // Педагогічний вісник. – 2010. – № 2. – С. 14–17.

199. Лісова Н. І. Діалог із громадськістю як критерій ефективності управління загальноосвітнім навчальним закладом / Н. І. Лісова // Вісник Черкаського національного університету : спецвипуск. – Черкаси. – 2010. – Частина II. – С. 164–168. – (Серія «Педагогічні науки»).

200. Луговий В. І. Системна модернізація педагогічної і науково-педагогічної освіти – необхідна умова забезпечення якості / В. І. Луговий // Вища освіта України : теоретичний та науково-практичний часопис. – 2009. – № 1. – С. 20–26.

201. Лурье Л. И. Как формализовать образование : материалы региональной научно-практической конференции [«Моделирование социально-педагогических систем»] (16–17 сентября 2004 г.) / гл. ред. А. К. Колесников; отв. ред. И. П. Лебедева. – Пермь : Перм. гос. пед. ун-т, 2004. – 298 с. – С. 12–22.

202. Макарова Л. Н. Преподаватель высшей школы : индивидуальность, стиль, деятельность : монография : в 2-х ч. / Л. Н. Макарова. – М. : МГПУ, ТГУ им. Г. Р. Державина. – 2000. – Ч. 2. – 142 с.

203. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1996. – 308 с.

204. Маслоу А. Мотивация и личность / Абраам Маслоу; [пер. с англ.]. – СПб. : Питер, 2006. – 352 с.

205. Матузов Н. И. Правовая система и личность / Н. И. Матузов. – Саратов, 1987. – 224 с.

206. Махнуша С. М. Інтелектуальна власність : конспект лекцій / С. М. Махнуша, С. М. Фролов. – Суми : Вид-во СумДУ, 2012. – 115 с.

207. Мельник О. М. Суб'єкт права інтелектуальної власності та його цивільно-правовий статус / О. М. Мельник. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутрішніх справ, 2003. – 156 с.

208. Менгер К. Основания политической экономии / К. Менгер. — Одесса, 1903. – 102 с.

209. Мерлин В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности / В. С. Мерлин. – М. : Педагогика, 1986. – 256 с.

210. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; [пер. с англ.]. – М. : Дело, 2000. – 704 с.

211. Мещанінов О. П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні : монографія / О. П. Мещанінов. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – 460 с.

212. Мироненко Н. Поняття суб'єктів і об'єктів права інтелектуальної власності та критерії їх класифікації [Електронний ресурс] / Н. Мироненко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 2. – Режим доступу <http://www.ndiiv.org.ua/ru/journal-archive.html>.

213. Мирошниченко Е. М. Особливості управління інтелектуальною власністю [Електронний ресурс] / Е. М. Мирошниченко. – Режим доступу: <http://www.intkonf.org>.

214. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике / В. И. Михеев. – 3-е изд., стереотип. – М. : КомКнига, 2006. – 200 с.

215. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / [укл. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М.Ф. Степко]. – К. : Освіта України, 2004. – 60 с.

216. Монахов В. М. Педагогическое проектирование – современный инструментальный дидактический исследований / В. М. Монахов // Школьные технологии. – 2001. – № 5. – С. 14–19.

217. Морозов А. Система управления интеллектуальным капиталом предприятия как механизм защиты прав интеллектуальной собственности (ч. 1) / А. Морозов // Интеллектуальная собственность. – 2008. – № 1. – С. 43–52.

218. Москалец В. П. Види діяльності з позицій суб'єктного підходу в психології / В. П. Москалец // Психологія і суспільство. – 2012. – № 4. – С. 66–77.

219. Мунтіян В. Захист інтелектуального потенціалу – стратегія розвитку України / В. Мунтіян // Інтелектуальна власність. – 2004. – № 4. – С. 11–15.

220. Мухин В.И. Управление интеллектуальной собственностью : учебник [для студ. вузов, обуч. по спец. «Менеджмент»] / В. И. Мухин. – М. : Владос, 2007. – 335 с.

221. Найдьонов М. І. Формування системи рефлексивного управління в організаціях / М. І. Найдьонов. – К. : Міленіум, 2008. – 484 с.
222. Найн А. Я. Проблемы развития профессионального образования: региональный аспект / А. Я. Найн, Ф. Н. Ключев. – Челябинск : Изд-во Челябинского ин-та развития профессионального образования, 1998. – 264 с.
223. Науково-освітній потенціал нації : погляд у ХХІ століття : у 3-х кн. / авт. кол. : В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, А. Гуржій [та ін.]. – К. : Навч. книга, 2004. – Кн. 1
224. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України : 2-е вид., перероблене і доповнене / за заг. ред. Г. Л. Знаменського, В. С. Щербини; кол. авт. : О. А. Беяневич, О. М. Вінник, В. С. Щербина та інші. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 720 с.
225. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2-х т. / відповід. ред. О. В. Дзера (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – Т. I. – 832 с.
226. Науково-технічна діяльність : потенціал, результативність, проблеми комерціалізації результатів наукових досліджень : монографія / Т. В. Писаренко, Т. К. Куранда, В. М. Євтушенко, Н. І. Вавіліна, Т. О. Іващенко, В. М. Куранда. – К. : УкрІНТЕІ, 2011. – 224 с.
227. Національна доктрина розвитку освіти. Указ Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002 // Урядовий кур'єр. – 2002. – 18 квітня.
228. Нежиборець В. І. Інноваційна інфраструктура : проблеми, перспективи, рішення / В. І. Нежиборець // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2007. – № 5. – С. 60–69.
229. Никитина Н. Н. Основы профессионально–педагогической деятельности : учебное пособие [для студ. учреждений сред. проф. образов.] / Н. Н. Никитина, О. М. Железнякова, М. А. Петухова. – М. : Мастерство, 2002. – 288 с.
230. Нісімчук А. Сучасні педагогічні технології / А. Нісімчук, О. Падалка, О. Шпак. – К. : Просвіта, 2000. – 368 с.

231. Ницше Ф. Полное собрание сочинений : В 13 томах : Т. 12 : Черновики и очерки, 1885–1887 pp. / Ф. Ницше. – М. : Культурная революция, 2005. – 556 с.

232. Носков В. І. Психологічні засади підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників в умовах вищої школи / В. І. Носков // Наукові записки. – К., 2005. – Вип. 26. – Т. 3. – С. 232–235.

233. Овчаренко А. Система міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / А. Овчаренко // Юридичний журнал «Юстиніан». – Режим доступу:<http://www.justinian.com.ua>.

234. Одарій В. В. Правова культура професійної діяльності педагога як педагогічна проблема / В. В. Одарій // Наша школа. – 2002. – № 5. – С. 11–13.

235. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : монографія / В. В. Олійник. – К. : Міленіум, 2003. – 594 с.

236. Опалінський Ю. В. Право інтелектуальної власності в системі права України : конспект лекцій [для студентів спеціальності «Інтелектуальна власність»] / Ю. В. Опалінський. – К. : Ін-т інтелектуальної власності і права, 2000. – 44 с.

237. Оподаткування об'єктів права інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / Патентно-юридичне агентство «Brandgroup». – Режим доступу: <http://www.brandgroup.com.ua>.

238. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління : навч. посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2003. – 695 с.

239. Организация труда менеджера : учебное пособие / под ред. проф. Ф. В. Зиновьева. – Симферополь : Таврия, 2004. – 232 с.

240. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Ортинський. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 472 с.

241. Основи інтелектуальної власності : науково-методичне видання / за ред. Г. І. Якименко. – К. : Видавничий дім «Ін Юре», 1999. – 578 с.

242. Основні періоди становлення сучасного законодавства України про інтелектуальну власність [Електронний ресурс] / Портал «Актуальна юриспруденція». – Режим доступу : <http://www.legalactivity.com.ua>.

243. Особенности передачи объектов интеллектуальной собственности в качестве вклада в уставный капитал общества [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ocenka21.ru/branch/ustavnoy_kapital.

244. Особливості переміщення через митний кордон України товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності. Коментар до Митного кодексу України [Електронний ресурс] / за ред. М. М. Каленського, П. В. Пашка. – Режим доступу : http://www.yurlib.ru/book_183.html.

245. Открытое образование в России XXI века. Тезисы докладов Восьмой Международной конференции – М. : МЭСИ, 2000. – 281 с.

246. Офіційний веб-портал Державної служби інтелектуальної власності України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sips.gov.ua/>

247. Освітній менеджмент : навчальний посібник / Л. І. Даниленко, Л. М. Карамушка. – К. : Шкільний світ, 2003. – 392 с.

248. Охорона інтелектуальної власності в Україні / С. О. Довгий, В. О. Жаров, В. О. Зайчик та ін. – К. : Форум, 2002. – 319 с.

249. Охорона та захист прав інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.do.vuzlib.com>.

250. Осокина Г. Л. Иск (теория и практика) / Г. Л. Осокина. – М. : Городец, 2000. – 192 с.

251. Оцінка вартості прав на об'єкти права інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ozd.ru>.

252. Оцінка прав на об'єкти інтелектуальної власності / Тематична збірка // Укладачі : П. М. Цибульов, Г. Н. Сердюк, С. М. Болелій. – К. : Інститут інтелектуальної власності і права, 2005. – 328 с.

253. Пастухов О. Авторське право в Інтернеті / відп. редактор О. Підпригора. – К. : Вид-во «Школа», 2004. – 142 с.

254. Пасько Т. Г. Внесення майнових прав інтелектуальної власності до статуту господарського товариства [Електронний ресурс] / Т. Г. Пасько. – Режим доступу : <http://www.lex-line.com.ua>

255. Патентное право: конспект лекций учебного курса / составители И. Ю. Кожарская, Б. Г. Прахов. – К. : ЗАО «Инст. интеллектуальной собств. и права», 2000. – 140 с.

256. Педагогика и психология высшей школы / под ред. С. И. Самыгина. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. – 544 с.

257. Педагогика и психология высшей школы : учеб. пособ. / отв. ред. М. В. Буланова-Топоркова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. – 544 с.

258. Педагогика : учебное пособие / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – 4-е изд. – М. : Школа-Пресс, 2002. – 512 с.

259. Педагогічні технології у неперервній освіті : монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. – К. : ВІПОЛ, 2001. – 502 с.

260. Педагогіка вищої школи / укл. Т. І. Туркот. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://westudents.com.ua/knigi/352-pedagogka-vischo-shkoli-turkot-tI.html>

261. Петров Э. Г. Самосовершенствование преподавателя : учебное пособие / Э. Г. Петров, Л. Н. Радванская, Н. В. Шаронова. – Херсон : ОЛДІ-плюс, 2002. – 144 с.

262. Петрушенко В. Л. Філософія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com/1584072039277/filosofiya/filosofiya>

263. Підпригора О. Проблеми системи законодавства України про інтелектуальну власність / О. Підпригора // Інтелектуальна власність. – 2000. – № 3. – С. 3–4.

264. Підпригора О. А. Право інтелектуальної власності України : навч. посібник [для студентів юрид. вузів і фак. ун-тів] / О. А. Підпригора, О. О. Підпригора. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 336 с.

265. Плагіат у студентських роботах : методи виявлення та запобігання : методичний посібник / Н. В. Стукало, К. Ф. Ковальчук, М. В. Литвин та ін. – Дніпропетровськ : ДНУ ім. О. Гончара, 2013. – 44 с.

266. Плотникова Л. А. Нематериальные активы : обзор международного опыта и перспективы развития / Л. А. Плотникова, А. Э. Кастин // Международный бухгалтерский учет. – 2006. – № 4. – С. 30–38.

267. Потехіна В. О. Інтелектуальна власність : навчальний посібник / В. О. Потехіна. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 414 с.

268. Правове забезпечення комерціалізації результатів досліджень і розробок : матеріали наук.-практ. конф., (м. Харків, 22 травня 2012 р.) / ред. кол. : С. М. Прилипко, Ю. Є. Атаманова, Д. В. Задихайло. – Харків : НДІ ПЗІР, 2012. – 223 с.

269. Право інтелектуальної власності Європейського союзу та законодавство України : монографія / Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробйов. – К. : Слово, 2006. – 1103 с.

270. Право інтелектуальної власності : підручник / за ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. – К. : Видавничий дім, 2006. – 622 с.

271. Правове регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності, галузеві аспекти : монографія / кол. авторів : О. П. Орлюк, О. Д. Святоцький, Т. С. Демченко, В. М. Крижна, О. О. Штефан та інші; кер. авт. колективу, наук. ред. О. П. Орлюк. – К. : ПП «Авокадо», 2006. – 416 с.

272. Прахов Б. Г. Уголовный кодекс Украины и охрана интеллектуальной собственности / Б. Г. Прахов // Защита прав интеллектуальной собственности : проблемы и пути решения. – Симферополь, 2003. – С. 3–4.

273. Право интеллектуальной собственности. Авторское право / перевод с английского В. Л. Вольфсон / Л. Бентли, Б. Шерман. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 535 с.

274. Про затвердження Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» [Електронний ресурс]: Постанова

Кабінету Міністрів України від 03.10.2007 р. № 1185. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

275. Психология менеджмента : учебник [для вузов] / под ред. Г. С. Никифорова. – [2-е изд., доп. и перераб.]. – СПб. : Питер, 2004. – 639 с.

276. Прудон П. Ж. Что такое собственность? Или исследование о принципе права и власти. Бедность как экономический принцип. Порнократия, или женщины в настоящее время / П. Ж. Прудон. – М. : Республика, 1998. – С. 6–202.

277. Радионов В. Е. Нетрадиционное педагогическое проектирование : учебное пособие / В. Е. Радионов. – СПб. : СПб. гос. техн. ун-т, 1996. – 237 с.

278. Рожнова Т. Є. Управління професійно-технічним навчальним закладом на засадах інноваційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / Тетяна Євгенівна Рожнова. – К., 2012. – 285 с.

279. Розвиток і захист інтелектуальної власності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sips.gov.ua/IP_UKRAINE_LR.pdf

280. Ромат Т. Є. Захист інтелектуальної власності як об'єкт державного управління / Т. Є. Ромат // Держава та регіони, Серія : Державне управління. – 2011. – № 1. – С. 106–109.

281. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1973. – 424 с.

282. Руссо Ж.-Ж. Концептуальний смисл власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.do.gendocs.ru>.

283. Свечнікова І. В. Авторське право [Електронний ресурс] / І. В. Свечнікова. – Режим доступу : <http://www.uport.inf.ua/avtorskoe.pravo.htm>.

284. Селигмен Б. Основные течения современной экономической мысли / Б. Селигмен. – М. : Прогресс, 1968. – 599 с.

285. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник / А. П. Сергеев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ООО ТК «Велбн», 2003. – 752 с.

286. Сен-Симон А. Взгляд на собственность и законодательство / А. Сен-Симон // Избранные произведения : пер. с франц. – М.; Л. : Наука, 1948. – Т. 1. – С. 350–427.

287. Сімсон О. Інноваційне і креативне право : право знань і творчості : монографія / О. Сімсон. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 264 с.

288. Сіренко І. Юридична природа прав на об'єкти інтелектуальної власності / І. Сіренко // Українське право. – 1997. – № 3. – С. 132–135.

289. Силаев В. И. Экономика интеллектуальной собственности : уч. пособие / В. И. Силаев, В. В. Гавенко. – Донецк : ДонДУУ, 2007. – 200 с.

290. Ситянін В. В. Теоретико-методологічні основи дослідження суті правової компетентності науково-педагогічних працівників вищої школи / В. В. Ситянін // Вісник післядипломної освіти. – К. : Університет менеджменту освіти АПН України, 2009. – Вип. 12. – С. 281–289.

291. Солдатенко М. М. Проблеми пізнавальної діяльності в умовах неперервної освіти : інформаційний аспект / М. М. Солдатенко // Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах неперервної освіти : монографія / за ред. М. М. Солдатенко, О. М. Семеног. – Глухів : РВВ ГДПУ, 2008. – С. 96–100.

292. Солощук М. Экономические аспекты коммерциализации интеллектуальной собственности (тема 10, ч. 1) / М. Солощук // Интеллектуальная собственность. – 2008. – № 12. – С. 50–60.

293. Стрижак А. А. Интеллектуальная собственность : учебное пособие / А. А. Стрижак. – Харьков : Изд. ХНЕУ, 2007. – 216 с.

294. Сучасні концепції менеджменту : навч. посібник [для студ. ВНЗ] / за ред. проф. Л. І. Федулової. – К. : ЦУЛ, 2007. – 536 с.

295. Тарский Ю. И. Методология моделирования в контексте исследования образовательных систем : материалы региональной научно-практической конференции [«Моделирование социально-педагогических систем»], (Пермь, 16–17 сентября 2004 г.) / гл. ред. А. К. Колесников; отв. ред. И. П. Лебедева. – Пермь : Перм. гос. пед. ун-т, 2004. – С. 22–29.

296. Терлецька Ю. М. Психологічні особливості управління науково-педагогічними працівниками навчальною діяльністю студентів / Ю. М. Терлецька // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – Вип. 2. – С. 241–253.

297. Тестов В. А. Жесткие и мягкие образовательные модели : материалы региональной научно-практической конференции [«Моделирование социально-педагогических систем»], (Пермь, 16–17 сентября 2004 г.) / гл. ред. А. К. Колесников; отв. ред. И. П. Лебедева. – Пермь : Пермский ГПУ, 2004. – С. 37–40.

298. Тофіло А. В. Набуття прав інтелектуальної власності : навчальний посібник / А. В. Тофіло, О. Д. Левічева. – К. : Держ. ін-т інтел. власн., 2008. – 300 с.

299. Травников Г. Н. Образовательная деятельность как система и объект педагогического моделирования : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Геннадий Николаевич Травников; Пермский государственный педагогический университет. – Пермь, 2004. – 25 с.

300. Тріска Н. І. Проблеми захисту інтелектуальної власності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nauka.kushnir.mk.ua?p=45327>.

301. Управління інтелектуальною власністю : монографія / [П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов, В. Г. Зінов, Ю. Суїні]. – К. : К.І.С., 2005. – 448 с.

302. Успенский В. А. Теорема Геделя о неполноте / В. А. Успенский. – М. : Наука, 1982. – 110 с.

303. Федулова Л. Стратегія управління інтелектуальною власністю в умовах інноваційної економіки [Електронний ресурс] / Л. Федулова // Персонал. – 2006. – № 11. – Режим доступу : <http://www.personal.in.ua>.

304. Форми порядки та способи захисту права інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.studopedia.net>

305. Хадаківський Є. І. Інтелектуальна власність : економіко-правові аспекти : навч. посібник / Є. І. Хадаківський, В. П. Якобчук, І. Л. Литвинчук. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 276 с.

306. Цибульов П. М. Комерціалізація результатів науково-дослідних робіт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ttb.kpi.ua/ua-s/publications/cibulov2>.

307. Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності : навчальний посібник / П. М. Цибульов. – К. : Інст. інтел. власн. і права, 2005. – 108 с.

308. Цибульов П. М. Управління інтелектуальною власністю / П. М. Цибульов. – К. : Держ. Ін.-т інтел. Власності, 2009. – 312 с.

309. Цыбулев П. Н. Оценка интеллектуальной собственности / П. Н. Цыбулев. – К. : Институт интеллектуальной собственности и права, 2003. – 184 с.

310. Чепеленко А. М. Особливості захисту інтелектуальної власності в країнах Європи // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2010. – № 4. – С. 12–14.

311. Черевко О. В. Інтелектуальна власність : навчальний посібник / О. В. Черевко. – К. : Знання, 2008. – 412 с.

312. Чернишова Є. Р. Формування кадрового потенціалу системи післядипломної педагогічної освіти : монографія / Є. Р. Чернишова. – К. : Пед. думка, 2012. – 472 с.

313. Чепеленко А. М. Особливості захисту інтелектуальної власності в країнах Європи / А. М. Чепеленко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2010. – № 4. – С. 12–14.

314. Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека : учебное пособие / В. Д. Шадриков. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Издательская корпорация «Логос», 1996. – 320 с.

315. Шеремет А. Д. Теория экономического анализа : учебник / А. Д. Шеремет. – М. : Инфра-М, 2002. – 333 с.

316. Шишка Р. Б. Інтелектуальна власність : суть і особливості відносин в юридичній практиці України / Р. Б. Шишкова // Методологічні проблеми приватного права. Зб. наук. праць. – К. : Манускрипт, 1996. – С. 111–118.

317. Шишка Р. Б. Охорона права інтелектуальної власності : авторсько-правовий аспект / Р. Б. Шишка. – Харків, 2002.
318. Щедровицкий Г. П. Мышление. Понимание. Рефлексия / Г. П. Щедровицкий. – М., 2005. – 800 с.
319. Шпенглер О. Закат Європи : Нариси морфології світової культури / О. Шпенглер : У 2-х т. – М. : Думка, 1993. – Т. 1 – 666 с.; Т. 2 – 606 с.
320. Экономический анализ : учебник / под общ. ред. Л. Т. Гиляровской. – 2-е изд., доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 615 с.
321. Юскаєв В. Б. Інтелектуальна власність : навч. посібник / В. Б. Юскаєв. – У 2-х част., ч. 2. – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – 141 с.
322. Юсуфбекова Н. Р. Общие основы педагогической инноватики / Н. Р. Юсуфбекова. – М., 1991. – 91 с.
323. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.
324. Ярешко О. Категорія ділової репутації в цивільному праві [Електронний ресурс] / О. Ярешко // Український юридичний портал «Радник». – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>.
325. Яценко М. Распоряжение правами интеллектуальной собственности в течение жизненного цикла современной продукции / М. Яценко, Ю. Колотилова // Интеллектуальная собственность. – 2008. – № 3. – С. 15–21.
326. Aktuelle Probleme der Vorbereitung der wissenschaftlichen Kaderder BRD // Information. Bildung. Wissenschaftl, 1988.
327. Bartkowicz, Z. (1987). Efektywnosc resocjalisowania nieletnich w zakladzie poprawczym i wychowawczym. – Lublin: UMCS, 320.
328. Bertalanffy, L. von. (1971). General System Theory. Foundations, Development, Applications. London.
329. Bernhard, F. (1987). Zielgerichtete Einbeziehung von Studenten in die Leitung von Seminaren. Das Hochschulwesen.

330. Breitbart, F. (1988). Die Tätigkeit der Lehrlinge in wissen tschafilich technischen Arbeitsgemeinschaften: ein Beitrag zur Personlich keitsentwicklung. Berufsbildung.

331. Berezhnyak, O. V. (2013). As a method of bibliometric analysis of the publishing [online] // Adaptation objectives and functions of academic libraries with the requirements of digital information resources : Internat. sciences. conf., Oct. 8–10 2013, Kyiv : abstract add. / Nats. b-ka Ukrayiny im. V. I. Vernads'koho. – Available from : <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/230>. – The name of the screen. (in Ukr.)

332. Bobowska, G. (2002). Organ prowadzący oraz dyrektor szkoły (placówki) a oświatowe organizacje związkowe. – Katowice : Związek Nauczycielstwa Polskiego; Ośrodek Usług Pedagogicznych i Socjalnych, 68.

333. Borzęcka, M. & Mareńca R. (2000). Rodzicami w szkole: wiedzieć, rozumieć, współpracować. – Warszawa : Pracownia Pedagogiczna i Wydawnicza, cop., 43.

334. Bunge, M. (1973). Method, Model and Matter. Dordrecht. – Boston: D. Reidel Publishing Company.

335. Cohen, J. E. (1991). Size, age and productivity of scientific and technical research groups // Sientometrics. Amsterdam; Budapest.

336. Chivers, C. (2002). Afghan City, Free of Taliban, Returns to Rule of the Thieves. New York Times, Jan. 6.

337. Cour des comptes. L'éducation nationale face à l'objectif de la réussite de tous les élèves [Electronic recourse]. Mai 2010. – Accessed mode:www.ccomptes.fr.

338. Defining Technological Literacy. (2006). Towards an Epistemological Framework / Edited by John R. Dakers. – New York: Palgrave Macmillan, Apr., 352.

339. Dobrovs'ka, S., Kyrylenko, S. & Balahura, I. (2012). «Information Technology» in a summary database «Ukrainika scientific» // Bibliotechnyy visnyk, № 4, 12–17 (in Ukr.)

340. Dolata, R., Putkiewicz, E. & Wilkomirska, A. (2004). Reformaegza minuma turalnego – oceny i rekomendacje / InstytutSprawPublicznych // Analizy i Opinie, № 22, 14.
341. Etzioni, A. (1964). Modern Organizations. New Jersey.
342. Education at a Glance: OECD Indicators – 2010 Edition. – Paris: OECD Publication, 2010. [Electronic recourse]. – Accessed mode: <http://www.oecd.org/document>.
343. Freedom in the World 2006. Selected Data From Freedom House's Annual Global Survey of Political Rights and Civil Liberties. - 14 p. Table of Independent Countries: Comparative Measures of Freedom [Electronic recourse]. – Accessed mode: <http://www.freedomhouse.org/uploads/pdf/Charts2006.pdf>.
344. Ginsburg, S. G. (1974). The Problem of the Bumed Out Executive // Personal Journal, № 53, 598-600.
345. Global Education Digest 2006: Comparing Education Statistics Across the World [Electronic recourse]. – Accessed mode: <http://www.uis.unesco.org/TEMPLATE/pdf/ged/2006/> Education at a Glance © OECD 2005// www.oecd.org/edu/.
346. Głównezadania OKE Elektonic znychzasobów]. – [Electronic recourse]. – Accessed mode:<http://www.oke.wroc.pl/staticpages/index.php?page=sprawdzian-organizacja>. – Tytułekranie.
347. Goerig, M. (1998). Wirksame Gestaltung der Arbeitsprozesse in der For-schungsgruppe einige Aufforderungen an den Forschungsleiter // Das Hochschulwesen.
348. Grinnell, R.M. (1988). Social Work Research and Evalution. F.E. Peacock Publishers, INC., ITASCA, Illinois.
349. Hall, A.D. (1962). A Methodology for Systems Engineering. N. Y.
350. Hargreaves, A. & Shirley, D. (2009). The fourth way: The inspiring future for educational change, New York: SAGE.
351. Helsingin, Sanomat. (2004). Ykkossuosikki: Opettajanammatti [Top favorite: Teaching Profession], February 11, 2004.

352. Harkins, A. (Winter 2003). The Futures of Career And Technical Education in a Continuous Innovation Society // Journal of Vocational Education Research, 27(1).

353. Harkins, A., Grochowiki, J. & Stewart, B. (1996). Anticipatory Learning Communiti, Prepared / For and delivered at the World Future Society Conference. - Washington, D.C., July 1996. Harkins A. Higher Education Service Futures: From Information to Knowledge. – June.

354. Helsingin, Sanomat. (2008). Millaam matillapaaseenaimisiin [Which profession to get married] Koulutusliite, 27 February, Helsinki, 4-6.

355. Hellstrom, M. (2004). Muutosote. Akvaario projektin pedagogisten kehittämishank keidentoteu tustapaja onnistuminen [The way of change—the implementation and success of pedagogical development projects at the experimental schools of the Aquarium-project], Helsinki: University of Helsinki.

356. Hirsch, E. D. (1987). Cultural Literacy: What Every American Needs to Know. – Boston, MA: Houghton Mifflin Company.

357. Human Development Report (2005). International cooperation at a crossroads: Aid, trade and security in an unequal world. Table 1. Human development index [Electronic recourse]. – Accessed mode://<http://hdr.undp.org/>.

358. International Technology Education Association. (2003). Advancing excellence in technological literacy: Student assessment, professional development, and program standards. – Reston, VA: Author, 146.

359. Russell, J. (2003). Standards for Technological Literacy: Views from the field // The Technology Teacher, № 62 (4), 29 – 31.

360. Index of Economic Freedom 2006 / The Heritage Foundation/Wall Street Journal [Electronic recourse]. – Accessed mode: <http://cf.heritage.org/index/indexoffreedom.cfm>.

361. Interactive Digital Software Association. The IDSA's Anti-Piracy Program: Combating Piracy Around the World and on the Internet. [Electronic recourse]. – Accessed mode:<http://www.idsa.com/piracy.html>>.

362. International Information Programs. [Electronic recourse]. – Accessed mode:<http://usinfo.state.gov/2002>

363. Special 301 Decision. U.S. Trade Representative Robert B. Zoellick, April 30, 2002. [Electronic recourse]. – Accessed mode:<http://www.usembassy-china.org.cn/econ/speccoal301-306.htm>.

364. Judiciary Staff briefing with the Business Software Alliance, Jan. 17, 2002.

365. Jung-Mikłaszewska, J. (2000). System edukacji w Rzeczypospolitej Polskiej: Szkoły i dyplomy [Elektronicznych zasobów] / J. Jung-Mikłaszewska. – Warszawa, – Wersja zaktualizowana 2003. Opublikowana w serwisie BUWiWM: lipiec 2004. – Tryb dostępu: <http://www.buwiwm.edu.pl/publ/edu/index.htm>. – Tytuł ekranie.

366. Kant, Immanuel. (1764). *Untersuchung über die Deutlichkeit der Grundsätze der natürlichen Theologie und der Moral*.

367. Katarbinski, T. *Praxiology. An Introduction to the Sciences of Efficient Action*. Oxford; Котарбинский Т. *Праксеология*. – М. : Экономика, 1983.

368. Katz, F. (1968). *Autonomy and Organization. The limits of social control*. N. Y.

369. Karle, J. (1988). *The role of motivation in scientific research// Interdisciplinary science rev. L.*

370. Kogan, M. (1989). *The Evaluation of Higher Education: An Introductory Note, (Evaluating Higher Education)*. London: Jessica Kingsley Publishers.

371. Kremen', V. (2013). At the time the scientific understanding of innovative teacher education and its implementation [online]: [a conversation with the president of NAPS of Ukraine Vasyl Kremen G. On actual performance of the most important of all branches of educational research institutions and plans for the future / Helen recorded Solodovnik] // PedPres: osvitniy portal. – Electron data. – K., – Available from : <http://pedpresa.com.ua/blog/vasyl-kremen-na-chasi-> The name of the screen. (in Ukrainian)

372. Kushnarenko, N. N. (2008). Dokumentovedenye: Tutorial. – 8th ed., Erased (Higher Education XXI century). – Kiyv, 171-218 (in Ukr.)
373. Kostynowicz, J. & Kuklińska, Z. (2003). Małdziecko w reformie oświaty // Edukacja przedszkolna w Polsce – szanse i zagrożenia. – Warszawa : Instytut Spraw Publicznych, 45-60.
374. Kremen, V. G. [Aleksyeyenko, T. F., Anishchenko, V. M., Ball, H. O. et al.] (2010). – Kyiv : Inform. systemy, 342. – Ref.: c. 315–335. (in Ukr.)
375. McKean, R. N. (1958). Efficiency in Government through Systems Analysis. N. Y.
376. Lazarus, D. (2001). Lazarus at Large. The San Francisco Chronicle. Oct. 19.
377. Lowry, Ed. (1999). Formal Language as a Medium for Technical Education. Revised December 1. [Electronic recourse]. Accessed mode: //users.rcn.com/eslowry
378. Mazer, R. (2001). From T-Shirts to Terrorism. Washington Post, Sept. 30.
379. Miettinen, R. (1990). Koulun muutta misenmah dollisuu desta [About the possibilities of school change], Helsinki: Gaudeamus.
380. Meyer, K.A. (1991). Correlates of external support: A model for faculty research development // SRAJ. Chicago.
381. Mons, N. (2007). Les nouvelles politiques educatives. Paris, Presses Universitaires de France, 202.
382. Motion Picture Association of America, 2002 Trade Barriers Report.
383. North Douglass, C. (1993). Economic Performance through Time: Lecture to the memory of Alfred Nobel, December 9 // The American Economic Review, 1994, № 84 (3), 359-368.
384. On approval of academic majors [online] (as amended by Decree of the Ministry of Education, Youth and Sport № 1462 from 21.12.2012): order M islands of Education, Youth and Sports of Ukraine from 14.09.2011 number 1057 // Verkhovna Rada Ukrayiny : [ofits. veb-portal]. – Email. data. – K., 2011. –

Available from : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11/page>. – The name of the screen. (in Ukr.)

385. Aho, E., Pitkanen, K. & Sahlberg, P. (2006). Policy development and reform principles of basic and secondary education in Finland since, 1968, Washington, DC: World Bank.

386. Perspectives on national sovereignty and information technology in the 21st century (2000). Kuala Lumpur: Institute of Diplomacy and Foreign Relations, 38.

387. Psychologische Grundlagen der Persönlichkeitsentwicklung im pädagogischen Prozess. (1982). 3. Auflage. Leiter des Redaktionskollegiums A. Kosakowski. B.: Volk und Wissen.

388. Rudwick, B. (1969). Systems Analysis for Effective Planning. N. Y.

389. Rosie, Tanner & Catherine Green. (1998). Tasks for Teacher Education. – AddisonWesley Longman Limited, 134.

390. U.S. Releases Special 301 Report on Intellectual Property. (2003). May 1, [Electronic recourse]. – Accessed mode <http://www.usembasalia/a3050102.htm>.

391. Sandul, O. H. (2013). Bibliometric analysis of scientific publications on the development of domestic energy (based on abstract resources Vernadsky National Library) [online] // Adaptation objectives and functions of academic libraries with the requirements of digital information resources : Internat. sciences. conf., Oct. 8–10. – Kyiv : abstract add. / Nats. b-ka Ukrayiny im. V. I. Vernads'koho. [Electronic recourse]. – Accessed mode: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/70>. – The name of the screen. (in Ukr.)

392. Sahlberg, P. (2007). Education policies for raising student learning: The Finnish approach. *Journal of Education Policy*, 22 (1), 147-171.

393. Sahlberg, P. (2009). Ideat, innovaatio tjaainve stoinnit koulunkehitta misessa [Ideas, innovation and invest mentinschool improvement], in M. Suortamo, H., Laaksola & J. Valijarvi (eds.) *Opettajanvuosi 2009–2010* [Teacher's year 2009 – 2010], Jyvaskyla: PS-kustannus, 13-56.

394. Sahlberg, P. (2010). Rethinking account ability in a knowledge society, *Journal of Educational Change*, 11 (1), 45-61.

395. Sahlberg, P. (2011). Finnish lessons: what can the world learn from educational change in Finland? New York: Teachers College Press.
396. Schenke G. Kreativität und Studiengang // Das Hochschulwesen, 1990.
397. Siwek, S. (2000). Copyright Industries in the U.S. Economy: The 2000 Report, prepared for the International Intellectual Property Alliance by of Economists, Inc.
398. Seashore, St. & Juhtman, E. (1967). System-resource approach to organizational effectiveness // American Sociological Review, № 6.
399. J. van Steen & M. Eijffinger. (1998). Evaluation Practices of Scientific Research in The Netherlands, *Research Evaluation*.
400. System theory. (1969). New York.
401. Systems Analysis and Policy Planning. (1968). Applications in Defence. N.Y.
402. Theft of American Intellectual Property: Fighting Crime Abroad and At Home. (2002). A Report from Senator Joseph R. Biden, Jr, Feb. 12, [Electronic recourse]. – Accessed mode: <http://biden.senate.gov/IPREPORT.pdf>.
403. Technologies of the self: A seminar with Michel Foucault / Ed. by Martin L. – H. et al. – L.: Tavistock, 1988, 166.
404. Toscano, A. (2009). Critique amoureuse des français. Paris: Hachette Littératures, 280.
405. Valijarvi, J. & Sahlberg, P. (2008). Should «failing» students repeat a grade. Retrospective response from Finland. Journal of Educational Change, 9(4), 385-389.
406. Voutilainen, T., Mehtalainen, J. & Niiniluoto, I. (1989). Tiedonkasitys [Conception of knowledge]. Helsinki: Kouluhallitus.
407. Lehtinen, E., Kinnunen, R., Vauras, M., Salonen, P., Olkinuora, E. & Poskiparta, E. (1989). Oppimiskasitys [Conception of learning]. Helsinki: Valtionpainatuskeskus.
408. The Work of USTR – Intellectual Property. U.S. Department of State.

409. White Book of National Education of Ukraine / NAPN Ukrayiny; according Society. eds.

410. Witek, S. (2000). Zarządzanie reformowaną szkołą: wybrane problemy teoretyczno-praktyczne. Warszawa-Kraków: Wydaw. Naukowe PWN, 144.

411. Yek, T. M. & Penney, D. (2006). Curriculum as praxis: Ensuring quality technical education in Singapore for the 21st century // Education Policy Analysis Archives, 14 (24) [Electronic recourse]. – Accessed mode: <http://epaa.asu.edu/epaa/v14n26/>.

412. Zaychenko, N. Ya. (2013). Bibliometryka in RDB «Ukrainika scientific» [online] // Adaptation objectives and functions of academic libraries with the requirements of digital information resources : Internat. sciences. conf., Oct. 8–10, Kyiv : abstract add. / Nats. b-ka Ukrayiny im. V. I. Vernads'koho. – [Electronic recourse]. – Accessed mode: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/168>. (in Ukr.)

413. Zalitok, L. (2013). Bibliometric study materials on Sukhomlinskiy a summary of the national database «Ukrainika scientific» // Naukovi zapysky. Ser.: Ped. nauky / MON Ukrayiny, Kirovohr. derzh. ped. un-t im. V. Vynnychenka. – Kirovohrad, Vyp. 123, t. 1, 160-164 (in Ukr.)

Д О Д А Т К И

Додаток А

Анкета визначення рівнів сформованості правової культури науково-педагогічних працівників

А Н К Е Т А

Анкетування проводиться з метою визначення рівнів сформованості правової культури науково-педагогічних працівників за результатами впровадження навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав ІВ»

Просимо Вас щиро відповісти на такі питання:

1	<p>Назвіть сучасні технології та правові процедури захисту прав на об'єкти ІВ (оцінюється до 4 балів).</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
2	<p>Які зовнішні прояви наявності елементів формування правової культури НПП фіксуються у Вашому закладі ? (оцінюється до 4 балів)</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
3	<p>Назвіть організаційні заходи щодо упровадження процесуальних елементів вузівського менеджменту з метою підвищення рівня правової культури НПП (оцінюється до 8 балів).</p> <hr/> <hr/>

	<hr/> <hr/>
4	Яка навчально-методична підтримка супроводжує формування правової культури НПП ? (оцінюється до 10 балів) <hr/> <hr/> <hr/>
5	Здійснюється чи ні аналіз результатів формування правової культури НПП ? (оцінюється до 9 балів) <hr/> <hr/> <hr/>
6	Чи маєте Ви професійну задоволеність від корпоративного навчання, що має за мету ціннісне опанування правових знань, умінь та навичок, які забезпечать надійний захист інтелектуальних продуктів ? (оцінюється до 6 балів) <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
7	Відчуваєте Ви потребу в знаннях щодо здійснення надійного захисту прав на об'єкти ІВ ? (оцінюється до 6 балів) <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
8	Які ознаки системності проявляються в організаційно-правовому аспекті Вашого особистісно-професійного розвитку НПП, що зумовлено відсутністю необхідного базису знань щодо продукування та надійного захисту ІІ ? (оцінюється до 7 балів)

9	Назвіть власні ІП, які застосовуються в управлінні закладом та форми поширення досвіду їх запровадження (оцінюється до 14 балів)

Якщо Ви бажаєте будь-що додати, просимо написати нижче.

Дякуємо Вам за участь в анкетуванні!

Додаток Б

Методика визначення сумарної ефективності впровадження авторської МЗПВ (аналітичні матеріали)

Напрямок впливу визначених факторів (ВМ, НМК, Legal Office, ПК НПП, УЗ), було визначено як змістом, так і математичним виразом. При цьому потрібно керуватися правилом: як зменшуване береться величина, що розраховується виходячи з фактичних умов, а як від'ємник — величина, що відображає базисний рівень факторів.

Для ілюстрації принципового алгоритму ланцюгових підстановок як методу виявлення впливу факторів на результативний показник розглянемо показник Y , який описується формулою $Y = X_1 X_2 X_3$, причому базисний рівень цього показника (Y_0) і звітний рівень (Y_1) становлять:

$$Y^0 = X_1^0 X_2^0 X_3^0,$$

$$Y^1 = X_1^1 X_2^1 X_3^1.$$

Далі послідовно замінюються базисні параметри, що входять у формулу, на звітні і розраховуються умовні результативні показники:

1-й умовний показник (перша заміна): $Y_{ум} = X_1^1 X_2^0 X_3^0$;

2-й умовний показник (друга заміна): $Y_{ум} = X_1^1 X_2^1 X_3^0$;

3-й показник (третя заміна): $Y^1 = X_1^1 X_2^1 X_3^1$ і т.д.

Отже, вплив факторів на відхилення значення показника Y_1 від значення показника Y_0 визначатиметься так:

вплив фактора X_1 на зміну y : $\Delta Y_{X_1} = X_1^1 X_2^0 X_3^0 - X_1^0 X_2^0 X_3^0$;

вплив фактора X_2 на зміну y : $\Delta Y_{X_2} = X_1^1 X_2^1 X_3^0 - X_1^1 X_2^0 X_3^0$;

вплив фактора X_3 на зміну y : $\Delta Y_{X_3} = X_1^1 X_2^1 X_3^1 - X_1^1 X_2^1 X_3^0$;

$$\Delta Y = \Delta Y_{X_4} + \Delta Y_{X_2} + \Delta Y_{X_3}.$$

Спосіб відносних різниць було використано нами для вимірювання впливу факторів на результативний показник упровадження авторської моделі типу $Y = X_1 X_2 X_3 X_4 X_5$. Розрахунки впливу факторів на досліджуваний показник проведено нами, виходячи з відносних показників їх зміни, що виражені у відсотках.

Методику розрахунку впливу факторів за допомогою цього способу для моделі типу $Y = X_1 X_2 X_3$, у нашому випадку модель $Y = X_1 X_2 X_3 X_4 X_5$

Спочатку необхідно розрахувати відносні відхилення факторних показників за формулою:

$$\Delta X\% = \frac{X^1 - X^0}{X^0} 100\%$$

Згідно зі способом відносних різниць для визначення впливу першого фактора на результативний показник необхідно базисне значення результативного показника помножити на відносне відхилення першого фактора, яке виражене у відсотках, і поділити на 100. Для спрощення розрахунків відносне відхилення факторів доцільно розраховувати в коефіцієнтах:

$$\Delta Y_{X_1} = \frac{Y^0 \cdot \Delta X_1\%}{100}$$

Вплив другого фактора визначається множенням базисного значення результативного показника, скоригованого на вплив дії першого фактора (позитивний вплив додається, негативний — віднімається), на відносне відхилення другого фактора, що виражається у відсотках, і результат поділити на 100:

$$\Delta Y_{X_2} = \frac{(Y^0 + \Delta Y_{X_1}) \Delta X_2\%}{100}$$

Вплив третього фактора (і всіх наступних) визначається аналогічно: базисне значення результативного показника коригується на результат дії першого та другого факторів (додається чи віднімається залежно від напрямку дії), і отриманий результат множиться на відносне відхилення третього фактора:

$$\Delta Y_{X_3} = \frac{(Y^0 + \Delta Y_{X_1} + \Delta Y_{X_2}) \Delta X_3 \%}{100}$$

Аналогічним образом нами було обчислено відхилення інших факторів. Використання цього способу можливе за умови, що інформація про кожен фактор (крім першого) входить до комплексного показника, який розраховується як добуток попереднього та наступного в черзі дослідження фактора.